

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Mediální problematika v českých
kulturních a společenskovědních časopisech
19. století

Vypracovala: Markéta Radostová
Vedoucí práce: PhDr. Helena Pavličíková, CSc.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a pouze s použitím literatury uvedené v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses. cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Milevsku dne 23. 6. 2014

.....

Markéta Radostová

Poděkování

Děkuji vedoucí své diplomové práce PhDr. Heleně Pavličíkové, CSc., za odborné vedení, cenné rady a připomínky a též za nezměrnou trpělivost.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá mediální problematikou a její reflexí na stránkách českých kulturních a společenských časopisů 19. století.

První část práce se zaměřuje na problémy tisku v 19. století a na vybrané osobnosti té doby.

Druhá část se věnuje časopisům *Čas*, *Osvěta*, *Naše doba*, *Lumír* a *Ruch*. Cílem práce je na základě obsahové a komparativní analýzy podat přehled o teoretických názorech na média, tak jak byly publikovány v uvedených periodikách. Zároveň ukázat, jak se o médiích psalo a jaká úloha byla médiím v 19. století připisována. V závěrečné části práce bude proveden návrh zařazení tématu do hodin mediální výchovy na základní škole.

ANNOTATION

This thesis deals with media issues and its reflection on Czech cultural and social science journals of the 19th century.

The first part focuses on the problems of printing in the 19th century and chosen personalities of this time.

The second part deals with the magazines *Čas*, *Osvěta*, *Naše doba*, *Ruch* and *Lumír*. The goal of the work is to provide an overview of the theoretical views on the media, as they were published in these journals. It will be based on a content and comparative analysis. The thesis also shows how the media was described and what was the role of the media in the 19th century society.

The proposal to include the mentioned topic in media education lessons in primary school will be introduced in the final part of this thesis.

Obsah

Úvod	7
1. Tisk v 19. století.....	9
1.1 Tisk v 1. polovině 19. století.....	9
1.2 Tisk v 2. polovině 19. století.....	13
1.2.1 Období první	13
1.2.1.1 Tisk liberální.....	14
1.2.1.2 Tisk radikálně demokratický	15
1.2.1.3 Tisk konzervativní	16
1.2.1.4 Tisk mimopražský	17
1.2.2 Období druhé - tisk v neoabsolutistické době 1851–1860.....	17
1.2.3 Období třetí - český tisk a žurnalistika v období 1860–1889.....	19
1.2.3.1 Národní listy a jiné politické noviny	20
1.2.3.2 Liberální žurnalismus	21
1.2.3.3 Konzervativní žurnalismus	22
1.2.3.4 Tisk dělnický	23
2. Vybrané osobnosti tisku 19. století.....	24
2.1 Josef Linda	24
2.2 František Palacký	24
2.3 František Ladislav Čelakovský	25
2.4 Josef Kajetán Tyl.....	26
2.5 Karel Havlíček Borovský	27
2.6 Vítězslav Hálek	28
2.7 Jan Neruda.....	29
2.8 T. G. Masaryk	30
3. Charakteristika a analýza obsahu jednotlivých vybraných titulů	32
3.1 Čas.....	32
3.1.1 Charakteristika.....	32
3.1.2 K programu <i>Času</i>	33
3.2 Osvěta.....	36
3.2.1 Charakteristika.....	36
3.3 Naše doba	38
3.3.1 Charakteristika.....	38
3.3.2 K programu <i>Naší doby</i>	39

3.4 Ruch	41
3.4.1 Charakteristika.....	41
3.4.2 K programu Ruchu	43
3.5 Lumír.....	44
3.5.1 Charakteristika.....	44
3.5.2 K programu Lumíru.....	47
4. Reflexe mediální problematiky na stránkách vybraných časopisů.....	49
4.1 Čas.....	49
4.2 Osvěta.....	61
4.3 Naše doba	73
4.4 Ruch	78
4.5 Lumír.....	85
5. Možnosti zařazení tématu do výuky mediální výchovy.....	92
Závěr	94
Literatura a zdroje.....	97
Seznam příloh.....	99

Úvod

Tématem předkládané diplomové práce je přehled novinářské práce v 19. století, analýza obsahu zvolených časopisů a zejména odraz mediální problematiky na jejich stránkách. Práce se dotýká také životních osudů a především žurnalistické práce jednotlivých významných českých novinářů. Vybrala jsem si časopisy *Čas*, *Osvěta*, *Naše doba*, *Ruch* a *Lumír*.

V této souvislosti se omlouvám za změnu dvou časopisů z důvodu přechodu některých časopisů do digitalizované podoby. Z tohoto důvodu jsem nahradila časopis *Krok* a *Athenaeum* časopisy *Osvěta* a *Ruch*.

Budu se zabývat také otázkou, jak tato problematika přispěla k formování českého národního uvědomění v dané době. Na příkladu těchto časopisů je velmi patrně výrazné, že měly významné místo a tvořily důležitou složku v našem tehdejší literárním a národním životě. Doufám, že tak přispějí k lepšímu pochopení našeho tehdejšího národního života nejen po stránce literární, ale i v některých dalších oblastech, jako je např. porobení našeho národa Vídní, boj češtiny s němčinou o rovnoprávnost, vlastenectví pravé i předstírané, či boj za naši národní samostatnost.

Postupovat budu podle vývojových etap českého národa a také podle tematického zaměření jednotlivých časopisů. Důležitým ukazatelem je také skutečnost, kdy tyto časopisy vznikaly a zanikaly, jací autoři se v jejich vedení a činnosti střídali. Neopomenutelný je také fakt, že některé časopisy po svém zániku po několika letech znovu obnovily svoji činnost. Je zcela samozřejmé, že kromě jiných okolností v této věci sehrály mimořádnou úlohu i faktory ekonomické, způsobené mnohdy nízkým počtem odběratelů.

Práce bude rozdělena na několik kapitol a podkapitol. Nejprve se zaměřím na český časopisecký život v první polovině 19. století, uvedu rozdělení časopisů podle směrů, ke kterým patřily. Pak se soustředím na časopisy druhé poloviny 19. století. Pozornost budu věnovat významným českým žurnalistům této doby, jejich životním osudům, úspěchům i nezdarům, a to zejména v oblasti časopisecké.

A poté přijde na řadu stěžejní téma mé diplomové práce. Zaměřím se na obsah vybraných čísel z některých ročníků některých výše uvedených periodik a bude následovat hlubší analýza obsahu jednotlivých vybraných článků. Hlavní stěžejní pozornost bude věnována tomu, jak byla na jejich stranách prezentována mediální

problematika, jak o sobě časopisy navzájem referovaly, jaké spory mezi sebou vedly, i tom, zda se v některých názorech shodovaly a třeba se i chválily. Budu uvádět konkrétní příklady, jak mezi sebou vzájemně slovně útočily, bojovaly a jak se těmto útokům kritizované časopisy bránily, či případně kritiku na svoji adresu útočníkům vracely.

V poslední části se zaměřím na to, jak je možno tématu mé diplomové práce využít při výuce na základní škole.

Při tvorbě této práce bude použit zejména postup vyhledávání jednotlivých článků, analýza obsahu a komparativní analýza.

Jako základní prameny budou používány jednotlivé výtisky časopisů, které mi zapůjčila k prostudování Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, a publikace autorů Petra Bednaříka, Jana Jiráka, Barbory Köpplové, Mileny Beránkové, Zdeňka Šolleho, Emila Malacky, Ferdinanda Strejčka, které uvádím v oddílu Literatura a zdroje. Dále využiji také Ottův slovník naučný, ilustrovanou encyklopedii obecných vědomostí.

1. Tisk v 19. století

V 19. století byl vývoj tisku ovlivněn faktory, které se týkaly poměrně náročného hledání identity národa. Tisk měl funkci zejména osvětovou, měl ukázat vyzrálou českou kulturu a napomoci politickému a národnímu uvědomění a růstu českého národa. Druhá polovina 19. století byla ve znamení vytváření zejména politického tisku. Příčinou byla situace, kdy se společnost přiřazovala do různých spolků a směrů politicky zaměřených. Mimo to fungoval také tisk zabývající se kulturou, osvětou a rozvíjely se i dělnické a spolkové časopisy.¹

Vliv na rozvoj tisku měla nejen společnost, ale i technický pokrok. Technické novinky výrazným způsobem napomáhaly k jeho vzniku a šíření. Například vývoj železniční dopravy umožnil rychlejší šíření tisku. Dále došlo k nárůstu obyvatel měst, kteří ovládali psaní a čtení. Bylo to způsobeno také tím, že zaměstnanci kladli větší požadavky na vzdělání svých zaměstnanců. Masový tisk začal nastupovat v mnoha zemích ve 30. a 40. letech 19. století. Penny papers (tzv. masový tisk) se rozvíjely právě ve 30. a 40. letech 19. století a nepřijímaly se k politickým směrům. Byly to listy, které byly pro celou vrstvu čtenářů a informovaly o politice, společnosti, kriminalitě a objevovaly se v nich i různé zajímavé zprávy.²

1.1 Tisk v 1. polovině 19. století

Již před nástupem 19. století se pokoušel Václav Matěj Kramerius informovat české čtenáře o hospodaření, kultuře, zahraničních událostech ve svých *Krameriusových c. k. vlasteneckých novinách*. Avšak kvůli vysokým cenám novin se dostal Kramerius na počátku 19. století do finančních problémů. Mezi následovníky po Krameriově smrti roku 1808 patřili František Jan Tomsa a Jan Rulík. Poté převzal funkci ve vedení Václav Rodomil, Krameriusův syn. Noviny už ale nedosahovaly kvality a ceny, kterou měly v 90. letech 18. století. Ve 20. letech 19. století prodal Václav R. Kramerius noviny Schönfeldovým dědicům. Ti zastavili roku 1825 jejich distribuci.

Jan Ferdinand ze Schönfeldu od roku 1800 vydával *Císařsko královské pryvilegované Pražské poštovské noviny*. *C. K. privilegované pražské noviny* byla

---

¹ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 29

² BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 65-66

zkrácená verze oficiálního názvu *Jeho Cís. A Král. Milostí obdařené České pražské noviny*. Často se v nich měnili redaktoři a jejich kvalita nebyla vysoká.³

Až poté, co se stal redaktorem Josef Linda (1817), po mnohaletém úpadku se snažil zvýšit jejich úroveň. Po vydavatelově nepochopení po dvou letech z vydavatelství odešel. Po roce se vrátil do vydavatelství. Úroveň novin vzrostla.⁴

Od roku 1810 všechny články, které vyšly, musely projít cenzurou. Zprávy zahraniční a zprávy politického charakteru mohly vycházet pouze takové, které byly publikované v oficiálních listech kontrolovaných knížetem Metternichem *Wiener Zeitung* a *Österreichischer Beobachter*. Schönfeld se domluvil s Lindou a začal vycházet nový týdeník politicko-literárního charakteru *Vlastenecký zvěstovatel*. Po Schönfeldově smrti byly dány noviny české a německé do aukce, která byla vypsána vídeňskou vládou. Roku 1824 v ní získali práva na vydávání synové Bohumila Haase.⁵

Zde Linda působil jako redaktor českých *Pražských novin* a jejich přílohy *Rozličnosti pražských novin* skoro až do své smrti. Linda chtěl rozšířit osvětu a vzdělávání lidu. Používal prosté jazykové prostředky.⁶

Roku 1834, po nástupu Františka Ladislava Čelakovského na pozici redaktora, vzrostla úroveň novin. Díky jazykovým znalostem Čelakovského nebyly *Pražské noviny* upoutány pouze na německý tisk. Zprávy čerpal z různých novin ze zahraničí. Tím, že přinášel zprávy z cizích zemí, ukazoval čtenářům i jiné fungování politického systému. Po Čelakovském se ujal funkce redaktora Jan Nepomuk Štěpánek. Avšak kvalita *Pražských novin* znovu klesla. Redaktorem *Pražských novin* byl také Karel Havlíček Borovský. Pod jeho vedením se staly *Pražské noviny* velice úspěšné. Dokázal zvětšit náklad výtisků na 1500 kusů. Havlíček se nechtěl soustředit jen na jazykovou a literární část, podle něj bylo potřeba zabývat se v národním hnutí měšťanstvem, které by mělo dostávat důležitější místo v životě politickém a hospodářském. Vyzdvihoval svázanost českého národa a bránil se myšlence jednotného slovanského národa. Dále se také zamýšlel nad tím, jaká úloha patří tisku.

---

³ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 74-75

⁴ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 63

⁵ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 75-76

⁶ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 63-64

V Opavě vycházel *Kaiserlich königliche schlesische Troppauer Zeitung* od roku 1806, jehož vydavatelem byl Joseph Georg Trassler. V rakouském Slezsku to byly jediné noviny. Na uspokojující úrovni byly *Císařsko královské povolené Vídeňské noviny*. V těchto novinách se jen zřídka objevil článek z Čech. Objevovaly se v nich zprávy z habsburské monarchie a zprávy ze zahraničí. Velice významné místo v novinách zaznamenávala příloha *Listy* pojmenovaná později jako *Vídeňské učené noviny*. Přispívala do nich řada literátů z Čech. Podporovali zde hlavně českou mluvu a kulturu.⁷

Začínaly vznikat první české časopisy. U jejich zrodu stál osvícený katolický kněz Josef Dobrovský. Jeho německy psaný časopis byl svým obsahem a zaměřením český. Věnoval pozornost současnému stavu české literatury a vzdělanosti a jejich důstojnému postavení v rámci Evropy.⁸

Časopis *Jindy a nyní* se soustředil spíše na zábavnou literaturu a předvedení poznatků z vědy. Vycházel v letech 1828–1831. Ale jelikož byl neúspěšný, převzal ho Jan Hostivít Pospíšil. Ten ho přestal na rok vydávat kvůli nízkému množství odběratelů. Snažil se během tohoto roku najít nového redaktora, a proto se roku 1833 obrátil na Josefa Kajetána Tyla. Ten jej pojmenoval roku 1834 *Květy české*. Tento titul se měl stát podle představ Tyla opravdovým českým časopisem, který se nebude řídit vzory ze zahraničí a bude: „organizátorem českého národního hnutí“.⁹

V Čechách vycházely časopisy na zlomu 18. a 19. století, které fungovaly na principu překladu německých časopisů zaměřených vědecky. V letech 1801–1802 vycházel časopis *Český poutník*, časopis, který vydával Josef Jiří Meinert a byl překladem časopisu německého *Der böhmische Wandersmann*. Překladačem byl Jan Nejedlý, který zároveň začal od roku 1806 publikovat časopis *Hlasatel český*, který vycházel jednou za čtvrtletí. Funkcí časopisu byla ochrana češství a slovanství.¹⁰

---

⁷BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 77-81

⁸BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 65-66

⁹ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 79

¹⁰ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 79-83

Postupně se vůdčí osobností stal Josef Jungmann. Znamenal převrat v dosavadním českém časopisectví, nezávislost na německých překladech.¹¹

Josef Jungmann v něm vydal dva příspěvky, týkající se kritiky toho, že Češi už nepoužívají rodný jazyk, dále kritizoval poněmčování ve školách a ztrátu češtiny na úřadech. Časopis byl vydáván jen tři roky, a to do roku 1809. Jeho činnost sice Nejedlý oživil roku 1818, ale pouze na rok.¹² Časopis se totiž ubíral jinou cestou, než si Nejedlý představoval. Časopis po roce 1819 zanikl. Přesto časopis sehrál velice důležitou roli, neboť zde byl vysloven nový program osvobozenického hnutí, program, který zdůrazňoval nacionalismus jako základ všeho dalšího úsilí.¹³

Rok 1821 znamenal datum vzniku první vědecké revue *Krok*, která měla podtitul *Veřejný spis všenaučný pro vzdělance národu českoslovanského*.¹⁴ Iniciátorem byl opět Josef Jungmann. Původně měl být českou encyklopedií, měl vyjadřovat jednotu české vědy a uvedení, že časopis je vydáván přispíváním mnoha učených vlastenců, ale plán se neuskutečnil.¹⁵ Jungmann napsal báseň *Krok*, kde zdůraznil potřebu rozvíjet mateřský jazyk a jím vytvořenou literaturou rozvíjet vzdělanost lidu. Roku 1843 *Krok* zanikl, protože měl málo spolupracovníků, čtenářů, vycházel nepravidelně a opožděně.¹⁶

Od ledna 1827 začal vycházet česky a německy časopis zaměřený na vědecké otázky v redakci Františka Palackého a oficiálně se jmenoval *Časopis Společnosti Vlasteneckého Museum v Čechách*. Později, a to v roce 1831, byl změněn název na *Časopis Českého museum*.¹⁷

Byl stanoven i konkrétní program časopisu, zabýval se jednotlivými vědními obory, rozdělenými do 11 skupin a dalších podskupin, např. jazykozpyt, živnosti a

---

¹¹ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 72

¹² BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 83

¹³ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 72

¹⁴ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 83.

¹⁵ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 75

¹⁶ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 75-76

¹⁷ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 83-84

řemesla, přírodnictví a lékařství, písemnictví a další. Hodnotil i soudobou českou literaturu. Velký vliv měl i Josef Dobrovský.

Časopis měl tedy cíl vzdělávací a osvětový, byl to časopis naukový se srozumitelným obsahem, měl být orgánem českých spisovatelů, Palacký upřednostňoval nestrannost. Důležitou součástí byly i literární recenze a kritiky. Situaci časopisu ovšem ztěžovala cenzura, zaměřená především na staré literární písemné památky a na politické články. Význam časopisu spočíval v tom, že se stal národním časopisem. Palacký se vzdal časopisu v březnu 1838 a do vedoucí pozice se dostal Šafařík.¹⁸

1.2 Tisk v 2. polovině 19. století

V druhé polovině 19. století získával periodický tisk hlavní roli jako prostředek v komunikaci. Byla to doba, kdy byl vznik a uplatnění univerzální komunikační sítě podmínkou. Tato síť měla zajistit spěšný a rozlehlý účinek v průběhu měnících se civilizačních kvalit. Od 60. let 19. století se tisk zabýval veřejnými tématy, o kterých umožňoval debatovat, a tvořil tak zpětnou vazbu mezi politiky a oprávněnými voliči a mezi lidmi bez oprávnění volit. Politickou situaci v českém společenství lze rozdělit na tři poměrně uzavřená období. Období první nebylo dlouhé a bylo to období neklidných politických let 1848 a 1849. Tisk v této době vystupoval v roli činného účastníka revoluce až do jejích konců. Období druhé byl tisk a jeho pozice v neoabsolutistické době. A třetí období zaznamenávalo dobu po roce 1860, vývoj politicky rozdílného tisku.¹⁹

1.2.1 Období první

15. března 1848 došlo císařským patentem ke zrušení cenzury. Tímto krokem nastaly v českých zemích dva nové zvraty. V novinách se objevovala témata zaměřená na politiku v takové míře, která do té doby nebyla možná, a začal vycházet obrovský počet periodických časopisů a časopisů, které nebyly vydávány pravidelně. Ovšem životnost těchto časopisů nebyla většinou nijak dlouhá. Jednotlivé tituly měly rozdílnou kvalitu, velkou roli v tom mělo vzdělání jejich redaktorů. Tituly byly vytvářeny zejména v Praze a Brně. Vznik tisku na venkově byl ovlivněn majiteli tiskáren, kteří

---

¹⁸ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 75-79

¹⁹ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 98-99

listy vydávali. Ovšem chyběl dostatečný počet způsobilých redaktorů a zaměstnanců, a tak řada regionálních titulů nenašla oblibu u čtenářů. Po neklidné době následovalo období, kdy 13. března 1849 nový tiskový patent omezil po dobu několika let distribuci politických listů. Patent přikazoval vydavateli zaplatit kauci, která měla být pojistkou za možné budoucí peněžní pokuty. Kauce představovala 1000 až 3000 zlatých a listy, které byly politicky zaměřeny, ji musely zaplatit do termínu 4. května 1849. Dále byla zprovozněna od září 1850 inzertní daň. Dalším problémem bylo zahájení soustavy výstrah, poté, co přišly dvě písemné výstrahy z úřadu, mohl být list přerušen. Květen 1852 zaznamenal ještě výraznější narušení tiskové situace. Policejní ministerstvo rozhodovalo o povolení vydávání listu, stále fungovaly inzertní daň a soustava dvojitých výstrah. Dále došlo k navýšení kaucí. Celkový stav byl ještě více zhoršen poté, co byl zaveden novinový kolek roku 1857. Jelikož součástí každého výtisku musel být kolek, noviny se stávaly dražší. Politické akce se odehrávaly zejména v Praze, a proto byla i Praha centrem novinářské výroby. Podle toho, k čemu se tisk politicky přikláněl v revolučním roce, je možné rozdělit český pražský tisk na liberální, radikálně demokratický, konzervativní a mimopražský.²⁰

1.2.1.1 Tisk liberální

Proti české vládnoucí konzervativní straně se snažil vystupovat z liberální pozice František Palacký, neboť konzervativní strana hájila centralistickou politiku a snažila se ostatní národy držet zkrátka. K němu se přidali i další, např. František Ladislav Rieger nebo František A. Brauner. V *Národních novinách*, které vydával hrabě Vojtěch Deym, zveřejnil Palacký v prosinci r. 1849 článek *O centralizaci a národní rovnoprávnosti v Rakousku*.²¹ Ten ještě v dalších číslech vysvětloval a komentoval Havlíček. Také polemizoval s německou žurnalistikou.²²

Národní noviny se tak vymezily liberálním směrem ve smyslu národního programu. Havlíček r. 1849 převzal vedení *Národních novin*. Získaly tím značně demokratické tendence. Byly čím dále více radikálnější, Havlíček reagoval na obnovení předrevolučního absolutistického zřízení. Pro své politické názory uveřejňované v novinách se často dostával do sporů s policií a úřady. Vláda chtěla od něho noviny

---

²⁰ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 99-100

²¹ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 11.

²² Tamtéž

značně nad cenu odkoupit, ale neúspěšně. Zemský sněm dal *Národní noviny* zrušit, poslední číslo vyšlo 18. ledna 1850. Po ukončení revolučního období navázal na *Národní noviny* Josef Kajetán Tyl časopisem *Pražský posel* a Karel Havlíček *Slovanem*. Havlíčkovy názory spočívaly v poučování občanů o jejich právech, dále protestoval proti vídeňské vládě a také poučoval občany o sociálních otázkách. Obracel se na zvyky českého národa a stavěl se proti šlechtě a moci katolicismu. Roku 1850 byl založen *Vídeňský deník*, který vznikl na popud vlády. Deník vedl Votka a Jireček, byli to bývalí spolupracovníci Havlíčka. Jejich úkolem bylo zhoršovat Havlíčkovu postavení. Havlíček reagoval na výpady tohoto deníku vůči své osobě právě v časopise *Slovan*.²³ Byl si vědom, že píše hlavně pro obyčejné lidi, projevoval se jako „lidový žurnalista.“ Vyvrcholilo u něj novinářské buditelství a vznikl český moderní politický tisk. Navazovaly na něj celé další generace českých novinářů.²⁴

Vydáním vládního dekretu roku 1851 mohl být kterýkoliv časopis úřadem zastaven, pokud mu bylo zasláno dvojí písemné upozornění. Časopis *Slovan* tato dvě upozornění obdržel. 14. srpna 1851 se tedy rozhodl Havlíček vydávání časopisu zastavit.

Politický týdeník *Pražský posel* vycházel od roku 1846 jako neperiodický časopis, od dubna 1848 jako periodický. Od roku 1848 byl orientován na čtenáře žijící na venkově, kteří neměli politický přehled a zkušenosti. Redigoval ho Josef Kajetán Tyl.²⁵

1.2.1.2 Tisk radikálně demokratický

Radikální demokraté si byli vědomi významu tisku pro šíření svých myšlenek, protože do té doby vydávali pouze letáky a brožury.²⁶

Radikální demokraté se v tisku zaměřovali na dohadování s politikou liberální. Usilovali o rozšiřování protivládních nálad mezi jak české, tak i německé studentské skupiny a ke spodním vrstvám obyvatelstva. Mezi noviny radikálních demokratů patřily tituly *Pražský večerní list*, *Noviny Lípy slovanské* a *Občanské noviny*. Mezi řečníky radikálních demokratů šlo zařadit Karla Sabinu a Karla Sladkovského. Radikální

---

²³ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 100-101

²⁴ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 39

²⁵ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 101-103

²⁶ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 40

demokraté rozhodně měli vliv na veřejnost, svědčila o tom jejich řečnická účast na lidových shromážděních. Požadovali zejména společenské změny. Usilovali také o zrušení roboty bez náhrady, svobodu tisku, všeobecné hlasovací právo a odejmutí privilegií šlechtě. Jan Slavibor Knedlhans-Liblinský vedl redakci *Pražského večerního listu* od 1. června 1848. Když bylo prozrazeno květnové povstání roku 1849, byl násilně nahrazen ve funkci Prokopem Chocholouškem a Ferdinandem Čenským.²⁷

V květnu 1849 byl list na čas zastaven a vyšel v červnu po nakladatelově složení kauce ve výši 5 000 zlatých. Tři dny v týdnu vycházel jako list politický, jednou týdně s beletristickým obsahem.²⁸

1.2.1.3 Tisk konzervativní

V Čechách nefungoval vyloženě konzervativní český titulek, v němž by se po delší dobu objevovala vyjádření k postojům české šlechty. Své názory pouze občas uveřejňovali politicky činní reprezentanti české šlechty v různorodých listech. Jedním z nich byl kupříkladu časopis *Bohemia*, nekonzervativní list. Někdy využívali politické brožury. Členové šlechty se českého žurnalistiky účastnili s ne příliš velkým úspěchem. Václav Vladivoj Tomek řídil deník *Pokrok*, jehož vydavatelem byl hrabě Lev Thun, roku 1848.²⁹ Hlavním spolupracovníkem Tomka byl Josef Jireček. Byly to noviny pro rakouské Slováky a vládní politický list. Tento večerník zanikl v červnu 1848.³⁰

Kněz Václav Štulc zastupoval v polovině století katolickou církev v žurnalistice. Byl redaktorem a vydavatelem týdeníku, založeného roku 1846, *Blahověst*.³¹

Byl to hlas katolické jednoty v Praze. Nejdříve vycházel jednou v týdnu, později dvakrát. Roku 1853 byla Štulcovi odebrána koncese k vydávání. *Blahověst* byl v roce 1855 obnoven. *Občan*, to byly sedlské noviny pro Moravany a Čechy. Nakladatelem, vydavatelem a redaktorem byl Václav Štulc. Byl založen v září 1848 a zanikl v prvním čtvrtletí roku 1849.³²

---

²⁷ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 103-104

²⁸ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 43

²⁹ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 105

³⁰ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 46

³¹ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 105

³² BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 45-45

1.2.1.4 Tisk mimopražský

Na Moravě byly nejvýznamnějšími městy novinářského centra Brno, Olomouc, Jihlava, Znojmo a Kroměříž. V období před rokem 1848 fungoval pouze *Moravsko-slezský časopis pro lid*. Následoval *Týdeník, listy ponaučné a zábavné*. Součástí byla příloha *Moravské noviny*. Redaktorem týdeníku se stal Jan Ohéral. Týdeník se od března 1848 zabýval pořád ve větší míře otázkami politiky. *Moravský hlasatel* se stal prvním moravsko-českým deníkem. Existence listu nebyla však příliš dlouhá, vyšlo pouze šest jeho čísel. Téměř stejně na tom byly *Sedlské noviny*. Dále vycházel na popud kněze Františka Sušila brněnský týdeník *Hlas Jednoty katolické pro víru, svobodu a mravní uslechtilost*. Byla to obdoba pražského časopisu *Blahověst*. Byl však přísnější a konzervativnější z pohledu náboženského. *Moravské noviny* měly nejvýznamnější pozici mezi moravskými novinami, které vycházely v českém jazyce.³³ V letech 1853–1857 vycházely dvakrát týdně stále v Brně, ale pod změněným názvem *Moravský národní list*. Od roku 1858 do roku 1872 se vrátily k původnímu názvu *Moravské noviny*. Měly také přílohy s názvy *Besídka hospodářská* a později *Rodinné listy románové*.³⁴ Týdeník *Moravské národní noviny* patřil mezi nejrozsáhlejší tisk na Moravě. Byl to překlad *Moravských lidových novin* psaných v němčině. Významné postavení měl venkov v Čechách a na Moravě. Tisk se stal konkurentem vrchnosti a farářů a úplně pozměnil způsob informovanosti na venkově. Tisk musel být velmi obezřetný, pokud se chtěl usadit ve veřejném smýšlení. Tisk ve venkovském prostředí měl problematické postavení, jelikož zájem lidí o politiku na venkově nebyl příliš výrazný a soustředili se spíše na hospodářské postavení.³⁵

1.2.2 Období druhé - tisk v neoabsolutistické době 1851–1860

Od roku 1849 představitelé rakouské vlády neskrývali, že si přejí zavést absolutistický režim. Zrušili předchozí volnější ústavu, potvrdili z dřívějších svobod pouze rovnost občanů před zákonem a zrušení poddanství. Představitelem nového absolutismu se stal dr. Alexander Bach.³⁶

---

³³ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 105-106

³⁴ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 49

³⁵ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 106-107

³⁶ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 51

Neoabsolutismus silným negativním vlivem působil na vývoj českého tisku a nastolil tvrdé administrativní vedení tisku.³⁷ Různá represivní nařízení z počátku 50. let způsobila, proč *Slovanem* a *Pražským večerním listem* skončil český politický opoziční tisk.³⁸ Roku 1851 fungovaly v Praze pouze dvojice oficiální v češtině psané noviny politicky zaměřené. Byly to *Pražské noviny* a *Pražský prstonárodní list*. Jako noviny úřední existovaly *Pražské noviny*, ve kterých se objevovaly nařízení, vyhlášky a sdělení vídeňské vlády. Jejich redaktoři přímo dávali podporu absolutistické vládě.³⁹ Měly proto málo odběratelů, náklad kolísal kolem 2000 výtisků, v roce 1862 měly pouze 129 předplatitelů. Roku 1863 zanikly kvůli nezájmu čtenářů.⁴⁰

V této době byla řada novinářů zatčena, například Karel Sabina, Karel Sladkovský, Josef Václav Frič nebo Prokop Chocholoušek. Tiskový příkaz, který vyšel roku 1852, dával povolení pouze tisku, který byl věrný vládě. Politický tisk byl utlačován pomocí ekonomických prostředků. Časopisy, které se mohly vyvíjet volněji, byly charakteru literárního, vědeckého a zábavného. Patřil k nim například literární týdeník *Lumír*, který vydával Ferdinand Břetislav Mikovec a vycházel v letech

1851–1862.⁴¹ Soustředil kolem sebe tehdejší významné literáty, kteří však nemohli vyjadřovat otevřeně svoje názory. Spíše chtěl, aby neklidná situace vypadala jako normální.⁴²

Jaroslav Pospíšil vydal roku 1855 *Obzor, Listy pro národopis, dějepis, veřejný život, literaturu a umění*. V *Obzoru* vycházely recenze nově vydaných knih (Němcové Babička) a přinášel zprávy o dění v kultuře, o dalších českých časopisech (chválil *Blahověst*, hanil *Živu*), ale v brzké době zanikl stejně jako mnoho dalších časopisů pro nedostatek odběratelů. Co se týkalo časopisů vědeckých, i nadále vycházel *Časopis českého museum*. Další vědecký časopis založil roku 1853 Jan Evangelista Purkyně. Byl to časopis přírodovědný, *Živa*, časopis přírodnický. *Hospodářské noviny* vydával od roku 1854 Filip Stanislav Kodým. Přinášel v nich informace pro rolníky a také jejich

---

³⁷ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 107

³⁸ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 53

³⁹ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 107

⁴⁰ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 55

⁴¹ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 107

⁴² BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 58-59

osobní názory a zkušenosti.⁴³ Obsahovaly i dopisy rolníků o vlastních zkušenostech nebo formu rozhovoru dvou hospodářů. Měly velký náklad, asi 1500 výtisků.⁴⁴

Humoristické listy vydával Josef Richard Vilímek od února 1858 a jen o rok déle se z nich stal týdeník. V listu vycházely anekdoty, humoresky, karikatury a epigramy.⁴⁵ Udržely se dlouho a pomáhaly vtipnými narážkami živit protivládní náladu českých lidí.⁴⁶

1.2.3 Období třetí - český tisk a žurnalistika v období 1860–1889

Špatná vnitřní i zahraniční situace Rakouska a zejména nespokojenost obyvatel způsobily pád Bachova absolutismu. Bach byl odvolán v srpnu 1859 z funkce ministra vnitra. To mělo zásadní vliv na celkovou atmosféru v zemi i na situaci českého tisku. V 50. letech fungovala různá nařízení namířená proti nezávislému politickému tisku, především českému. U nás nevycházel žádný svobodný politický tisk. Tisková novela z listopadu 1859 přinesla malé zlepšení předešlého stavu.⁴⁷

V tomto období docházelo k dynamickému vývoji a názorovému rozlišování. Utvářelo se, jaké bude směřování titulů, utvářel se okruh čtenářů a vymezovalo se profesionální povolání novinářů. Díky rozvoji komunální politiky a úrovně vzdělání v období druhé poloviny 19. století vznikala zvláštní typ lokální žurnalistiky. I když docházelo ze strany státu k represím vůči tisku, tak i v politicky vypjaté době, zejména pak v 60. letech a okolo roku 1870, se nestalo, že by byl od 60. let 19. st. přerušeno souvislý vývoj tisku, který byl psán česky. Začátek 60. let proměnil podmínky pro emisi tisku.⁴⁸

V platnost vstoupil 17. prosince 1862 nový tiskový zákon. Byl i přes určité nedostatky předpokladem pro částečný rozvoj nezávislého politického tisku. Policejní

---

⁴³ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 108

⁴⁴ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 72

⁴⁵ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 108

⁴⁶ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 76

⁴⁷ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 81, s. 95

⁴⁸ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011. 448 s

úřady už neměly kontrolu nad tiskem. Ten byl nově podřízen řádným soudům. Byl zrušen systém výstrah a udělování koncesí policejním ředitelstvím.⁴⁹

Na druhou stranu byla ale zavedena suspenze následující po trojí konfiskaci tisku. Dále přetrvávala řada omezení, jako byly například kauce, novinový kolek či inzertní daň. Suspenze byla roku 1868 zrušena. Roku 1869 byly pak zavedeny tiskové porotní soudy.⁵⁰ To znamenalo částečné zmírnění cenzurní praxe. V září 1894 byla zrušena novinářská kauce, v prosinci 1899 pak novinářský kolek.⁵¹

Mezi nejvíce důležitá dorozumívací média se řadily tisk, letáky, knihy a politickou funkci měly také divadlo a lidová píseň. Tištěná média byla obohacována o řadu nových témat, byla i obnovována témata stará a zapojována do současnosti. Ze strany výrobců mediálních obsahů byly používány pervazivní prostředky a postupy pro dosažení žádoucí odezvy ze strany publika. Média představovala hlavní prostředek pro seskupování lidí do velkých skupin na podkladě sounáležitosti s jejich ideovými cíli. Tyto skupinky byly vytvářeny dle určitých principů, např. národní vyhraněnosti, zájmových stanovisek, autoritativního řízení a řízení jednotlivci nebo menšími skupinkami vlivných autorit. Mezi lety 60. a 80. docházelo ke zvyku vydávat politické listy. Rozvoj vydávání politických listů způsobil to, že se rozděloval český žurnalismus dle základních politických směrů. Jednalo se o směr liberální, konzervativní a socialistický.⁵²

1.2.3.1 Národní listy a jiné politické noviny

1. ledna 1861 vyšlo první číslo *Národních listů*. Již od počátku vydávání docházelo k názorovým rozdílům mezi Grégrem a Palackým s Riegerem. Podle Grégra měl deník obhajovat politiku skoro všech českých poslanců na sněmu. Palacký s Grégrem naopak soudili, že by měly *Národní listy* názorově hájit hlavně jejich politické koncepce. Jelikož skončilo první číslo s velkou ztrátou, požadoval Grégr buď jeho úplné vlastnictví, nebo aby byla předána vydavatelská koncese zakladatelskému družstvu. Nakonec převzal Grégr noviny i se způsobenou finanční ztrátou. Pod vedením

---

⁴⁹ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 95

⁵⁰ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 109

⁵¹ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 96-97

⁵² BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 109-110

schopného Grégra se *Národní listy* proměnily na moderní žurnalistický list. Grégr tím postavil list na protiněmeckém nacionalistickém řečnictví a protivládní opozici.⁵³

Vedle *Národních listů* začal také vycházet další politický deník *Čas*.⁵⁴ Jako majitel a vydavatel působil dr. Alois Krása. Mezi redaktory patřily významné osobnosti, např. J. V. Frič, J. Neruda, J. Barák. Většina redaktorů se ale nakonec s Krásou rozešla kvůli politickému přesvědčení a založila deník *Hlas*.⁵⁵ List se stavěl proti centralistické politice Vídně a naopak podporoval pojetí federalizace Rakouska. Díky těmto projevům měl potíže s úřady.⁵⁶

1.2.3.2 Liberální žurnalismus

Postoje liberální vykazovaly především listy, které se přikláněly směrem k mladočechům. Staročesi se opírali od poloviny 80. let zejména o regionální tisk. Kvalita redakce tohoto tisku nebyla až tak důležitá. Jednalo se spíše o jejich úlohu agitační a organizační. Z 39 politických novin v Čechách se roku 1880 přiklánělo k mladočeskému zaměření jen devět titulů. Na venkově sílilo opoziční hnutí, které bylo způsobené narůstajícím mladočeským přesvědčováním proti domnělému parlamentnímu oportunistu staročechů a ukazovalo se totožným poměrem stranické příslušnosti místních novin. Listy, které nově vznikaly, byly zakládány hlavně mladočechy. Roku 1891 řada regionálních tisků přehodnotila svou orientaci a došlo tak ke změně. Díky tomuto kroku se dá mladočechům v období 1891–1894 přidat dvojnásobný počet listů než staročechům. Regionální tisk, i přes snahy zejména mladočechů, nedostal redakci pod bezprostřední vliv Prahy a byl celkem nezávislý. Mnohdy byl ale podpořen finančně nebo personálně stranickým vedením.⁵⁷

Lze říct: „...že se staročeské a mladočeské noviny a časopisy shodovaly na směřování svých politických programů, především co se týče národně-politického osvobození a realizace federalistických požadavků vůči vídeňskému centralismu.“⁵⁸

---

⁵³BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 110-113

⁵⁴ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 114

⁵⁵ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 100-101

⁵⁶ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 114-115

⁵⁷ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 115-116

⁵⁸ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 116

Měli rozdílné požadavky na občanské svobody, co se týče kvality a kvantity. Mladočeši byli radikálnější a více demokratičtější. Dále mezi mladočechy a staročechy existovaly značné odlišnosti v koncepci praktické politiky a také v cestě k realizaci občanského politického programu. V nejvýznamnějších listech mladočechů se také objevovalo agresivní protiněmecké a protizidovské přesvědčování. Jan Stanislav Skrejšovský chtěl zkusit propagovat českou politiku v německém jazyce. Začal tedy vydávat od 14. září 1862 list *Politik*, který byl psán právě němčinou. Od roku 1883 byla jeho součástí příloha *Česká politika*, která byla psána česky. Z této přílohy se v dubnu 1885 staly samostatné noviny *Národní politika*.⁵⁹

1.2.3.3 Konzervativní žurnalismus

Nelze vymezit ideální konzervativní typ. Konzervativní znaky je možné sledovat nikoli jen u primárně katolicky a aristokraticky zaměřeného tisku, ale i například u listů staročeské větve Národní strany. V 80. letech došlo k rezignaci na neúplně liberální nároky a principy. Od roku 1860 využívala část české a moravské šlechty německým jazykem psané noviny *Vaterland*.⁶⁰

List *Čech* byl nejvýznamnějším pražským listem katolickým. Vycházel jako odpoledník, později jako raník a nakonec opět jako odpoledník. Měl postupně několik příloh nazvaných *Metud*, *Nedělní příloha*, která byla střídavě zábavná a dělnická, nakonec přílohu *Hospodářský list*.⁶¹

Od roku 1869 byl vydáván *Politický týdeník katolický*. Byl to první katolický tisk, který měl nejbliže k modelu politického listu. V roce 1878 se stal *Čech* deníkem. V měsíci lednu roku 1849 bylo vydáno první číslo týdeníku, který vydávala Katolická jednota na Moravě, *Hlas Jednoty katolické pro víru, svobodu a mravní ušlechtilost*. O něco později byl zkrácen název na *Hlas Jednoty katolické* a roku 1857 byl přejmenován pouze na *Hlas*. *Hlas* byl vydáván od roku 1885 jako deník. *Hlas* se stal se svým nákladem 2440 výtisků nejrozšířenějším listem na Moravě, a předstihl dokonce *Moravskou orlici*.⁶²

---

⁵⁹ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 116-118

⁶⁰ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 118

⁶¹ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 148

⁶² BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 118-119

1.2.3.4 Tisk dělnický

Bohatý nárůst dělnictva zapříčinil vznik silného vlivu dělnického tisku. Jednotlivé listy se lišily svým posláním a politickými cíli, ke kterým se hlásily. František Cyril Kampelík v březnu 1848 vydával v Praze časopis *Hlásník. Poučení tiskařů, řemeslníků a jiných občanů*. Na tento první nepříliš dlouhý pokus chtěl navázat František Ladislav Chleborád. Ten vydával v době 1867–1871 čtrnáctideník *Dělník*. Poté, co jeho založený list už neměl vliv, založil dva nové časopisy, *Včela* a *Jednota*. Kolem roku 1870 fungovaly i časopisy, které upínaly pozornost na dělnictvo a otiskovaly se v nich příspěvky novinářů katolických a liberálních, i když neměly žádné socialistické cíle. Novináři, kteří byli orientováni mladočesky, stáli v demokratické opozici vůči publicistovi Chleborádovi. Byli to žurnalisté Jan Bavorský, František Šimáček, Karel Sabina, Emanuel Vávra, Vincenc Vávra či Josef Barák. Příspěvky pak publikovali v listech *Oul*, *Český dělník* a také v *Dělnických listech*. *Budoucnost*, čtrnáctideník, vycházel od 1. října 1874. Jeho řízení měli na starost Ladislav Zápotocký a Josef Boleslav Pecka. Tento časopis, sociálně politicky orientován pro pracující lid, byl roku 1878 ústředním orgánem Československé sociálně demokratické strany dělnické.⁶³

---

⁶³ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií : Od počátku do současnosti*. [s.l.] : Grada, 2011, s. 119-121

2. Vybrané osobnosti tisku 19. století

2.1 Josef Linda

Josef Linda chtěl být původně po filosofických studiích profesorem na střední škole. Tento plán se mu však nepodařil. Nastoupil tedy jako praktikant do pražské univerzitní knihovny. Už v té době spolupracoval s novinami a časopisy. Nakonec se svého místa v knihovně vzdal a začal se plně věnovat novinářské práci. Roku 1817 začal pracovat ve *Schönfeldských novinách*. Snažil se zvednout těmto novinám jejich úroveň. Při své snaze ovšem narazil na nepochopení vydavatele. Po dvouletém působení tedy místo opustil. Linda se však po roce navrátil a od roku 1820 redigoval týdeník zaměřený politicko-literárně, *Vlastenecký zvěstovatel*. Linda i po smrti rytíře ze Schönfeldu zůstal jako redaktor *Pražských novin* i literární přílohy *Rozličnost Pražských novin* skoro až do své smrti. Josef Linda spatřoval hlavní úlohu novin v tom, že měly produkovat osvětu a vzdělávat lid. Ve své práci volil jednoduché, lidové jazykové prostředky, které se často ocitaly až na hranici vulgárnosti, aby získal i prostého čtenáře a tím mohl realizovat své cíle. Do novin, a zejména pak do jejich příloh, začleňoval články z oblasti historie, zeměpisu, hospodářství, techniky, dále pak životopisy českých vzdělavců a spisovatelů, povídky obsahující historické náměty, nenáročné fejetony s mravokárnou tematikou či tematikou národopisnou.⁶⁴

2.2 František Palacký

Od roku 1809 žil Palacký na Slovensku. Studoval evangelické školy, na kterých pracoval o něco později jako vychovatel. I když se původně chtěl stát evangelickým misionářem, učinil rozhodnutí obětovat své vlastní síly své vlasti. Už za svého pobývání na Slovensku byl literárně aktivní. Poté se však rozhodl, že se bude zabývat vědou. Do Prahy přišel Palacký ve 25 letech v roce 1823. V Praze se pak seznámil s celou řadou vlastenců, hlavně pak s Josefem Jungmannem. Přátelil se také s Josefem Dobrovským. Právě jeho vliv byl znát v jeho vědecké i redaktorské práci. Palacký se zasloužil o založení dvou musejních časopisů poté, co roku 1825 a 1826 předložil dva pamětní

---

⁶⁴ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 63-64

spisy. Jednalo se o *Časopis Českého Musea* a *Německý musejní časopis*. Měly být vydávány od roku 1827.⁶⁵

2.3 František Ladislav Čelakovský

F. L. Čelakovský vkročil do *Pražských novin* jako zkušený literát a pisatel do českých časopisů. Byl dopisovatelem do časopisu *Čechoslav* a psal příspěvky do *Časopisu Českého Musea*. A roku 1829 napomáhal řídit *Časopis katolického duchovenstva*. Čelakovský byl mimo jiné také znám jako výborný znalec české a slovanské literatury a stejně tak i české řeči. Z toho důvodu mu bylo nabídnuto spolu s Václavem Hankou a Pavlem Josefem Šafaříkem petrohradskou Akademií věd roku 1830 místo ve všeslovanské knihovně při Akademii v Petrohradě. Měli společně vypracovávat všeslovanský slovník. Tato nabídka práce byla na 25 let. Čelakovský nabídku přijal. Jelikož ale právě probíhala francouzská červencová revoluce a zejména polské povstání a ve vztahu se stavem v Rusku, byl jeho odjezd odložen. Když se v následujících dvou letech z Akademie nikdo neozval, pátral Čelakovský, co za tím stojí. Dozvěděl se, že jejich odjezd zkazil Hanka, který navrhl petrohradské Akademii, že by on i Čelakovský byli mnohem raději zaměstnáni v Akademii v Praze. Od té doby Čelakovský Hankovi nedůvěřoval a konflikty mezi nimi se neustále více a více vyostřovaly. Ať už se to týkalo názorů na politiku nebo otázek odborných. Za několik dalších let rozepře mezi nimi vyvrcholily. Poté, co byla zmařena vyhlídka na práci v Rusku, zažíval Čelakovský zlé období. I přes veškeré své snahy při hledání místa na pozici knihovníka či vychovatele byl neúspěšný. Až ke konci roku 1833 se jeho situace zlepšila. Nakladatel Hasse mu nabídl, aby se ujal redakce *Pražských novin* po Josefu Lindovi. S tím samozřejmě i literární přílohy *Rozličnosti*. K jeho následujícímu úspěchu patřilo, že na podzim roku 1835 získal místo profesora české literatury. Avšak roku 1835 v období před Vánocemi byl ve funkci redaktora *Pražských novin* předvolán na policii, kde měl vyjasnit komentáře, které otiskl v novinách. Čelakovský přidal komentář k řeči cara Mikuláše. Podle informací by tento komentář prošel bez povšimnutí, kdyby na něj nebylo upozorněno. Prokázalo se, že tím, kdo upozornil na tento komentář, byl právě Hanka, se kterým Čelakovský nevycházela. Po této situaci byl zbaven Čelakovský profesury a propuštěn z *Pražských novin*. Opět zažíval těžké časy.

---

⁶⁵ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 76-78

Ty skončily roku 1842, kdy se díky Šafaříkovi stal profesorem na universitě ve Vratislavi. Roku 1849 se vrátil opět do Prahy a byl jmenován universitním profesorem. Poté se již věnoval pouze vědecké činnosti.⁶⁶

2.4 Josef Kajetán Tyl

Josef Kajetán Tyl se narodil ve městě Kutná Hora. Zde docházel i do hlavní školy. Poté odešel do Prahy a studoval tam staroměstské gymnasium. Tato studia ale ukončil v Hradci Králové, kde na něj velmi působil Václav Kliment Klicpera, který byl jeho třídním učitelem. Po ukončení studií v roce 1882 se navrátil do Prahy a zapsal se ke studiu filosofie na universitě. Jelikož ale už v té době byl okouzlen divadlem, opustil universitu a přidal se k divadelnímu spolku v Karlových Varech. Následovalo Sasko a Bavorsko. Až roku 1831 se opět vrátil do Prahy. Dále se plně věnoval divadlu. Nedlouho nato se stal duší divadelního života. Roku 1834 založil Kajetánské divadlo a v tomtéž roku měla premiéru jeho vlastní hra *Fidlovačka*. Premiéra se uskutečnila ve Stavovském divadle. V té době také řídil časopis *Jindy a nyní*, kterému byl změněn název na *Květy české* a o něco později pouze na *Květy*. Na konci 30. let se Tyl už řadil mezi nejznámější osobnosti národní společnosti. Ve 40. letech organizoval české bály a besedy. Dále řídil časopis *Vlastimil*, opět se navrátil do *Květů* a stal se neoficiálním režisérem představení v jazyce českém hrajících se ve Stavovském divadle. Po názorových sporech s Havlíčkem odešel Tyl z časopisu *Květy*. Poté na chvíli cestoval s divadelní společností po venkově. Brzy nato se opět vrátil a začal řídit časopis *Pražský posel*, který v období revolučního roku 1848 vystupoval jako týdeník politický. V tomtéž roku byl Tyl také zvolen jako poslanec římského sněmu. Poté, co byl sněm rozeznán, se Tyl navrátil zpět do Prahy a řídil *Sedlské noviny*. Ty byly po zavedení nové tiskové praxe pozastaveny. Tyl se věnoval jen divadlu. Chtěl založit svoji divadelní společnost, ale žádost o koncesi mu byla zamítnuta. Tyl se ovšem nechtěl jen tak vzdát plánu, a tak si pronajal koncesi od Josefa Kulase. Na to ale brzy přišly úřady a Kulasovi byl udělen zákaz na pořádání českých představení. To vše Tyla vyčerpal a zlomilo.⁶⁷

---

⁶⁶ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 97-100

⁶⁷ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 103-105

2.5 Karel Havlíček Borovský

Narodil se v Borové. Zde měl jeho otec kupectví. To znamenalo v maloměstské společnosti důležité postavení. Po přestěhování do Německého Brodu studoval gymnasium. Při studiu na gymnasiu byl ovlivněn tehdejšími událostmi, zejména pak francouzskou červencovou revolucí a taktéž i polským povstáním. Tyto události utvářely postoje mladé generace a posilovaly touhu po tom, aby byl jejich vlastní národ svobodný. Roku 1838 přišel Havlíček do Prahy, kde chtěl studovat filosofii. Jeho cílem bylo hlavně jeho vzdělávání, které mu pak mělo napomoci k tomu, aby on sám mohl později vzdělávat. Byl na studiích velmi zodpovědný a ctižádostivý. Po dvou letech odešel studovat teologii. Na pražském semináři nacházel ale jen zklamání. Po roku působení v semináři Havlíčka vyloučili. Prý z důvodu špatného prospěchu. Ale důvod byl jiný, byl vyloučen pro slovanské smýšlení a pro své kacírství. Po vyloučení se chtěl Havlíček ucházet o místo středoškolského profesora, ale tento záměr mu nevyšel. Poté se tedy rozhodl, že se bude věnovat psaní. Avšak ani tento plán se mu nesplnil. Šafaříkem mu byla nabídnuta práce vychovatele v Moskvě. Havlíček tuto nabídku přijal. V listopadu roku 1842 odjel z Prahy. Zpočátku jako dvaadvacetiletý mladík vše v Rusku obdivoval. Později pak pomalu přicházelo vystřízlivění, zejména když poznal nevolnictví a hrůzu s tím spojenou. A tak se z Havlíčka stal opovrhovatel carismu. V červenci 1844 odjel Havlíček z Moskvy. Pobyť v Rusku znamenal pro Karla Havlíčka upevnění národního uvědomění, sebevědomí a také posílení demokratického smýšlení. Poté, co se roku 1845 vrátil do Prahy, chtěl Havlíček zkusit založit literární časopis. Avšak nezískal koncesi. Psal tedy alespoň příspěvky do českých časopisů. Zvláště pro své kritické stati se stal v české literární společnosti brzy známý. Havlíček napsal kritiku na Tylova *Posledního Čecha*. Kritika byla uveřejněna v červenci roku 1845 v časopise *Včela*. Tato kritika vyvolala názorové spory mezi Havlíčkem a Tylem. V článku se Havlíček nesoustředil pouze na novelu Tyla, ale i na stav současné české kritiky. Uvažoval v ní, jak ostatní kritizovali Tyla, a vyjádřil se proti neodborné kritice. Tato kritika podle něj buď jen chválila, anebo se pouze utrhovala. Tylovi Havlíček vytýkal nedostatek realismu. I později se Havlíček zabýval kritickou činností. Obzvlášť velký význam měly jeho *Kapitoly o kritice*, které byly otištěny počátkem roku 1846 ve *Včele*. Psal v nich o zásadách realistické literární kritiky. Tato literárně kritická aktivita přivedla Havlíčka nepřímo do *Pražských novin*. Havlíček se stal redaktorem *Pražských novin*. Havlíček dobře věděl, že v době Metternichova absolutismu budou české noviny

orientované politicky trnem v oku rakouské cenzury. Redaktor tehdy trpěných novin měl mít velmi málo politických a kulturních znalostí. Avšak Havlíček se tímto neřídil a studoval politické dějiny. Chtěl dosáhnout zlepšení úrovně zpravodajství. Sháněl řadu novin a časopisů jak německých, tak i slovanských, které vycházely v monarchii. Zprávy z těchto novin překládal, zpracovával a ještě k nim přidával poznámky. Noviny rozčlenil na několik rubrik. Mezi nejvýznamnější patřily rubriky *Domácí záležitosti* a *Zahraniční zprávy*. Obě dvě rubriky vedl sám Karel Havlíček a otiskoval v nich schválně takové zprávy, které měly naučit čtenáře tyto události hodnotit a politicky o nich smýšlet. Za nejvýznamnější Havlíčkův článek, ve kterém se dají poznat jeho politické názory a i názory na politiky české buržoazie, byl pokládán článek *Slovan a Čech*. Tento článek začal vycházet na pokračování od 15. února 1846.⁶⁸

V květnu 1846 vyjádřil Havlíček své názory na úlohu tisku v článku *O dopisech z venkova*. Havlíček nechtěl, aby byly noviny zaplněny jen informacemi o divadlech, zábavách, hříčkách, o neštěstích, anekdotami a obdobnou novinářskou plevou. Podle Havlíčka by měl být tisk: „...jako zbraň za společenské ideály a uvědomuje si jeho poslání v tom smyslu, v jakém na jeho tradice mohl navázat tisk opravdu pokrokový.“⁶⁹

2.6 Vítězslav Hálek

Vítězslav Hálek působil jako první fejetonista *Národních listů*. Začínal v roce 1854 v *Lumíru*, psal příspěvky do *Obrazů života*, dále také do almanachu *Máj*, publikoval *Večerní písně*, *Alfréda* a další. Hálek měl předpoklady, aby z něj dospěl dobrý fejetonista. V té době měl již také umělecké jméno. Fejeton se tehdy bral za takový druh prózy, ve které se soustřeďuje vše. Tím byla myšlena politika, kritika, filosofie, věda a vše ostatní, co se zrovna nehodilo „nad čáru“. Mezi jeho fejetony patřily početné buditelské a národně vychovatelské. Podle Hálkova názoru mělo být umění, ale jen umění opravdové a nejlepší přístupné každému. Ve fejetonech psal kriticky o tehdejším společenském životě, mluvil o zakládání knihoven, o turistice či o cestování. Dále to byly jeho fejetony o Praze, kde se zabýval takovými otázkami, které jsou i dnes aktuální. Například otázky týkající se zeleně v Praze, zanedbalosti památek, otázky o sadech, komínech apod. Hálek byl i autor článků o politice, které

---

⁶⁸ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 110-115

⁶⁹ BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6974, s. 119

psal pod čarou. Významnější byly ale ty zprávy, které nepopisovaly denní události. Největší ohlas zaznamenávaly *Epištoly k našemu studentstvu*⁷⁰, které řešily otázky týkající se vlastenectví a světoobčanství. Dále významné byly také jeho fejetony z cest, které byly otiskovány do *Národních listů*, ale i do *Lumíra*, *Osvěty* či do *Květů*. Při poznávání ciziny chtěl obracet svou pozornost zejména k poznávání života Slovanů, a zasloužit se tak o upevnění svazku národů slovanských. Vítězslav Hálek se skutečně zasloužil o vybudování zvyku českého fejetonu. Přispěl k tomu právě svojí tematickou různorodostí a zvláštním stylem. Za svou skoro čtrnáctiletou novinářskou praxi napsal zhruba okolo 500 fejetonů. Kromě působení v *Národních listech* byl Hálek součástí řady dalších časopisů. Řídil *Slovanské besedy*, přebral *Lumír*, který proměnil na list s kresbami *Zlatou Prahu*, a následovalo založení *Květů* spolu s Janem Nerudou. Byl velice aktivní i v pořádání spolkové činnosti.⁷¹

2.7 Jan Neruda

Neruda působil v řadě odlišných žurnalistických oborů v listech, jako byly *Tagesbote aus böhmen*, *Obrazy života*, *Čas a Hlas*, proto když přišel jako novinář do *Národních listů*, měl již mnoho zkušeností. Také za sebou měl významnou básnickou činnost. V té době byl také respektovaným autorem fejetonů a divadelním referentem, hlavně díky své činnosti v *Hlasu*. Na papírech tohoto listu se snažil bojovat o nezávislost českého divadla a o vytvoření velkého Národního divadla. Ve svých fejetonech se pak snažil o vývoj české literatury a kulturního života. Zpočátku řídil společně s Vítězslavem Hálkem fejeton *Národních listů* a po jeho smrti se o to staral samostatně. Ve své novinářské činnosti se řídil zásadami Karla Havlíčka Borovského, Heineho a Börneho.⁷²

Mezi tyto zásady patřily: „...smělý čin, láska k přítomnosti, boj proti dogmatu a ztrnulosti, nechuť k šlechtě a ke zpátečnictví, odpor ke klerikalismu, horoucí lásku ke svobodě, oddanost věci pokroku, hluboký cit k pracujícímu lidu, sen o vyrovnání sociálních křivd.“⁷³

---

⁷⁰ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 122

⁷¹ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 121-123

⁷² BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 124

⁷³ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970. ISBN 1031-6774, s. 124

V *Národních listech* vystupoval Neruda jako smělý autor polemik a politický pamfletista. Během 60. a 70. let se Neruda zasloužil o pokrokový zápas mladočeši versus staročeši. Neruda se ve své práci zabýval závažnou otázkou, která se týkala klerikalismu. V tomto se napojoval úspěšně na Havlíčka. Jan Neruda se od začátku přidával k odkazu, který zanechala revoluce 1848, a tím byl pokrokový demokratismus. Neruda se kromě otázek z politiky zabýval i těmi z oblasti sociální. Jako první mezi českými novináři tyto problémy bral na vědomí, ukazoval na ně, a dokonce hledal cestu z této lidské bídy. Proto se rozhodl účastnit se společně s policií razíí do doupat, kořalen, ale i do brlohů, kde pozoroval osudy zlodějů, chudáků a prostitutek. Chodil za nimi na předměstí, navštěvoval je ve vězení a psal o tom reportáže do *Národních listů*. Na konci 70. let prožíval Neruda krizi mladočešství. Proto v 80. letech, kdy mladočeši začali kampaň proti socialismu, se Neruda pustil do psaní příhod z divadelního života, statí o počasí apod. Odpověď, kterou Neruda neustále po celý život hledal a která se týkala sociální otázky, našel Jan Neruda až ve svém májovém fejetonu, který se stal vrcholem jeho novinářské politické praxe. Ještě než vycestoval Neruda do ciziny, byl ve styku se zahraničním životem jak politickým, tak i kulturním. Během své více než třicetileté novinářské praxe napsal Neruda více než 2200 fejetonů, ve kterých uplatňoval svůj široký okruh zájmů.⁷⁴

2.8 T. G. Masaryk

T. G. Masaryk se narodil do rodiny panského kočího. Jeho otec byl původem Slovák a matka německy mluvící Moravanka. V roce 1876 Masaryk promoval. Promocí ukončil studia na Filosofické fakultě university ve Vídni. Poté pokračoval ve studiích v zahraničí. Konkrétně studoval v Lipsku. Právě v Lipsku se Masaryk setkal se svojí budoucí manželkou Charlotte Garrigue, kterou si během své první cesty do USA roku 1878 vzal. Masaryk habilitoval na vídeňské universitě svojí prací *Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der modernen Zivilisation*⁷⁵, kterou předložil před komisi složenou z Franze Brentana, Roberta Zimmermanna a Theodora Gomperze. V roce 1882 byl jmenován jako mimořádný profesor filosofie v Praze na české universitě. 16. října 1882 zde své působení zahájil první přednáškou, která byla vydána v Ottově nakladatelství v Praze a nesla název *Počet pravděpodobností a Humeova*

---

⁷⁴ Tamtéž, s. 124-127

⁷⁵ ŠOLLE, Zdeněk. *Století české politiky: Od Palackého k Masarykovi*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0696-4, s. 81

*skepse co historický úvod v historii indukce.*⁷⁶ Ještě roku 1882 došlo ke střetu mezi Masarykem a zkostnatělým pražským prostředím. Během schůze Filosofické jednoty, která se konala v listopadu 1882, hovořil prof. Josef Durdík o pěti největších filosofech 19. století. V diskuzi, která se konala po přednášce, Masaryk pronesl, že mezi filosofy postrádal Augusta Comtea. Durdík se cítil po této reakci dotčen. Masaryk byl ale velmi oblíbený mezi svými studenty. Stejně jak ve Vídni, tak v Praze si Masaryk zval své posluchače do svého bytu, kde probíhaly diskusní večery. Masaryk kolem sebe vytvořil skupinu pracovníků a od 15. října 1883 začal vydávat revui *Athenaeum*.⁷⁷ V listě *Politik* zveřejnil 6. a 7. října 1885 článek *Mehr Gewerbebildung*.⁷⁸ Ten samý rok organizoval založení Spolku pro vydávání písemných památek náboženského vývoje národa a za tímto účelem mu věnoval 1000 zlatých. Hattal, postarší profesor slavistiky, vyslovil obvinění vůči svému kolegovi Janu Gebauerovi. Obvinil ho z vlastizrady. Příčinou bylo, že Gebauer prohlásil v Ersch-Gruberově encyklopedii několik pochybností o údajných staročeských rukopisech. Masaryk tedy 18. ledna 1886 vyzval dopisem prof. Gebauera k tomu, aby své postoje specifikoval. Masaryk dopis zveřejnil 15. 2. 1886 ve III. ročníku *Athenaea*. Ve stejném čísle, ve kterém byla otištěna i Masarykova výzva, Gebauer otiskl i svou stať. Stať pojednávala o potřebě opětovného ověření pravosti Královédvorského a Zelenohorského rukopisu. Poté se boj o tyto *Rukopisy* strhnul v plné síle. Nebyl to pouze boj literární, týkal se i stránky jiné a v průběhu času se stal politickým v tom užším slova smyslu. V boji měl i své nepěkné postavení profesor Jan Kvíčala, kolega Masaryka a Gebauera. V důsledku boje o *Rukopisy* odmítl nakladatel Otto i nadále vydávat *Athenaeum*. Masaryk se musel dokonce vzdát šefredaktorství.⁷⁹

---

⁷⁶ ŠOLLE, Zdeněk. *Století české politiky: Od Palackého k Masarykovi*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0696-4, s. 81

⁷⁷ ŠOLLE, Zdeněk. *Století české politiky: Od Palackého k Masarykovi*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0696-4, s. 81-82

⁷⁸ ŠOLLE, Zdeněk. *Století české politiky: Od Palackého k Masarykovi*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0696-4, s. 82

⁷⁹ ŠOLLE, Zdeněk. *Století české politiky: Od Palackého k Masarykovi*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0696-4, s. 82-83

3. Charakteristika a analýza obsahu jednotlivých vybraných titulů

V této kapitole se soustředím na jednotlivé vybrané časopisy. Uvedu jejich charakteristiku a analýzu obsahu. U některých titulů uvedu i programové prohlášení.

3.1 Čas

3.1.1 Charakteristika

První číslo časopisu *Čas* vyšlo 20. prosince 1886. Časopis založil Jan Herben a stal se tiskovým orgánem realistů. Byl vydáván v Praze v redakci a vydavatelství Jana Herbena, jenž působil ve vedení *Času* až do jeho konce roku 1915. Jedině v období, kdy list vycházel jako obdeník a posléze týdeník, byl označován jako odpovědný redaktor Jan J. Langer. Vydavatelem a majitel byl ale stále uváděn Jan Herben. *Čas* vyšel ve 29. ročnících a sídlem jeho vydávání byla Praha. *Čas – list věnovaný veřejným otázkám*, byl vydáván pravidelně 5. a 20. každého měsíce. Od roku 1889 vycházel list jako týdeník a od 30. prosince 1899 jako obdeník, tedy v úterý, ve čtvrtek a v sobotu. 2. dubna 1899 v 41. čísle vystoupil list s pojmenováním *Orgán české strany lidové*. Od 1. října 1900 byl *Čas* vydáván jako deník, jehož součástí byla nedělní beletristická příloha. Nesla název *Besedy Času*.⁸⁰ Každé číslo v I. až XIII. ročnících mělo rozsah 16 stránek. Od XIII. ročníku byl rozsah stránek v jednotlivých číslech nepravidelný. Pohyboval se v rozmezí 8 až 16 stránek.

List měl téměř veškerý svůj obsah rázu politického. *Čas* se sporů o pravosti *Rukopisů* po jejich vzplanutí účastnil. Tento spor byl pouze jednou částí v procesu emancipace naší kultury. V tomto čase se poprvé plně vyostřily dvě protichůdné skupiny politiků. Proti skupinám stáli pokrokoví vědci. Jedna skupina byla ovlivněna nacionalismem a druhá skupina reformismem, ale obě chtěly ovlivnit široké demokratické hnutí. List *Čas*, jenž byl považován v životě politickém „za štiku“ v novinářství, přinesl ve svém růstu velká pozitiva ve dvou směrech. Směr se týkal literárně kritických statí a fejetonů, které psal Josef Svatopluk Machar, a též konání Herbena v otázce československého sblížení. *Čas* se plně věnoval politickým

---

⁸⁰ MALACKA, Emil. *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: Anotovaná bibliografie*. Masarykova univerzita: Ústav evropské etnologie, 2009, 223 s. ISBN 978-80-210-5079-2, s. 10

problémům, a jak bylo zmíněno na začátku charakteristiky, byl zastaven na konci roku 1915.⁸¹

Mezi pravidelné rubriky listu *Čas* patřila rubrika *Články úvodní*, která obsahovala články zpravidla otištěné na prvním listu čísla. Některé články byly rozděleny na několik částí a vždy vyšly v po sobě jdoucích číslech. Články v této rubrice byly různého zaměření a z nejrůznějších oborů lidského vědění. Autoři těchto článků se zaměřovali na aktuální dění či na významné historické události a osobnosti. V rubrice *Umění, věda, školství* byly umístěny články, které informovaly o aktuálním dění v umění, vědě a školství. To, jaké knihy a básně byly vydány, jejich stručná recenze. Přinášela recenzi nejen českých knih a básní, ale také cizích. Informovala o vývoji vědy v jejích jednotlivých oblastech. Dále například o činnosti studentského či vědeckých časopisů. Z názvu rubriky *Nepokradeš!* lze již vyčíst, že se zabývala plagiátorstvím. Informovala o osobách nebo například o časopisech, které použily část či celou práci někoho cizího a uváděly ji jako svou. Rubrika *Směs*, krátké úryvky všelijakého zaměření a různých témat. Informovala například o činnosti ostatních časopisů, o událostech z celé naší země, o divadle, o významných osobnostech, o zahraničních událostech atd. V rubrice *Politický přehled v každém čísle* se objevovaly články přinášející aktuální informace o dění v naší a cizí politice. Rubrika *Dopisy domácí i zahraniční* obsahovala dopisy z různých našich měst a ze zahraničí. Obsahovaly zprávy o tamním dění a událostech.

Mezi nepravidelné rubriky patřila rubrika *Úvahy a pojednání*. Články této rubriky se vyskytovaly na první stránce listu a pojednávalo se v nich o aktuálních tématech. Dále rubrika *Kritiky*. V této rubrice autoři hodnotili literární díla, konání časopisů a pojednávali o životech významných osobností. *Feuilleton*, rubrika, v níž autoři zpracovávali údajně nevýznamná, ale zajímavá témata. Například o spisovatelkách ženách, o etice či slavistice. Dále rubriky *Týdenní obzor*; *Beseda*; *Drobnosti v každém čísle*; *Co čísti?*; *Z našich časopisů*; *Z cizích časopisů*; *Ze společnosti*.

3.1.2 K programu *Času*

V pátém čísle prvního ročníku bylo zmíněno několik slov k programu listu *Čas*. V úvodu bylo zmíněno, že: „*dorůstá ve vlastech českých nové pokolení, které se hlásí*

---

⁸¹ MALACKA, Emil. *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: Anotovaná bibliografie*. Masarykova univerzita: Ústav evropské etnologie, 2009, 223 s. ISBN 978-80-210-5079-2, s. 10

*k práci národní. Hledajíc, kde by mělo ruce přiložiti k dílu, s úzkostí pozoruje, že ti, jimiž bylo odchováno, neumějí říci, kde a jak pracovati na národa roli dědičné, poznává, že nebylo vedeno, ale sváděno, a cítí, že jeho upřímným a opravdovým tužbám právě ti nejvíce vzdorují, kteří lákavými hesly je šálili.*⁸² Přesvědčení většiny tohoto nového pokolení bylo snové. Jako by žili v přesvědčení, že mají zabezpečenou budoucnost a půda pod jejich nohama je protknutá jen samou úspěšností. Avšak národ se ocital pomalu v úpadku a z hlediska politického byl téměř bezvýznamný. Zapomínalo se na vzdělání lidu a základem úspěšného života byl majetek. Byly zde pokládány otázky typu – proč se lid neučí pracovat, nepřestane žebrotit peníze v cizině, nenaučí se šetřit peníze a tím ukáže, jaký představuje obětavý národ. Svět neměl nejmenších pochyb o našem vědeckém nadání. Avšak bylo světu zřejmé, že nedovedeme příliš pracovat pro sebe. A pokud budeme mít pouze jednu universitu, jednu techniku a zůstaneme-li bez Akademie, nevznikne u nás žádná vědecká literatura.⁸³ Jelikož: „*po dosti dlouhém trvání naší techniky a po 4letém trvání university studentstvu nedostává se ani příručných českých knih.*“⁸⁴ Dále byly slyšet ovace na naše krásné písemnictví, jež zažilo nečekaný vývoj, avšak nelze tomu věřit, jelikož právě tento vývoj byl založen na reklamě a na pochlebování. Zdálo se jim, že tento stav je zapříčiněn dvěma okolnostmi. První se týkala umístění národa v říši mezi nepřátelskou vládou. Tu národ přímo neovládne. Za druhou si mohl národ sám. Zvykl si spát. A právě 20 let, během nichž byl národ bez jakékoliv činnosti, přineslo nezdravé následky. Pro národ už bylo naprosto cizí porovnávat sebe s ostatními národy. Věnoval nadbytek svých sil na domácí rozepře. Od rozepří, které probíhaly mezi mladočechy a staročechy, zavládla ve společnosti hrůzovláda.⁸⁵ „*Lidé nejčistší zůstávají beze zbraně a bez ochrany veřejného tisku, jakmile pronesou názor jedné straně nelibý. Kaceřování, denunziace a zrádčování ještě na denním pořádku.*“⁸⁶ Národ byl v úpadku a výsledky naší politiky byly nulové. Pokolení, které nově dorůstalo, bylo z větší části postihnuté omyly minulými. Všimlo si nebezpečí, které nejvíce hrozilo tehdy, kdy zamlčovali pravý stav věci a nehledali cestu ven. Národ byl rozestaven na tři strany. V čele jedné strany stáli zástupci vysoké

---

⁸² Nové pokolení: Několik slov o programu našeho listu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 5., s. 65

⁸³ Nové pokolení: Několik slov o programu našeho listu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 5., s. 65-66

⁸⁴ Nové pokolení: Několik slov o programu našeho listu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 5., s. 66

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ Nové pokolení: Několik slov o programu našeho listu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 5., s. 66

hierarchie a ušlechtilých rodů, a nešlo ji tedy považovat za národní. Strany šlechty nebyly čistě české a národní. Mladé pokolení nemělo důvod přidávat se k odkazu strany mladočeské a staročeské, jež byly pouze stranami dvojích novin. Od starších se nové pokolení mohlo učit jen pramálo, maximálně z jejich chyb. Nové pokolení se muselo tedy učit od základů a budovat svou budoucnost vlastní cestou. Nové mladé pokolení se vyvíjelo směrem politickým a literárním. Politická úspěšnost našich vůdců byla nulová. Z tohoto důvodu česká politika nepřitahovala mládež, která by se jí věnovala. Národu chyběli mladí lidé, kteří by se zabývali politikou, vědou či obchodem. O našich nejdůležitějších problémech nepřemýšleli jako rozvázní lidé a neradili si. Naopak si vnucovali myšlenky nevytříbené a nepromyšlené. Všechny tyto poznámky byly sepsány z důvodu, kdyby byla vyslovena slova o zbytečnosti založení časopisu *Čas*. Existovala řada otázek, které potřebovaly být rozebrány. Avšak současný tisk buď zatajoval pravdu, nebo neměl odvahu psát o věcech, které nevyhovovaly několika lidem.⁸⁷

Ale právě: „*Čas nechce se zavíratí žádnému zdůvodněnému mínění; Čas není orgánem strany, ale orgánem zdůvodněných mínění a lidí, hledajících pravdu. Čas nestojí na stanovisku neomylnosti.*“⁸⁸ Čas o sobě neprohlašoval, že jediný on má pravdu a ostatní ne. Po prostudování našeho veřejného tisku nenašli nikoho, kdo by se k chybě přiznal. V tomto ohledu nechtěl *Čas* následovat ostatní.⁸⁹ *Čas* chtěl kolem sebe soustředit osoby, jež budou poctivé: „...*a pokládají za včasné svému mínění zjednávatí volné slovo; Čas chce učití pravdomluvnosti sebe i jiné, ač ví, že neujde pronásledování a utrpení. Čas nebude vlastenčiti a horovati ec professo. Je to práce – a je jediná skoro práce jejinych listů - velmi pohodlná a laciná.*“⁹⁰ U každé osoby se muselo předpokládat, že je vlastenec. To vlastenectví, které podporuje charakter člověka, učí sebezapření a nebojí se obětí. Ovšem ne to vlastenectví, které člověk projeví vždy jednou za čtvrtletí, zapomene na něj na úkor ostatních a v podstatě ho jen předstírá. I když o tomto všem věděli již mnoho let, žádné výsledky se nedostavily a všechno byla jen pouhá slova. Byla pokládána otázka, zda už nepřišla doba, kdy by se splnilo Havlíčkovu přání, který chtěl, aby pouhá slova o vlastenectví vystřídal konání. Aby všichni vše pro svůj národ konali z lásky a nejen o ní pouze mluvili, protože pro

---

⁸⁷ Nové pokolení: Několik slov o programu našeho listu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 5., s. 67-68

⁸⁸ Nové pokolení: Několik slov o programu našeho listu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 5., s. 68

⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰ Nové pokolení: Několik slov o programu našeho listu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 5., s. 68

dodávání odvahy k vlastenectví pozapomínali na vzdělání našeho národa. Národ nezarazí nařčení, že má nedostatek vlastenectví. Věděli, že vlastenectví představuje pouze tu nejposlednější zbraň nevědomců. Budou se inspirovat u všech národů, a přesto se budou snažit být českým i slovanským listem.⁹¹ „*Čas bude slovanským jda za příkladem oněch geniů, kteřížto ve světové literatuře zahájili nový očistný směr tím, že národu a lidstvu předkládali pravdu, čirou pravdu. V tom budou našimi vůdci mužové jako Turgeněv, Tolstoj aj. Dnes Čech jen takto vykoná svou povinnost.*“⁹²

3.2 Osvěta

3.2.1 Charakteristika

Osvěta vyšla nejdříve z redakce Ferdinanda Schulze a též Františka Mikeše. První číslo vyšlo 5. října 1862. Ale už 27. září 1863 byla ukončena činnost *Osvěty*. Dle oznámení chtěla být v tomto období: „*obrázkovým časopisem pro duševní vzdělávání.*“⁹³ *Osvěta* vycházela znovu od roku 1871 jako měsíčník, revue, a to pravidelně 25. každého měsíce, s podnázvem *Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Jako redaktor a vydavatel *Osvěty* působil Václav Vlček, a to po dobu od jejího vzniku až do své smrti, tedy do roku 1908. V jeho funkci ho poté vystřídal František Adolf Šubrt, který se ale po celou dobu potýkal s finančními potížemi. Kvůli ekonomickým potížím se ustanovilo okolo *Osvěty* v roce 1915 vydavatelské družstvo, jež ukončilo 51. ročníkem roku 1921 činnost *Osvěty*.⁹⁴ Každý ročník obsahoval 12 čísel. Rozsah čísel jednotlivých ročníků se pochyboval v rozmezí od 80 do 96 stran.

„*Revue Osvěta byla plným obrazem svého ideového vůdce. V několika ročnících se v ní ozývá volání po jednom šiku na literární frontě, zvláště pak po utvoření Jednoty českých spisovatelů (dne 25. května 1874). V následujícím pátém ročníku v roce 1875 přináší Osvěta z pera Václava Vlčka Úvahu o poměrech českých, v níž je obsaženo horlení po spoléhání jedině na vlastní sílu národa.*“⁹⁵

---

⁹¹ Nové pokolení: Několik slov o programu našeho listu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 5., s. 68

⁹² Tamtéž, s. 68

⁹³ MALACKA, Emil. *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: Anotovaná bibliografie*. Masarykova univerzita: Ústav evropské etnologie, 2009, 223 s. ISBN 978-80-210-5079-2, s. 14

⁹⁴ Tamtéž, s. 14

⁹⁵ MALACKA, Emil. *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: Anotovaná bibliografie*. Masarykova univerzita: Ústav evropské etnologie, 2009, 223 s. ISBN 978-80-210-5079-2, s. 14-15

Tato prohlášení nezůstala bez polemik. *Osvěta* usilovala o jejich vyvracování. Ovšem sama *Osvěta*, která vyzdvihovala umění pro lidi, jež je aristokratické, chtěla, aby se literatura vyvarovala zobrazování nesouladu v soudobém životě, avšak působila vzory dokonalého, mravně neposkvrněného vlastenectví. Václav Vlček chtěl, aby se *Osvěta* jen zlehka dotýkala témat politického a sociálního charakteru. Tímto krokem skýtal časopisu pořád hlubší charakter konzervativního zpátečnictví. Tuto linii napomáhali udržovat *Osvětě* také Schulz se Zákrejsem. Ovšem největším zlomem v působení *Osvěty* byla obhajoba *Královédvorského* a *Zelenohorského rukopisu*, o niž se postaral František Zákrejs. Obhajoba byla směřovaná vůči stanovisku pokrokového literárního světa. V této linii *Osvěta* pokračovala i nadále útoky vůči Herbenovu *Času*. Za kladnou činnost bylo možno u *Osvěty* pokládat kritické statě Otakara Hostinkého, kritiky Elišky Krásnohorské či Nerudovy referáty.⁹⁶ Dále do *Osvěty* přispívali František Kvapil, Josef Mikš, Adolf Heyduk, J. J. Toužimský, Jaroslav Vrchlický, Renata Tyršová, dr. Josef Durdík či Vítězslav Hálek.

Ovšem lze ale říci, že: „kritiky Schulzovy a Zákrejsovy, držíce se programu ideálního realismu, oddalovaly literaturu od pravdivého zobrazování života, útočily proti materialismu a novým myšlenkám v literatuře vůbec. Tak nabývala *Osvěta*, úzce svázaná s nacionalistickým křídlem společnosti, stále konzervativnějšího charakteru, izolovala se naprosto od mladé literární generace.“⁹⁷

Jako reprezentant školy národní zaznamenala *Osvěta* ve svém rozvoji několik fází. V období sedmdesátých let pouze otiskovala statě vědeckého charakteru, které se již nevešly na stránky *Časopisu Českého musea*.⁹⁸ „Přehledy, charakteristiky, úvahy a kritické statě o politickém, vědeckém a literárním životě se stálým zřetelem k západní i slovanské cizině vynikaly věcnou obsažností, ale trpěly akademickou strnulostí.“⁹⁹

V letech osmdesátých vystupovala *Osvěta* vůči literárnímu světoobčanství a zároveň vůči napadání pravosti rukopisných pamětihodností. Tímto se v letech devadesátých pronikavě postavila vůči mladé generaci a tím ztrácela svoji důležitost. Po

---

⁹⁶ MALACKA, Emil. *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: Anotovaná bibliografie*. Masarykova univerzita: Ústav evropské etnologie, 2009, 223 s. ISBN 978-80-210-5079-2, s. 15

⁹⁷ MALACKA, Emil. *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: Anotovaná bibliografie*. Masarykova univerzita: Ústav evropské etnologie, 2009, 223 s. ISBN 978-80-210-5079-2, s. 15

⁹⁸ Tamtéž, s. 15

⁹⁹ MALACKA, Emil. *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: Anotovaná bibliografie*. Masarykova univerzita: Ústav evropské etnologie, 2009, 223 s. ISBN 978-80-210-5079-2, s. 15

úmrtí Vlčka se pod řízením Františka Adolfa Šubrt a Adolfa Srba proměnil charakter *Osvěty*. *Osvěta* zanikla roku 1921.¹⁰⁰ „*Kritikou J. Herbena se dostalo Osvětě již v roce 1887 správného označení orgánu dědinského vlastenčení*“.¹⁰¹

V *Osvětě* vycházela poezie, básně od českých a zahraničních autorů. Dále Rubrika *Rozhledy v umění*, která informovala čtenáře o výtvarných výstavách. V rubrice *Nové písemnictví* redaktoři posuzovali novou prózu a básně. Dále se zde objevovaly zprávy z oblasti hospodářské a sociální. Odborné články z oblasti geografie, biologie, geologie, historie, psychologie apod. Příspěvky o událostech v zahraničí. Nechyběly zde ani cestopisy a články o aktuálních politických událostech.

3.3 Naše doba

3.3.1 Charakteristika

Naše doba, revue pro vědu, umění a život sociální, byla založena T. G. Masarykem společně s prof. Fr. Drtinou. Vznikla v roce 1893. Vydavatelem revue byl J. Laichter. Mezi redaktory patřili Fr. Drtina, T. G. Masaryk, J. Kaizl. Od roku 1894 zde působil pouze T. G. Masaryk.¹⁰² *Naše doba* vycházela od roku 1894 do roku 1949. Od I. ročníku byla *Naše doba* vydávána jako měsíčník. Rozsah čísel jednotlivých ročníků se pohyboval v rozmezí od 80 až do 96 stran. Do revue kromě Masaryka přispívali například J. Arbes, prof. J. Kaizl, J. Vlček, J. S. Machar, V. Mrštík, Frant, Drtina, dr. J. Gruber, J. Jakubec. Často také do revue přispívali autoři ukrytí pod pseudonymy. Například pod pseudonymy Sursum!, Lorenzo. Často se pod článkem objevily pouze iniciály.

Součástí revue *Naše doba* byly rubriky *Články, Posudky a úvahy, Zprávy, Rozhledy vnitřní, Rozhledy zahraniční, Rozhledy o veřejném hospodářství, Rozhledy sociální, Rozhledy živnostenské a obchodní* a *Obzor časopisů*. Rubrika *Články* obsahovala články o aktuálních tématech a událostech doma i v zahraničí, články z různých vědních oborů, články k výročí historických událostí či k jubileu významné historické osobnosti, dále studie literární, hudební nebo životopisy významných

---

¹⁰⁰ MALACKA, Emil. *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: Anotovaná bibliografie*. Masarykova univerzita: Ústav evropské etnologie, 2009, 223 s. ISBN 978-80-210-5079-2, s. 15

¹⁰¹ MALACKA, Emil. *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: Anotovaná bibliografie*. Masarykova univerzita: Ústav evropské etnologie, 2009, 223 s. ISBN 978-80-210-5079-2, s. 15

¹⁰² BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky: I. Díl Český periodický tisk do roku 1918*. I. vydání. Praha: Novinář, 1981, s. 242

osobností. V rubrice *Posudky a úvahy* se nacházely příspěvky od českých i zahraničních autorů, kteří komentovali literární a odborné publikace. Rubrika *Zprávy* přinášela krátké informace o událostech z území našeho národa i z území cizího. V *Rozhledech vnitřních* se nacházely zprávy politického charakteru. V *Rozhledech zahraničních* zase zprávy o událostech v zahraničí. *Rozhledy po veřejném hospodářství* přinášely zprávy o změnách, o aktuálních událostech z oblasti hospodářství. *Rozhledy sociální* informovaly své čtenáře o tématech, jako je terorismu, o dělnictvu, o katolických sjezdech, o stávkách či o sociálních reformách. *Rozhledy živnostenské a obchodní* přinášely informace o změnách, které nastanou v živnostenské činnosti. O sjezdu českého obchodnictva či o sjezdech různých živnostenských organizací. Dále o krizích nebo o zákonech, které byly schválené. A poslední rubrika *Obzor časopisů* informovala čtenáře o činnosti ostatních soudobých časopisů. O význačných článcích, které časopisy otiskly.

3.3.2 K programu Naší doby

Již v prvním čísle časopisu *Naše doba* bylo otištěno zaměření tohoto časopisu. Redakce si byla vědoma, že nežije v době, která by byla vážnější vůči dobám jiným. Nechtěla bagatelizovat žádnou dobu, žádný okamžik v životě člověka a národa, protože každá tato doba, okamžik mohl být považován za ten nejvážnější a národ soustředěně a dlouze pracoval na těžkých úkolech.¹⁰³

Ale lze šlo aspoň toto k naší době říct: „*Doba posledních několika let vyznamenává se mohutným vzrušením: vědomí o našich úkolech národních široce hluboko se zakotvuje, všude znamenati snahu a úsilí, zasahovati do práce národní účinněji. Do práce svolávání jsme všichni, a hlásí se dělníků mnoho; i my stavíme se v řadu jejich.*“¹⁰⁴

Všichni si pokládali tu nejdůležitější otázku, na jakém místě se nacházel jejich národ vůči všem evropským národům, jaké bylo vlastně jeho postavení ve vývoji lidstva. Odpověď na tuto otázku mělo poskytnout poznání jejich samobytnosti, stanovení toho, co chtěli, co bylo jejich, a zúčtovat to, co poskytl ostatním a co dostali od nich. Chtěli se důkladně poznat, aby věděli, jak pokračovat ve svém vývoji. Zjistit,

---

¹⁰³ Naše doba. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1894, roč. 1, č. 1., s. 1

¹⁰⁴ Naše doba. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1894, roč. 1, č. 1., s. 1

co měli, co bylo zapotřebí vykonat a jakou cestou se musí vydat.¹⁰⁵ „*Naše doba, věnujíc se tomuto úkolu, v tomto smyslu chce býti po výtce česká.*“¹⁰⁶

Jako podmínka pro to poznat sebe sama byla dána kritika. Přičemž kritika do určité míry již sebezpoznaváním byla.¹⁰⁷ „*Kritika sloužící této pravdě o nás nepřestane na sebeobžalobě, ale bude především, smíme – li tak říci, inventarizováním našeho národního fundu instructu.*“¹⁰⁸

Ovšem nestačilo jen kritizovat. „*Kritika vykonati musí část nezbytné práce analytické a analysí sloužiti musí synthesi.*“¹⁰⁹ Když chtěli upozorovat komplet v jeho organických částech, bylo zapotřebí postupně rozebírat a rozkládat svět i sebe. Tímto rozebíráním a rozkládáním, kritikou a analýzou neměli v úmyslu ztrácet celost a jednotnost. Šlo o získání názoru na svět a též na jednotný národ, co možná nejvíce v sobě nejasné. Ve všem a zejména v těch nejdůležitějších otázkách chtěli pevné přesvědčení.¹¹⁰ „*Chceme býti celí, cele svými – proto však nebudeme nesnášliví. Bojujati chceme proti neopravdosti, proti indiferentismu – pevnost není nesnášlivostí.*“¹¹¹

Redakce si prozatím stanovila následující program.

Na prvním místě budou přinášeny články z oblasti lidského konání a vědění. Budou se ohlížet na časové problémy. Rubrika bude obsahovat i referáty a kritiky, jež samostatně vyčerpají některý předmět.

Rubrika *Besedy* bude obsahovat volné slohy o významných časových otázkách.

Další rubrikou budou *Rozhledy*, které se budou zabývat otázkami z oblasti sociálního, domácího a cizího života. Především se budou zajímat o palčivé otázky. V této i ve všech ostatních rubrikách bude nastolen směr pokrokový, ale stále bude na zřeteli Havlíčkovo poučení: „*toliko moderata durant*“.¹¹²

Následovat bude *Kritická část*, kterou do této doby vytvářelo *Athenaeum*, a bude rozšířená. Předmětem zájmu bude zejména vývoj našeho divadla, hudby a výtvarného umění.

---

¹⁰⁵ Naše doba. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1894, roč. 1, č. 1., s. 1

¹⁰⁶ Naše doba. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1894, roč. 1, č. 1., s. 1

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ Naše doba. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1894, roč. 1, č. 1., s. 2-3

¹⁰⁹ Naše doba. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1894, roč. 1, č. 1., s. 2

¹¹⁰ Naše doba. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1894, roč. 1, č. 1., s. 2

¹¹¹ Tamtéž, s. 2

¹¹² Naše doba. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1894, roč. 1, č. 1., s. 2

Přehled naší beletrie a činnosti vědecké bude zobrazen v oddíle čistě kritickém. Nebylo tajemstvím, že v oblasti kritiky literární a kritiky beletrie se snažil pouze o pokus. A budou vyvíjet toliko snahy, aby se záměr vydařil.

Rubrika *Zprávy* bude obsahovat směs těch nejzajímavějších novot na poli literárním a sociálním.

V rubrice *Obzor časopisů* se budou vyskytovat ty nejzajímavější statě z těch nejdůležitějších domácích časopisů.

A poslední část bude obsahovat výběr *Novějších spisů*.¹¹³

„Revue naše psána bude populárně, - alespoň o ušlechtilou populárnost všickni naši spolupracovníci se pokusí; vždyť i v tomto směru u nás jsme teprve v začátcích.“¹¹⁴

Není potřeba se omlouvat, když v oblasti, na kterou už naše síly nedosahují, budou si vypomáhat cizími pracemi.¹¹⁵

3.4 Ruch

3.4.1 Charakteristika

Ruch, měsíčník pro zábavu se zvláštním zřetelem k produkci mladších spisovatelů vycházel v letech 1879–1888. Od čísla 2 se změnil podnázev časopisu na *Ruch, časopis pro zábavu a poučení* a od čísla 5 na *Ruch, obrázkový časopis pro zábavu a poučení*. Dohromady vyšlo 10 ročníků. A to následovně I. – 1879, II. – 1880, III. – 1881, IV. – 1882, V. – 1883, VI. – 1884, VII. – 1885, VIII. – 1886, IX. – 1887, X. – 1888. Ročník I obsahoval pouze 3 čísla, a to za měsíc říjen, listopad a prosinec. Každé číslo mělo rozsah 48 stran. Redaktorem I. ročníku byl Fr. L. Hovorka a nakladatelem Fr. A. Urbánek. II. ročník vycházel pod vydavatelem Fr. Chalupou. Zpočátku vyšla 3 čísla za měsíc leden, únor, březen, jejichž stránkový rozsah byl 48 stran. Od dubna začal časopis vycházet dvakrát měsíčně. Rozsah čísla byl přibližně 24 stran. U III. ročníku působil jako jeho vydavatel Fr. Chalupa, jako majitel Jos. Brožík a odpovědný za redakci byl Fr. Brožík. Tento ročník obsahoval původní ilustrace od Václava Brožíka. Jednotlivá čísla vycházela vždy pravidelně 5., 15. a 25. každého měsíce. Rozsah čísel se pohyboval v rozmezí od 12 do 16 stran. U V. ročníku už byl uveden jako majitel Alois Wiesner a jako odpovědný redaktor Fr. Brožík. Ročník obsahoval 46 vyobrazení. Jednotlivá čísla vycházela vždy pravidelně 5., 15. a 25. každého měsíce. Dohromady

¹¹³ Naše doba. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1894, roč. 1, č. 1., s. 2-3

¹¹⁴ Naše doba. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1894, roč. 1, č. 1., s. 3

¹¹⁵ Tamtéž

vyšlo 36 čísel o rozsahu 16 stran. V ročníku VI vyšlo dohromady 36 čísel. Rozsah stran u jednotlivých čísel se pohyboval v rozmezí od 14 do 20 stran, přičemž nejvíce čísel mělo 16 stran. 5. ledna 1886 vyšlo 1. číslo přílohy *Ruchu* s názvem *Umělecký Ruch*. U VII. ročníku byl uveden jako majitel a vydavatel Alois Wiesner a jako odpovědní redaktoři Fr. Brožík a Fr. Kvapil. Celkem vyšlo 36 čísel, a to vždy pravidelně 5., 15. a 25. každého měsíce. Rozsah stran u čísla byl v průměru 16. VIII. ročník měl stejného majitele a odpovědné redaktory jako ročník VII. Obsahoval 118 vyobrazení. Vyšlo celkem 36 čísel. Na titulní straně ročníku IX bylo uvedeno, že za redakci odpovídal majitel Alois Wiesner. Ročník obsahoval 121 vyobrazení a měl 36 čísel. Poslední ročník byl X. Za redakci odpovídal majitel Alois Wiesner. Obsahoval 103 vyobrazení. Jednotlivá čísla měla rozsah mezi 12 až 16 stranami. Poté převzal časopis J. Otto a spojil ho s časopisem *Zlatá Praha*.

V časopise byly otištěny básně od E. Krásnohorské, A. Heyduka, J. Vrchlického, A. E. Mužíka, Fr. Kvapila. Přeložené básně od zahraničních autorů, jako například od lorda Byrona, J. Krylova, Ch. Baudelairea, A. Mickiewicze. Články psali například J. Arbes, K. B. Mádl, Dra. Sigmund Wintr, J. Neruda, V. Vlček, Fr. Řehoř, Dra. Fr. Bačkovský či V. Mrštík.

Na konci roku 1886 vznikla ve spolupráci s časopisem nepřetržitá výstavní síň s pojmenováním *Galerie Ruch*. Zde byla vystavována díla umělců jako J. V. Myslbeka, J. Věšina, V. Brožíka, A. Chittussiho, H. Schwaigera, J. Payera, H. Siemiradzkiho, Emanuela Krescence Lišky, K. Liebschera, J. Schikanedera aj.

Ruch obsahoval rubriky *Básně původní a přeložené*. Dále *Povídky původní a přeložené*. Články, které měly charakter zábavný či poučný. V článcích autoři vzpomínali na významné osobnosti. Dále také psali články s tematikou historickou. Připomínali tradice z různých částí našeho území či z ciziny a také psali například o historických budovách. V rubrice *Drobné zprávy* chtěli autoři seznámit své čtenáře se životem českým a slovanským. Rubrika *Nekrology* přinášela písemné projevy, které pojednávaly o životě i významu zemřelého. Rubrika *Umění výtvarné* informovala o historickém a moderním výtvarném umění. Rubrika *Vyobrazení* obsahovala výtvarná díla umělců. V rubrice *Úvahy literární* se autoři zamýšleli nad literární tvorbou a komentovali ji. Rubrika *Hudba, divadlo* informovala čtenáře o divadelních a hudebních premiérách či přinášela úvahy o divadelních hrách.

3.4.2 K programu Ruchu

Nový vydavatel *Ruchu* Fr. Chalupa informoval ve 20. čísle II. ročníku své čtenáře, že převzal se svými spolupracovníky od F. A. Urbánka *Ruch*, *časopis pro zábavu a poučení* ve vlastní náklad. A chtěli, jak přislíbili v prvním čísle, které vydali, povznést úroveň vnitřní hodnoty časopisu a také jeho vnější úpravu.¹¹⁶ A dále říkali: „*přikročující nyní s nejlepší vůlí ku provedení tohoto slibu svého oznamujeme tímto, že dáme Ruchu zcela nový směr, který zajisté dojde u nás souhlasu všeobecného, a že nebudeme šetřiti ni píce, ni nákladu, abychom z Ruchi učinili časopis prvního řádu.*“¹¹⁷ Zejména pak zdůrazňovali, že kromě již existujících zábavných a poučných rubrik chtěli s pomocí výtečných sil uceleně vytvářet delší statě či kratší zprávy v podstatné rubrice, která se bude zabývat historickým a moderním výtvarným uměním, který: „*v literaturách sousedních národů nyní v plném květu se nalézající, leží u nás dosud úplně ladem.*“¹¹⁸ Dále také chtěli budovat rubriku, která se bude zabývat slovanskou vzájemností v literatuře a též v umění. Jednalo se o tematiku, která už částečně vyšla z módy. Na závěr dodávali, že časopis bude vycházet pravidelně vždy 5., 15. a 25. každého měsíce.¹¹⁹

V 1. čísle III. ročníku byl otištěn článek s názvem *Našim ctěným příznivcům!*¹²⁰. Vydavatel Fr. Chalupa a majitel Fr. Brožík a spol. v něm informovali své čtenáře, že rozšířili program časopisu *Ruch*. Chtěli, aby se odlišoval od ostatních českých časopisů. Zejména chtěli intenzivně a vytrvale pracovat v zájmu literární a umělecké slovanské vzájemnosti.¹²¹ Zmiňovali: „*jsme hluboce přesvědčeni, že je to pro nás Čechy jedna z nejzávažnějších myšlenek devatenáctého století, o níž opíráti se nám jest právě tak jak o svou dělnost, horlivost a národní statečnost i obětavost.*“¹²²

Mysleli si, že jejich čtenáře poučí spravedlivé články i dopisy od autorů, které se *Ruchu* podařilo získat. Autoři pocházeli z Ruska, Chorvatska, Srbska či Polska aj. Dále chtěli pracovat na poučných statích, které zasahovaly do praktického života. Některé

¹¹⁶ CHALUPA, F. a F. BROŽÍK. Našemu ctěnému čtenářstvu!. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 2, č. 20

¹¹⁷ CHALUPA, F. a F. BROŽÍK. Našemu ctěnému čtenářstvu!. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 2, č. 20.

¹¹⁸ Tamtéž

¹¹⁹ CHALUPA, F. a F. BROŽÍK. Našemu ctěnému čtenářstvu!. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 2, č. 20.

¹²⁰ CHALUPA, F. a F. BROŽÍK. Našim ctěným příznivcům!. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 3, č. 1., s. 1

¹²¹ Tamtéž

¹²² CHALUPA, F. a F. BROŽÍK. Našim ctěným příznivcům!. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 3, č. 1., s. 1

budou obsáhlejší, jiné naopak kratší. Také chtěli vytvářet rubriku, která se bude zabývat historickým a moderním výtvarným uměním. Toto téma bylo v sousedních zemích v rozkvětu, za to u nás se jím zatím nikdo nezabýval.

Z důvodu rozšíření programu vznikla potřeba zvýšit četnost vydávání časopisu. Ruch tedy začal vycházet třikrát za měsíc, a to 5., 15. a 25. každého měsíce. Písmo v časopise bylo úhledné a moderní. Časopis měl elegantní úpravu. Z důvodu důležitých změn byla i o něco navýšená cena.

Vyobrazení, které bylo součástí *Ruchu*, obsahovalo výtvary světoznámého Václava Brožíka. Časopis přinášel přehled zejména české literatury, dále fejetony, informace o divadle, hudbě a také výtvarném umění. Taktéž zprávy spolkové i zajímavé drobnosti.

Redakce pro splnění těchto vytýčených bodů přijala mezi své spolupracovníky osoby, které patřily k našim nejpřednějším spisovatelům. Dále ještě redakce dodávala, že v jednom z nejbližších čísel začnou pod názvem Literární album zveřejňovat množství literárních pamětí a dopisů od našich literátů.¹²³

Na závěr dodávali: „*spisovatele pak, jichž pro krátkost času a nával práce nebylo nám možno zvláště pozvati, snažně prosíme, aby nám bratrsky podali pomocné ruky své a pomáhali nám těžký úkol náležitě plniti! – Nové činnosti, nové práci: Na zdar!*“¹²⁴

3.5 Lumír

3.5.1 Charakteristika

Lumír, časopis zábavný a poučný byl vydáván v letech 1873–1880. Měl celkem 66 ročníků. První číslo nového *Lumíra* vyšlo v lednu roku 1873. Funkci redaktora zastávali V. Hálek a J. Neruda. Navazovali i na Hálkovy *Květy*. Tehdy *Lumír* vycházel jednou za týden. I přesto, že Neruda věnoval časopisu usilovnou práci, hrozil *Lumíru* úpadek. V červnu roku 1873 ho přebralo konsorcium. Konsorcium bylo složeno z J. V. Sládka, S. Čecha, S. B. Hellera a O. Hostinského. Nejdříve se redaktory stali S.

---

¹²³ CHALUPA, F. a F. BROŽÍK. Našim ctěným příznivcům!. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 3, č. 1., s. 1

¹²⁴ CHALUPA, F. a F. BROŽÍK. Našim ctěným příznivcům!. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 3, č. 1., s. 1

Čech a O. Hostinský. Ale už v roce 1877 je ve funkci redaktora *Lumíra* nahradil J. V. Sládek.¹²⁵

Na titulním listu V. ročníku byl uveden seznam spolupracovníků. K spolupracovníkům patřili: Jakub Arbes, B. Čermák, B. Frida, V. Beneš-Třebízský, I. Geisslová, S. Čech, Dr. J. Grégr, A. Dvořáková-Mráčková, E. Jelínek, Dr. S. B. Heller, A. Jirásek, S. Ivan, V. A. Jung, F. Herites, L. Hajniš, Dr. O. Hostinský, A. Hejduk, E. Chvála, J. Holeček, J. Hrubý, O. Mokrý, J. Kallus, B. Mühlsteinová, J. Neruda, K. Kučera, V. J. Novotný, F. Kvapil, R. Pokorný, S. Podlipská, L. Quis, Dr. J.Štolba, Dr. A. Rezek, Dr. J. Thomayer, E. Špindler, J. Wunsch, F. Ulrich, J. Vrchlický, J. Zeyer a Dr. A. Vejdovský.¹²⁶

Sládek redigoval časopis do XXVI. ročníku. XXVII. ročník se stal majetkem J. Otty a jako redaktor v něm působil V. Hladík.¹²⁷

Na titulní straně XXVII. ročníku byl taktéž uveden seznam spolupracovníků, ale tentokrát již pod redaktorem V. Hladíkem. Patřili k nim: B. Adámek, J. Banjom, J. Arbes, A. Balšánek, J. Bartoš, L. Arleth, O. Březina, J. Boleška, J. Čápková, J. Borecký, J. Červenka, A. Breska, X. Dvořák, H. Hackenschmied, V. Dyk, O. Gulon, K. Elgart, M. Fučík, Z. Harden, A. Heyduk, V. Houdek, R. Helly, J. Holeček, J. Hrubý, F. S. Holeček, K. Hurych, R. Jesenská, Dr. K. Chytil, Dr. L. Jeřábek, M. Jahn, K. Jonáš, J. Kvapil, R. J. Kronbauer, L. Kottnerová, B. Květ, K. B. Mádl, E. Šl z Lešehradu, J. Merhaut, A. E. Mužík, P. Moudrá, P. Nach, A. a V. Mrštíkové, A. Novák, A. Ondráček, J. Osten, A. Nečásek, J. Opolský, Č. Ostravický, J. Pšenička, L. Quis, F. J. Pavlišta, B. Reiman, F. Sekanina, F. Rybář, K. Sezima, A. Sova, M. Silén, J. V. Sládek, J. Spáčil-Žeranovský, R. Svobodová, F. X. Šalda, A. G. Stín, J. Sumín, O. Šimek, R. Svah, J. Šmaha, J. Vrchlický, K. Toman, Jan z Wojkowicz, L. Veltruský, A. Tuček, J. Zeyer a K. Žák.¹²⁸

U ročníku XXXIV je uveden jako redaktor mimo Václava Hladíka ještě Jaroslav Vlček. Od ročníku XXXVI pak Jaroslav Vlček spolu s Viktorem Dykem. U ročníku XXXIX byli uvedeni V. Dyk s Jaroslavem Kamperem. U XXXX. ročníku byl v pozici redaktora V. Dyk a od XLI. ročníku společně s Dykem Dr. Hanuš Jelínek. U ročníku XLIX se k nim připojil F. Skácelík.

---

¹²⁵ *Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Díl 16, Lih-Media.* Praha: J. Otto, 1900, s. 458-459

¹²⁶ *Lumír: Časopis pro zábavu.* Praha, 1877, roč. 5, titulní list

¹²⁷ *Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Díl 16, Lih-Media.* Praha: J. Otto, 1900, s. 458-459

¹²⁸ *Lumír: Časopis pro literaturu a umění.* Praha: J. Otto, 1899, roč. 27, titulní list

V I., II. a III. ročnících vycházel *Lumír* každý týden. I. a III. ročník měly každý 52 čísel a ročník II. 53 čísel. Počet stran u jednotlivých čísel byl 12. Od IV. ročníku začal *Lumír* vycházet třikrát za měsíc. U IV. až XIV. ročníků obsahoval každý ročník 36 čísel. Počet stran jednoho čísla byl 16. XV. ročník měl též 36 čísel, ale ke konci ročníku se počet stran zúžil z 16 na 12. U ročníků XVI až XXVIII obsahoval taktéž každý ročník 36 čísel a jednotlivá čísla měla počet stran 12. Ročník XXIX měl 46 čísel a vycházel mimo prázdniny každý pátek. Počet stran u čísel byl 12. Ročníky XXX až XXXII měly každý také 36 čísel a jednotlivá čísla 12 stran. Od XXXIV. ročníku vycházel *Lumír* 15. každého měsíce mimo prázdniny. Každý ročník měl 11 čísel a počet stran u čísel byl v průměru 48. Od roku 1921 vycházel každý druhý měsíc kromě července a srpna v dvojčíslech. Počet stran u dvojčísel byl 56. Od roku 1922 vycházel každý druhý čtvrtek v měsíci kromě měsíce července a srpna. Od roku 1923 vycházel vždy jednou za měsíc. Počet stran jednotlivých čísel byl v průměru 56.

Zpočátku existence časopisu se Neruda s Hálkem potýkali nejen s finančními potížemi, ale i s obtížnými uměleckými problémy. Dále také měli nedostatek spolupracovníků. Neruda byl přísný kritik a mimořádný odborník na cizí literaturu. Odmítal pomáhat si nedbalými a podprůměrnými původními pracemi. Chtěl, aby se *Lumír* stal výběrovým časopisem mladé umělecké generace. Požadoval po mladých autorech vytrvalou práci.¹²⁹

K Nerudovu úmyslu: „*Neruda povznesl Lumír na výši moderní, vymýtitv především z listu vše, o čem mohl se průměrný čtenář informovat v denících, kalendářích nebo i v listech odborných, které počaly se v letech sedmdesátých u nás vydávat. Chtěl mít Lumír listem z velké většiny beletristickým, který by se vyrovnal obsahem a úrovní svou i nejlepším časopisům cizím.*“¹³⁰

Poté, co list převzalo další vydavatelstvo, byla už součástí časopisu řada výborných spolupracovníků. V *Lumíru* se pak objevily prvotisky prvotřídních uměleckých prací. Charakter časopisu utvářeli svojí činností zejména J. V. Sládek, J. Vrchlický, Zeyer. Prvních dvacet let byl *Lumír* charakterizován jedinečnou poetickou formou, volným uspořádáním básnickým, vlastní i překladatelskou produkcí básnickou či esejistickou, polemikami a kritikami od Sládka i Vrchlického. V 90. letech se *Lumír* ostře staví vůči stísněnosti chodu českého života, k němuž se lidstvo podřizovalo.

¹²⁹ *Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Díl 16, Lih-Media.* Praha: J. Otto, 1900, s. 458-459

¹³⁰ STREJČEK, Ferdinand. *Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880.* Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1915, s. 13

Nový redaktor *Lumíra* Hladík chtěl zvětšit kulturní úroveň českého myšlení tím, že chtěl sloučit mladší a starší literáty dohromady. Tento krok byl znát v jeho 1. čísle ročníku XXVII, kde se mezi jeho spolupracovníky objevili A. Heyduk, J. Zeyer, J. V. Sládek, A. a V. Mrštíkové, O. Březina, K. Sezima, R. Svobodová, V. Dyk a F. X. Šalda. Tyto osoby zahajovaly nový časový úsek *Lumíra*.¹³¹

V časopise *Lumír* se vyskytovala pravidelně rubrika *Básně původní a přeložené*, ve které se objevovaly původní básně od autorů, jako byli J. Vrchlický, J. V. Sládek, J. Mahen, A. Mužík, A. Heyduk, F. X. Šalda, A. Sova, J. Opolský či O. Theer. A básně přeložené z nové poezie francouzské, polské, vlašské, severoamerické atd. Další obvyklou rubrikou byla rubrika *Romány a povídky původní a přeložené*. Původní povídky například od A. Jirásky, V. Beneše-Třebízského, L. Stroupežnického, J. Arbese S. Podlipské, J. D. Konráda, K. Čapka, M. Majerové, V. Dyka, R. Weinera atd. Z cizích autorů to byl například M. Twain, E. D. Sylvin, L. N. Tolstoj, A. S. Puškin, I. S. Turgeněv atd. V prvním ročníku se objevilo celkově přibližně 54 překladů. Dále to byla rubrika *Články*, kde se objevovaly články z oboru botaniky, biologie, medicíny, geologie, historie, medicíny, průmyslu, geografie, sociologie či například psychologie. Dále různé články pořízené ze života, z pamětí, po stopách atd. Také se v této rubrice vyskytovaly například cestopisy. Dále to byly rubriky *Divadlo, Hudba a Umění*. V rubrice orientované na divadlo se vyskytovaly informace o divadlech, divadelních hrách, premiérách, o nastudování her a obsazování rolí. V rubrice hudební pak byly informace o koncertech, o muzikantech, zpěvácích, o vzniklé hudbě apod. A nakonec v rubrice zaměřené na výtvarné umění se objevovaly zprávy o různých výstavách, o uměleckých výtvorech či přímo o umělcích. Rubrika *Úvahy literární* přinášela komentáře a posudky novinářů na literární díla autorů. Rubrika *Drobné články feuilletonní* přinášela články na zajímavá a aktuální témata. A rubrika *Drobnosti* informovala čtenáře krátce o událostech doma i v cizině.

3.5.2 K programu *Lumíru*

Na poslední straně 12. čísla prvního ročníku byl věnován čtenářům úryvek pod názvem *Českému obecenstvu*¹³². Oznamovalo se v něm, že 13. číslem byl ukončen první kvartál *Lumíra*. Každý sám musel posoudit, zda byla splněna slova vyřčená na konci minulého roku. Hovořili o tom, že chtěli, aby se *Lumír* vyrovnal s těmi nejlepšími

¹³¹ *Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Díl 16, Lih-Media*. Praha: J. Otto, 1900, s. 458-459

¹³² Českému obecenstvu. *Lumír: Týdenník zábavný a poučný*. Praha, 1873, roč. 1, č. 12., s. 144

cizími časopisy. Kdo se tedy vyznal v cizím časopisectvu, měl si udělat posudek. Povedlo se jim získat výborné spolupracovníky, kteří zůstali i nadále časopisu věrní. Dále ale chtěli druhý a pak i další kvartály přinášet čtenářům nové posily.¹³³ „*Lumír tak as v jednom, ve dvou letech podá již nejpestřejší, nejvybranější kytici českého literárního umění, jeho cena bude trvalá, vymykající se z efemérnosti časopisecké.*“¹³⁴ Jejich snaha a odhodlání byly stále stejné, protože naše písemnictví potřebovalo časopis *Lumír*. Byli si toho vědomí a podle toho také činili. Doposud podporovala činnost časopisu jen malá část českého časopisectva.¹³⁵ Mohlo to být zapříčiněno důvody osobními, ale: „*ty snad nemají nadváhy nad cit pro věc národní a dobrou! Kdo nás ale upřímně podporoval, tomu upřímně naše díky.*“¹³⁶ Mnohem více sympatií a síly nacházeli v obecnstvu. Sice nebyla tak veliká, aby pomocí předplatitelů stačila na zabezpečení *Lumíra*, ale to byly jen zatím počátky existence časopisu. Na závěr vyzývali čtenáře, aby hleděli na to, aby se *Lumír* objevil všude, kde fungovala mysl pro ušlechtilou zábavu. Všude o časopisu měli informovat. Časopis musel mít dostatečné množství odběratelů, aby stále více rozkvétal. Často se stalo, že i když byla věc velmi nadějná, tak kvůli lhostejnosti obecnstva zanikla.¹³⁷

---

¹³³ Českému obecnstvu. *Lumír: Týdenník zábavný a poučný*. Praha, 1873, roč. 1, č. 12., s. 144

¹³⁴ Českému obecnstvu. *Lumír: Týdenník zábavný a poučný*. Praha, 1873, roč. 1, č. 12., s. 144

¹³⁵ Tamtéž

¹³⁶ Českému obecnstvu. *Lumír: Týdenník zábavný a poučný*. Praha, 1873, roč. 1, č. 12., s. 144

¹³⁷ Českému obecnstvu. *Lumír: Týdenník zábavný a poučný*. Praha, 1873, roč. 1, č. 12., s. 144

4. Reflexe mediální problematiky na stránkách vybraných časopisů

Jednotlivé časopisy byly odlišného zaměření, a to často velice vzdáleného. Lišily se v pojetí mnohých otázek, ať už politických, hospodářských, náboženských, ale také v tom, jak navzájem reagovaly samy na sebe, na zprávy v jednotlivých časopisech uvedené. Často se kritizovaly a často jejich polemika zašla až do velmi ostré diskuse.

Rozbor této problematiky se soustředil na některá témata uveřejněná ve vybraných číslech jednotlivých ročníků časopisů *Čas*, *Osvěta*, *Naše doba*, *Ruch a Lumír*.

4.1 Čas

Ukázka první

Ročník I, číslo 13, *O našem časopisectvu*¹³⁸

V úvodu článku byla položena otázka, zda se současné časopisectvo snaží všeobecně vzdělávat naši společnost.

Jako první byl v článku rozebírán časopis *Athenaeum*. Tento list byl určen literatuře a kritice vědecké. Listu, jenž se bude věnovat kritice vědecké, u nás už bylo dlouhou dobu zapotřebí. Zejména po zahájení činnosti české univerzity.

„*Athenaeum obralo si za úkol soudně obzírati se v oboru vědění lidského a posuzovati vědeckou práci domácí i cizí.*“¹³⁹ Opravdovým plánem, který šlo vidět v každém čísle, vyniklo *Athenaeum* nad všechny ostatní české časopisy. Kritiku vědeckou uskutečňoval přímo, tedy pomocí referátů, úvah či kritik, a nepřímo, tedy bibliografií ostatních kritických časopisů a obrazy z nejlepších odborných časopisů.¹⁴⁰ „*Kritika Athenaea je přísná, ale spravedlivá a působí dobře; kéž bychom měli jen tak přísnou kritiku literatury krásné!*“¹⁴¹

Za chybu bylo v článku považováno směřování listu do podoby vědecké revue: „*Druhým ročníkem Athenaeum změnilo poněkud program, neboť začalo přinášeti v čele články o věcech časových a chce býti do té doby jakousi revue vědeckou.*“¹⁴² Jelikož články zabíraly místo kritice a též obsahům výběrových časopisů, prostor věnovaný kritice nemohl obsáhnout veškeré vycházející spisy, jejichž počet se pohyboval okolo 50 000 spisů za rok.

¹³⁸ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 201

¹³⁹ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 201

¹⁴⁰ Tamtéž

¹⁴¹ Tamtéž, s. 201

¹⁴² O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 201

Mimo zmíněné údaje byla udělena *Athenaeu* kdysi výtka ne příliš spravedlivá: „že prý píše málo o knihách českých a slovanských.“¹⁴³ Avšak v porovnání s ostatními listy, žádný jiný neposkytoval tolik prostoru pro články o knihách českých a slovanských. I když opravdu v průměru byly častěji kritizovány výtvoři neslovanské, německé, anglické, francouzské. Redakce reagovala v únoru 1885 na dotaz proč takto: „*Rádi bychom o více českých vědeckých knihách psali - kdyby jich jen více vycházelo, o tom ani nemluvic, že velmi je nesnadno, pěstovati v malém našem kruhu literární skutečnou kritiku.*“¹⁴⁴ A na otázku týkající se šířky přehledu po světě slovanském: „*kolik u nás lidí zná slovanskou literaturu a kolik opravdově z ní čerpá?*“¹⁴⁵ Byla ovšem pravda, že z lidu, který bral ohled na vědecké ponaučení, že jen několik málo z nich čerpalo z české literatury. Většina studentů a vzdělavců studovala z německých knih: „...*a již proto je kritika právě německé literatury u nás potřebna, snad potřebnější na ten čas než české a slovanské vůbec.*“¹⁴⁶ Dále byla zmínka o nehezké vlastnosti určitého kruhu našich vzdělavců a spisovatelů, již se před národem otáčeli před německou řečí, ale zároveň pak potají četli knihy a časopisy německého původu. Proto: „*předkládáme úmyslně německou literaturu rakouskou, jak toho již rozumné politické stanovisko vyžaduje, poznávati totiž toho co nejlépe, s kým žítí musíme.*“¹⁴⁷

Pochvalu si zasloužily listy *Hlídky literární*, jež se zabývaly literární kritikou. Tedy od jejich redigování P. J. Vychodilem. Měly ušlechtilé sklony a většina jejich kritik obsažených v listě byla věcná. Chybné údaje o literárních poměrech, které se v listě vyskytovaly, šlo vysvětlit tím, že literární redakce dostatečně neznala pražský život, který byl zapotřebí k pochopení našeho literárního života. Význam *Literárních listů* F. Dlouhého spočíval v poznámkách o našem literárním ruchu. Jejich kritiky však měly různou kvalitu.¹⁴⁸

Dále byla rozebírána *Osvěta*, listy pro rozhled o umění, vědě a politice. „*Osvěta chce býti českou revue dle tohoto nápisu.*“¹⁴⁹ Ale rok od roku přinášela *Osvěta* na svých stránkách méně vědeckého. Do oblasti vědy *Osvěta* promluvila v době rukopisných sporů. Tuto činnost pochvalně okomentovaly časopisy *Hlas* a *Česká politika*. *Česká politika* tvrdila, že při nejsvědomitější redakci *Osvěty*: „*dostávají se do něho skutečně*

¹⁴³ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 201

¹⁴⁴ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 201

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 201

¹⁴⁶ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 201-202

¹⁴⁷ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 202

¹⁴⁸ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 202

¹⁴⁹ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 202

jen dobré a cenné práce předních spisovatelů našich ze všech oborů lidského vědění.“¹⁵⁰ Poté, co obhájila *Osvěta Rukopisy královodvorský a zelenohorský*, docílila uznání od svých nepřátel a pochybovačů, z jejichž strany přicházely útoky. Nepravdivé tvrzení bylo ovšem o kvalitních a přinesených pracích od našich význačných spisovatelů z oblasti lidského vědění. Zpočátku existence kolem sebe soustředila téměř všechny naše významné síly, ale v poslední době měla k dispozici malý počet spolupracovníků. Právě s těmito spolupracovníky: „*Osvěta stala se orgánem dětinského vlastenčení. Nikdy neodhodlala se k trpkým pravdám, k odhalování našich nedostatků, nýbrž lichotí národní marnivosti a zatajuje pravý stav národa.*“¹⁵¹

Nelze *Osvětu* chválit ani za boje, které vedla za Rukopisy. Zejména ne od osob, jež jsou na straně *Osvěty*. Redaktor Vlček rozpoutal rozepru a přenesl ji tam, kde neměla místo. Pět dní po Gebauerově příspěvku začal osobní i vlastenecké spory. Rozpoutal je listem, který poslal soukromým osobám a vlasteneckým časopisům. Tento listivý list měl stejný význam jako články rukopisného zaměření, které vyšly později v *Osvětě*. Redaktor, který provokoval již od začátku, ukázal své kvality dvěma poznámkami pod čarou. Závěr je, že *Osvěta* byla kvalitním listem po tu dobu, co kolem sebe koncentrovala řadu pracovníků a byla vhodná pro požadavky doby, kdy se u nás zahajovala činnost střední školy.¹⁵²

Vlast', časopis pro poučení a zábavu si vzal za úkol bránit katolickou církev v našem českém písemnictví. Vytýkali, co bylo v literatuře, ve vědě, v divadle i umění na úkor zejména náboženství a katolického učení. *Vlasti* byla vytýkána již na počátku příliš velká horlivost. První část druhého ročníku se líbila více, protože: „*nověji má práce původní velmi slabé i pochybné; kritika její pak přímo žádá po českých spisovatelích, aby se vlastně jen bohosloveckými předměty zajímali.*“¹⁵³

Časopis určen pro zábavu a poučení nesl název *Květy*. Ze všech našich beletristických listů právě *Květy* nabízely ty nejlepší původní a přeložené práce. Pokud by mohla být vznesena prosba k redaktorům, tak by *Květy* měly být pouze čistě beletristickým měsíčníkem. Mělo by se zanechat pokusů o vědecké revue, které ji dělaly slabou kvantitativně a také měly nedostatečný obsah. Dále by měly zanechat také kritik, jelikož byly nedostačující.

---

¹⁵⁰ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 202

¹⁵¹ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 202

¹⁵² O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 203

¹⁵³ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 203

Časopis *Lumír* měl velkou zásluhu na tom, že vždy české čtenářstvo poctivě seznamoval s cizí literaturou. *Lumír* se velmi snažil vytvářet širší rozhled. Tato snaha existovala od redaktora Jana Nerudy až k redakci Sládka. *Lumír* byl obviňován z malého vlastenectví. Příčinou ovšem nebyla cizí literatura, kterou *Lumír* přinášel, ale zadní oddíl listu. *Lumír* byl v této straně příliš zaujatý a jaksi omezený. V oblasti původní tvorby neznal *Lumír* po dvouleté existenci materiál dosahující na úroveň doby. Ovšem *Lumír* se nikdy nesnížil na úroveň listu, který by se bál obsáhnout odvážnější myšlenky. Podle *Času* by *Lumír* měl vytvářet beletrii německou a taktéž kritiku německé literatury, jelikož se u nás velmi četla německy nejen beletrie, ale i věda.

Další časopis, jemuž byla věnována pozornost, byl *Světobzor*. *Světobzoru* se dařilo zejména v prvních deseti letech fungování. O jeho velké zásluze a oblibě nemohl mít nikdo pochybnosti. Díky minulosti a zvykům dostal *Světobzor* určitého směru. Téměř všechny stálé rubriky byly dobře vedeny. Aktuální *Světobzor* věnoval překladům zvláštní přílohu. Inspiroval se u polských listů. *Světobzor* učinil dobrý krok, neboť mohl věnovat více prostoru starým i novým překladům cennějších cizích děl, jelikož těchto děl byl v české literatuře nedostatek. Redakce musela být zodpovědná jak za tyto překlady, tak za obsah časopisu. Světový obzor by také měl být obsáhlejší a měl by se projevovat v literárním oddílu a v rubrice obsahující referáty.

Další list *Zlatá Praha* měl sice vkusnou ilustraci a úpravu, ale obsah listu nemohl být chválen. Nejvíce se projevovala absence opravdové redakce. List neměl program, otiskovaly se v něm práce, které byly otištěné jinde, a souběžně zacházel s reklamou bez jakýchkoliv mezí a rozpaků.

V posledních pěti ročnících měl hlavní program *Ruchu, obrázkového časopisu pro zábavu a poučení* za úkol propagovat a zlepšovat české umění pomocí obrazu a slov. Zejména si zasloužila pochvalu obrázková část. Obsahovala práce těch našich nejlepších umělců. *Ruch* obsahoval poměrně nejkvalitnější ilustrace ze všech našich listů.

Co se týkalo *Humoristických listů* a *Palečka*, to byly staré listy, které byly zcela nečeského a neslovanského původu. Byly inspirovány neslušnými francouzsko-vídeňskými plátky. Součástí listů byly někdy i plagiáty z němčiny, kvůli kterým byla redakce *Humoristických listů* postavena před soud z důvodu malé úcty k našemu písemnictví. Oba listy působily nedobře na naši společnost. Především pro jejich humor a vkus. Tyto listy postrádaly humor, zejména ten slovanský. Vyhovovaly čtenářům, již si svůj jednostranný život zpestřovaly nevkusnými vtipy. Bylo lze jen doufat, že list

Švanda dudák bude brzy kvalitním týdeníkem, jenž bude obsahovat kvalitní humor a zaujme pozici místo obou dvou zmíněných listů.¹⁵⁴

Z tohoto přehledu našich významnějších časopisů vyplývala všeobecná skutečnost, že za první: „*Jeví se nutná potřeba kritického tisku vědeckého, jenž by pěstoval kritiku nejen vědy české, nýbrž hojně seznamoval nás s literaturami slovanskými a nevynechal posudky knih německých...*“.¹⁵⁵ A za druhé byla potřeba kritiky české beletrie. Bylo potřeba: „...*zlomiti vaz nevázanosti pseudokritické, přečeňování špatných i nedočeňování spisů dobrých.*“¹⁵⁶

List zaměřený kriticky by také nesměl opomíjet neustálou kritiku nezajímavé německé beletrie. Protože právě touto beletrií se kazil svěží slovanský duch. Za třetí bylo zapotřebí takového sborníku, který by obsahoval původní české výtvořky z literatury krásné a byl: „*obrazem českého tvoření a rozvoje i měřítkem našich schopností před cizinou.*“¹⁵⁷ Vhodným sborníkem pro takový sborník mohly být právě *Květy*. Za čtvrté byl potřeba navíc sborník slovanské beletrie. Žádoucí byl zejména pro ty nakladatele: „*kteří dle běžné mody panující v Němcích dali se do sešitových obrázkových děl ceny nestejně, protože se hlavní váha klade na obrázek jakýkoliv, nikoli na vnitřní cenu spisu.*“¹⁵⁸ Za páté se ukazovala velká potřeba české revue, jež by čtenáře seznamovala se světovou tvorbou a myšlením. Za šesté bylo potřeba takového časopisu, který by byl věnován prezentaci českého učení před cizinou. Za sedmé nahradit časopisy *Paleček* a *Humoristické listy* vhodným listem, který by produkoval zdravý a vkusný humor. A za osmé bylo třeba upozornit na naše deníky politického zaměření. U těchto deníků byla potřeba zvýšit jejich úroveň, aby přiměřeně a věcně informovaly o nových ukázkách vědeckých, uměleckých a literárních a nerozdělovaly literaturu podle svých stoupenců.¹⁵⁹

---

¹⁵⁴ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 203-205

¹⁵⁵ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 205

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 205

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 205

¹⁵⁸ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 205

¹⁵⁹ O našem časopisectvu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1887, roč. 1, č. 13., s. 205

Ukázka druhá

Ročník II, číslo 8

V časopise *Čas* z dubna 1888 byl uveřejněn článek *Z mravní pathologie společnosti české*¹⁶⁰, s podtitulem *Časopis Krok a jeho přátelé*.¹⁶¹

Účelem této stati časopisu *Čas* bylo podle autora objasnit čtenářům určité jevy v oboru jejich vědecké časopisecké práce, zaměřoval se především na časopis *Krok*. Konkrétně ho zajímala otázka objasnění ducha, kterým byl *Krok* veden, a morální základ, na kterém byl budován. Nejdůležitějším se jevílo: „*mravní podklad, ta opravdovost, čestnost a čistota mysli rozhoduje, s jakou se věci veřejné přetřásají*.“¹⁶² Obyčejného člověka mrzelo, že veřejnému mínění scházely mravní základ a poctivost.¹⁶³

Kromě kritiky literátů Josefa Jiříčka, Kopitara, Záby za jejich již zmíněný klasický postoj k *Rukopisům*, stával se středem kritiky Fr. Prusík. Středem pozornosti bylo jeho nedostatečné všeobecné vzdělání, které nahrazoval udáváním a překrucováním fakt. Bylo upozorněno na skutečnost, že Prusík v *Kroku* kritizoval katolickou církev a také kritizoval časopis *Athenaeum* za přeložení stati o Napoleonovi doslovně i s frivolními výrazy. „*Ostýcháme se zde opakovati místo o paní, na nichž Napoleon převrhl karaffu s vodou!*“¹⁶⁴ psal Prusík a litoval, co bude s mladými lidmi takto vychovávanými. Dále uváděl kritiku Masaryka, který v *Praktické filosofii* psal otevřeně o prostituci (ačkoli ji považoval za hřích), o pohlavním životě, o vlivu horkého pásma na pohlavní pudy a i o francouzském zvyku zvaném *couvade*, který považoval za nejstrašnější nemravnost, neboť mohla studenty nejvíce zkažit. Tento zvyk znamenal, že v méně civilizovaných zemích muž trávil šestinedělí se ženou tím, že nevycházal ani on z domu. Jestliže tyto články podle Prusíka nezkažily českou mládež, pak už nic jiného. Prusík si neuvědomoval, že ačkoli se snažil vystupovat jako obránce dospělých univerzitních posluchačů, oni tyto věci běžně studovali v anatomii, a taktéž právníků,

---

¹⁶⁰ Z mravní pathologie společnosti české: Časopis "Krok" a jeho přátelé. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 8., s. 113

¹⁶¹ Tamtéž, s. 113

¹⁶² Z mravní pathologie společnosti české: Časopis "Krok" a jeho přátelé. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 8., s. 113

¹⁶³ Tamtéž

¹⁶⁴ Z mravní pathologie společnosti české: Časopis "Krok" a jeho přátelé. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 8., s. 119

kteří studovali soudní medicínu. Tím se tak vlastně nikdo nezkaží, neboť univerzitní studenti nebyli již dětmi.¹⁶⁵

Musíme si však uvědomit, že *Athenaeum* nebylo určeno pro děti. V druhém ročníku otiskoval naopak časopis *Krok*, věnovaný žákům středních škol, článek *Život Josefův*¹⁶⁶, kde nalezneme tato místa: „*A když trápenie v ženie sie rozmáhásse, jeden den vzavsi sobie toho hodinu (čas), povolala Josefa paní jeho. A když stásse před ním, pojala jej a brala sie s ním do komory jedné tajnie a chopivssi sie jeho i rekla : „Ty si sluzebník mój Josef a já paní tvá... Oznamujit tobie toto, aby ty byl pán moj. Pod', spi se mnú, at' radost' má s tebu jest, a již nebud' sluzebníkem, ale svobodným pánem.*“¹⁶⁷ To a tomu podobné ukázky zabíraly v *Kroku* tři strany. A toto čtení se právě mohlo dostat do rukou nedospělým žákům středních škol.¹⁶⁸

Prusík v *Kroku* kritizoval též Masaryka kromě nemravnosti z vlastenectví, velmi v té době módní věci. Do časopisu *Čech* umístil štvavý a proklatý článek inspirovaný do určité míry prof. Kvíčalou. Bylo pod úroveň časopisu *Čas* na toto falešné obvinění reagovat. Na co však reagovat musel, byl *Krokův* vztah k němčině. *Krok* uveřejnil totiž v II. ročníku na str. 9-23 učební osnovy a instrukce k vyučování německého jazyka na gymnáziích a reálných gymnáziích. Autorem byl prof. dr. V.E.Mourek, v VII. a VIII. třídě stanovil plán, který každý soudný člověk musel pokládat za nespílnitelný. Chtěl, aby už od letního pololetí septimy – při výuce němčiny tři hodiny týdně, každý den překlad, kromě toho opravy úkolů i deklamace – byla čtena celá básnická díla, za třetí pololetí měli přečíst Goethovu *Ifigenii*, dále Schillerovu *Pannu orleánskou*, jedno z dramát Schillera a ještě některá další díla. Dále je měli nejen přečíst, ale i důsledně vykládat a rozebírat. Ale ne učitelem, nýbrž žáky samými. Kromě toho se musela přečíst i čítanka. Člověk znalý problematiky věděl, že ani při výuce češtiny nelze obsáhnout takové kvantum učiva. Jako příklad úspěchu výuky němčiny uváděl P. Mourek svoji třídu, se kterou to kdysi od prvního do osmého ročníku dokázal. Musíme mít ale na vědomí, že České Budějovice byly město s německým okolím a že

---

¹⁶⁵ Z mravní pathologie společnosti české: Časopis "Krok" a jeho přátelé. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 8., s. 119

¹⁶⁶ Z mravní pathologie společnosti české: Časopis "Krok" a jeho přátelé. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 8., s. 120

¹⁶⁷ Z mravní pathologie společnosti české: Časopis "Krok" a jeho přátelé. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 8., s. 120

¹⁶⁸ Tamtéž

na základě jednoho příkladu nešlo generalizovat. Zdálo se, že časopis *Krok* a P. Mourek se tím chtěli učinit krásnějšími u vyšších míst.¹⁶⁹

Během roku a čtvrt vydávání *Kroku* to byla již druhá Mourkova rozsáhlá rozprava o němčině. Vypadalo to, jak psal *Čas*, že neměli na práci nic jiného než zabývat se němčinou. *Krok* ale ani jednou nezpochybnil způsob výuky němčiny na školách. Učitelé se báli říci žákům, že němčina je neobligátní předmět a báli se jim dát špatnou známku, protože by dostali za to důtku od školní rady. Rodiče se báli neprospívajícího žáka z němčiny odhlásit, protože učitel němčiny učil žáka ještě jednomu povinnému předmětu a rodiče měli strach, že by za to mohl být potrestán špatnou známkou z tohoto předmětu.

Výsledkem bádání časopisu *Čas* o časopisu *Krok* bylo tvrzení, že je to list zbytečný, že nepřinesl do školství jedinou novou myšlenku, že je listem nemožným, neboť všechny předměty ve škole učené nemohl prezentovat na 24–30 stránkových výtiscích, že za rok a čtvrt dokázal, že nic cenného ani vědeckého nemohl dát našemu školství.

Úvahy a kritika v *Kroku* neměly základ mravní, což se týkalo pravdy a vědomostí, redakce si libovala v udavačství nepohodlných protivníků, časopis uveřejňoval nekvalitní čtení a choval se neuvěřitelně špatně k jazyku německému. Přitom si časopis užíval značné přízně státu, zejména přičiněním J. Kvíčaly. Bylo smutné, že taková moc byla vložena právě do rukou takového člověka, a to hned po několika měsících. Na rozdíl od *Kroku* odborné *Listy filologické* dosáhly subvence až po několikaletém záslužném působení. *Krok* byl dokonce prohlášen za orgán *Ústředního spolku profesorů českých*. Toto všechno byly důvody časopisu *Čas*, proč považoval časopis *Krok* za jev v naší společnosti patologický.¹⁷⁰

---

¹⁶⁹ Z mravní pathologie společnosti české: Časopis "Krok" a jeho přátelé. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 8., s. 121-122

¹⁷⁰ Z mravní pathologie společnosti české: Časopis "Krok" a jeho přátelé. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 8., s. 121-122

Ukázka třetí

Ročník II, číslo 14

V tomto čísle se objevila zpráva, která nesla název *Jaké čtenářstvo má největší český žurnál?*¹⁷¹. Redakce *Národních Listů* informovala své čtenáře o tom, že bude na jejich stránkách otištěn lákavý napínavý román. Bude z prostředí New Yorku a bude plný nečekaných zlomů a napětí. Jeho obsah se bude týkat zločinu a následného pátrání po jeho viníkovi. Nebude chybět popis rušné metropole a činnosti policie.¹⁷² Avšak výsledkem bylo, že: „*náš největší žurnál nedoporučuje obecenstvu román, jenž upoutá hloubkou myšlenek, zápolením idejí, kresbou zajímavých charakterů – láká své publikum na román policejní!*“¹⁷³ Ale román, který redakce slibovala, se nikde neobjevil.¹⁷⁴

Ukázka čtvrtá

Ročník II, číslo 22

Na adresu *Času* zaslal časopis *Lumír* několik řádek, kde se psalo o potřebě beletristického listu: „*jež by řízen byl směrem tak horlivě zastávaným od vydavatelů Času a jejich přátel.*“¹⁷⁵ Pokud byli u nás opravdu takto orientovaní pracovníci, je třeba, aby vyšli a dělali si cestu prací, tak jako si ji vytvářeli polemikou. Nejlépe by bylo, pokud by se to uskutečnilo co nejdříve, a ušetřilo se tak zbytečných slov. Ukázalo by se, zda dokážou pánové jít samostatně po cestě, kterou dávali ostatním za vzor, a za druhé, zda je společnost přijme, nebo odmítne. Tím vše bude vyřízeno. *Lumír* tedy učinil pokrok a zlepšil svá slova. Přišel čas dělat dost tím, že ukazuje se jiné cesty. Řada mladých spisovatelů se zpětně ohlížela na své začátky a byli si vědomi omylných cest, na jejichž základech byli vydáváni. Co se týče společnosti, nebylo třeba se obávat, že by se uskutečnily rady ze strany *Lumíru*, protože čtenáři *Času* nejméně v posledních dvou letech dali souhlas k ruským divadelním hrám a ruským překladům, a tak dali zřetelně najevo, ke komu se jejich sympatie obracejí.¹⁷⁶

---

¹⁷¹ Jaké čtenářstvo má největší český žurnál?. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 14., s. 219

¹⁷² Tamtéž

¹⁷³ Jaké čtenářstvo má největší český žurnál?. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 14., s. 219

¹⁷⁴ Tamtéž

¹⁷⁵ Na naši adresu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 22., s. 350

¹⁷⁶ Na naši adresu. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1888, roč. 2, č. 22., s. 350

Ukázka pátá

Ročník IX, číslo 18, *Několik slov k naší žurnalistické mizerii!*¹⁷⁷

Nový svobodomyšlný, laciný a lidový deník bylo podle *Času* velmi nutno začít vydávat. Svobodomyšlní voliči vkládali tento svůj požadavek do svých rezolucí, neboť jim byly předkládány pouze *Národní Politika* a *Pražský denník*. Podle *Času Národní Listy* demoralizovaly český lid, inteligentní lidé ho číst nemohli, protože měl nekvalitní obsah a nezastával žádné zásady. Lidé nevzdělaní v základních vědomostech by potřebovali kvalitní tisk. Úroveň *Národních Listů* však velmi poklesla pod úroveň Sladkovského, Nerudy a Hálovy, dokonce pod úroveň venkovských listů, neboť neměly kvalitní myšlenky své ani cizí. Byly plané a fádní a čtenáři v knihovnách si vybírali raději jiná periodika. Otiskovaly dokonce články z jiných časopisů, například ze *Živy* článek o výrobě třaskavin. Naopak v *Živě* uváděli články mnohem vhodnější, například stať obsahující spor s *Vlastí* o vědu a zázraky. To by si kvůli tomu, aby si nerozhádaly čtenáře církevního zaměření, *Národní Listy* nikdy nedovolily. Cizím tiskům se vysmívaly, ale samy si nedovedly nic kvalitního vybrat.¹⁷⁸ „*Jsou tupé, zaschlé a omezené – za pět let, co je na programu strany mladočeské všeobecné volební právo, neměly o něm slušného článku redakčního. Chcete – li, toť jedna z oněch myšlenek v cizině už vyzkoušených a osvědčených. Kdyby předložily efekt jako např. jen z říše německé, mohly by zaplašit pochybnosti našeho rolnictva. Že jsou Nár. Listy přece ještě lepší než Hlas Národa, to nepadá na váhu. Také by ještě scházelo, aby se hodnota listu svobodomyšlného měřila mírou Hlasu Národa!*“¹⁷⁹

Z české a světové literatury přinášely *Národní Listy* občas špatně zpracovanou ukázkou přístupnou leda tak čtenářům s francouzským vkusem. Další překlady bývaly krvavé a senzacechtivé látky. Co se týkalo české literatury, týdeníky na tom byly daleko lépe. Jejich románová tvorba byla učiněný brak. Letos otiskly jeden román od S. Hellera s názvem *V ovzduší kláštera*, což byl naprostý propadák.¹⁸⁰

Co se týkalo politického zaměření *Národních Listů*, uváděly pouze otřepané fráze, které se pak citovaly na politických schůzích. Bylo to smutné, třeba při porovnání s listy vídeňskými, které sloužily jedné určité straně a uváděly vyhraněné názory. Naše *Národní Listy* se snažily z přímých otázek politických vykroutit, například v otázce, jak

¹⁷⁷ Několik slov k naší žurnalistické mizerii!. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1895, roč. 9, č. 18., s. 273

¹⁷⁸ Tamtéž

¹⁷⁹ Několik slov k naší žurnalistické mizerii!. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1895, roč. 9, č. 18., s. 273

¹⁸⁰ Tamtéž

dále s Němci, jestli dále společně nebo vyrovnáním s nimi. A takových příkladů bychom našli mnoho. Nejsmutnějším se ale jevil fakt, že každý z dvaceti redaktorů si psal, jak chtěl on sám, takže čtenář se v tom vlastně nevyznal. Bylo by tudíž nanejvýš zapotřebí, aby o věcech veřejných informovaly pravdivě a nestranně. Čtenáři *Národních Listů* si ani nedovedli představit, co nám naši nepřátelé vytýkali. Třeba takový německý čtenář se dozvěděl více ze svých listů o Rusku než naši čtenáři. Ani inzertní rubrika nebyla v listu v pořádku.¹⁸¹ „Když se insertem hledají české dívky pro balet německého divadla - taková věc uráží.“¹⁸²

Ať psaly *Národní Listy* cokoliv, odnikud jim nehrozila žádná oprava ani trest. Proto každý soudný člověk musel přivítat vznik nového listu, který by byl jeho oblíbeným a nutil by i *Národní Listy* k polepšení. Celý časopisecký svět se však obával nové konkurence a bylo jasné, že nové periodikum nebude přivítáno s nadšením a budou mu kladeny překážky. Kritika přicházela z *Obzoru*, *Pozoru*, *Listů z Hané*, *Plzeňských Listů*, a to zejména poté, co se spekulovalo, že nový list organizoval horlivě a pečlivě profesor Masaryk, když jako vedoucí zůstával v pozadí a v redakci se měla objevit jména jako Langer, Herben, Machar, Vrtěl, Krejčí. Dr. Herben měl zůstat i nadále redaktorem *Času*. První číslo časopisu tohoto mělo vyjít buď 15. května nebo 1. června. Masaryk prý hledal pro list i zahraniční dopisovatele a i přispěvatele z kruhů poslaneckých. Očekávalo se i příznivé stanovisko ze strany mladočechů, neboť nakladatel listu Beaufort patřil mezi mladočechy. Tyto všechny zprávy pocházely z *Národních Listů*. To ony se snažily vyvolávat náladu proti novému listu. Každý, kdo chtěl vydávat nový list, byl podle nich zrádcem národa. Nakonec se však ukázalo, i přes Beaufortovo tvrzení, že list bude vycházet, že nic z toho nebyla pravda. A právě od této prolhanosti měl by nový list českou společnost osvobodit.

Národní Listy si vedle sebe žádnou konkurenci ale nepřály, neboť moc dobře věděly, že by neobstály. Zničily *Vyšehrad* v Praze, v Brně utloukly *Lidové Noviny*. Bojovaly proti *Neodvislosti*, dokud do ní nedostaly svoje lidi.

Národní Listy se bály především profesora Masaryka. Deset let falšovaly jeho řeči, přednášky i tištěné knihy, deset let o něm nic pravdivého nenapsaly. Masaryk se však poctivě věnoval své práci a na tyto spory se díval s povýšením.

---

¹⁸¹ Několik slov k naší žurnalistické mizerii!. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1895, roč. 9, č. 18., s. 273-274

¹⁸² Několik slov k naší žurnalistické mizerii!. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1895, roč. 9, č. 18., s. 274

Všeobecně bylo známo, že se českým novinářům nevedlo dobře. Při malém množství periodik se musel novinář držet svého tisku, i kdyby se tam k němu chovali sebehůře. Tím klesla i prestiž novinářů v očích obyvatelstva. Vždyť i když začal vycházet jejich *Čas*, mnozí se stavěli proti němu, ale když se z něj stal týdeník a později dokonce deník, mnozí se tajně ucházeli o místo v něm. Ze všech těchto důvodů *Čas*, i když v něm nebude mít účast, vítal nový časopis jako osvobození od nynější novinářské mizérie.¹⁸³

Ukázka šestá

Ročník X, číslo 39

Týdeník *Čas* uveřejnil v *Besedě* svého 39. čísla odpověď k Flajšhansovu článku zaslanému do *Literárních Listů*. J. Herben se zabýval výtkami proti němu, ať těmi neoprávněnými, tak i těmi oprávněnými. Nejprve se zaměřoval na výtky věcné. Byly dvě.

První výtka se týkala *Rukopisů*, konkrétně divadelní hry *Blaník*. Ještě před jejich nalezením složil Klicpera divadelní hru *Blaník*, použil v ní jméno Zbyhoň. Toto jméno i část děje se shodovaly částečně s údaji v *Rukopise*. *Blaník* byl však znám teprve od roku 1820, nebylo známo, bylo-li již před rokem 1817 jméno Zbyhoň. Odborníci mohli však tvrdit, že toto jméno použil Klicpera z *Rukopisu*, z čehož vyplývala bezcennost tohoto tvrzení. Na ději nesešlo, důležitým se jevílo právě toto jméno. Situace byla taková, že se prvně objevilo roku 1820, tedy tři roky po nalezení a rok po vydání *Rukopisu*. To také autor populárně vysvětlil dr. Herbenovi v *Literárních Listech*. Herben se proti tomu však ohradil. Přinášel Rybičkovu tvrzení, že *Blaník* byl složen dřív a vyšel roku 1820 nezměněn. Herben tedy zfalšoval Rybičkův text právě o slovo „nezměněn“. Herben toto slovo přidal sám a beze studu je podstrkoval Rybičkovi. Neodbytný kritik chtěl však vědět, zda opravdu bylo „nezměněno.“ Když upravil jedno slovo, mohl upravit i více. Bylo to však zbytečnost, hádat se o jedno slovo, když Hanka ošidil celý národ celým *Rukopisem*.¹⁸⁴

Druhý věcný argument se týkal *Kytice*, básně z *Rukopisu*. Autor uváděl, že uveřejnění srovnání *Kytice* s písní *Na sebe!*, které zveřejnil profesor Masaryk v III. ročníku časopise *Athenaeum* na straně 240, byl plagiát z *Vaška*, a to bez udání autora.

---

¹⁸³ Několik slov k naší žurnalistické mizerii!. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1895, roč. 9, č. 18., s. 274 – 276

¹⁸⁴ *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1896, roč. 10, č. 39., s. 619-620

Časopis *Čas* k tomu napsal, že toto udání bylo lživé. Vašek k tomu podával filologické vysvětlení. Mezi Hankovými staršími básněmi byla nalezena báseň *Na sebe*, která se stala předlohou pro *Kytici*. Profesor Masaryk v časopise *Athenaeum* tvrdil, že můžeme *Kytici* sestavit z básní, které již před napsáním *Rukopisu* znal. Tato skutečnost činila tuto báseň tudíž samu o sobě podezřelou. Masaryk Vaška neznal, a tak obě tvrzení vznikla na první pohled nezávisle na sobě. Do tohoto sporu se zapojil ještě novinář Šembera, stavěl se také proti Hankovi. Bylo jisté, že Šembera podle svých tvrzení informace o básni nečerpal z Masaryka, Vašek ne ze Šembery, což sám Šembera tvrdil. Vašek tedy musel čerpat své argumenty z Masaryka. Herben autorovi odpověděl pouze na tyto problémy, ostatním otázkám se vyhnul. Podle autora stati se vyhnul pravdě, a jak *Čas* uváděl, tak lhal.¹⁸⁵

Dále stať uvedla ještě mnoho dalších sporů mezi J. Flajšhansem a dr. Herbenem týkajících se pravosti *Rukopisů*, přičemž každý neochvějně hájil svoje stanovisko. Herben dokonce obviňoval Flajšhansu ze zrady profesora Gebauera, což Flajšhans považoval za jednu z největších lží, které od vynalezení knihtisku byly vytištěny.¹⁸⁶

4.2 Osvěta

Ukázka první

Ročník VIII, číslo 1, *Literární obecnost české*¹⁸⁷, píše Ferdinand Schulz.

Autor *Osvěty* nejprve připomínal desetiletí 1856–1860. Považoval toto desetiletí za nepolitické. Z tohoto desetiletí byly do nového desetiletí politického přeneseny dva beletristické časopisy, *Lumír*, založený roku 1851, a *Obrazy života*, založené roku 1859. *Lumír* skončil roku 1863, *Obrazy života* 1862. V témže roce byla založena *Rodinná kronika*, která ukončila činnost roku 1865. Roku 1862 byla založena Schulzova *Osvěta*, která zastavila svoji činnost hned v následujícím roce. Roku 1863 začala svoji činnost *Kritická příloha k Národním Listům*. O rok později ukončila svoji činnost. V témže roce byla založena *Zlatá Praha*, která skončila hned následujícího roku. Roku 1865 byly založeny *Literární Listy*. Přestaly vycházet ještě téhož roku. V listopadu 1865 byly založeny *Květy*, vycházely bez obrázků, zato s přílohou *Česká Včela*. V červnu roku 1867, ukončily svoji činnost. Takto hodnotil situaci na našem tiskovém poli tehdejší doby Ferdinand Schulz. Autor dále upozorňoval v *Osvětě* na několik přínosných

¹⁸⁵ *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1896, roč. 10, č. 39., s. 620

¹⁸⁶ *Čas: List věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1896, roč. 10, č. 39., s. 620

¹⁸⁷ SCHULZ, Ferdinand. *Literární obecnost české. Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1878, roč. 8, č. 1., s. 75

fejetonů Vítězslava Háalka, s kterými vyjádřil časopis souhlas. Fejeton vydaný v *Národních Listech* ze dne 21. února 1866 reagoval na skutečnost, že přestaly vycházet spisy Karolíny Světlé.¹⁸⁸ „*Kde to žijeme? Kde jsou naše dívky? Kde jest jejich nadšenost? Kolik prosím máme těch spisovatelek, že přední z nich již ani nedostává se čtenářek?*“¹⁸⁹

V dalším fejetonu *Národních Listů* z 27. října 1866 si Hálek stěžoval na duševní chudobu českého čtenářstva, které nemělo zájem číst nic, kvalitní ani nekvalitní tvorbu. Pak byla situace následující: „*zoufalý stav našeho duševního života produktivního, jaký u nás nyní v skutku panuje a jaký by dřív či později měl úplné vysilení, jisté bezžítí v zápětí.*“¹⁹⁰

Ve fejetonu *Národních Listů* ze 7. listopadu 1866 říkal, že časopisy, které u nás vznikly v počátcích, byly přijaty zpočátku s nadšením, po roce nadšení mizelo a postupně zanikal jeden list po druhém: „*tuť nese obecnstvo velkou viny část, tuť hlavně nevytrvalost jeho příčinou, že ledacos dobrého zbytečně kleslo.*“¹⁹¹

Osvěta dále reagovala na květen 1867, kdy začal vycházet *Český obzor literární*. V prvním čísle přinesl stať *Přehledka časopisův českých*.¹⁹² Vytýkala časopisům, že se věnují pouze záležitostem politickým. Tyto časopisy zaznamenávaly stále větší rozvoj, avšak časopisy politice se nevěnující přežívaly často jen s velikými oběťmi a starostmi. Šlo považovat: „*poměry takové za úkaz velesmutný, který praneutěšenou vyhlídku do budoucnosti otvírá.*“¹⁹³ Upozorňovala na stav minulý, kdy jsme mívali několik časopisů obrázkových, odborných, věnovaných krásné literatuře, bohužel velká většina z nich zanikla a i ta zbylá menšina se netěšila přízni, která by jí právem náležela. Autor věřil, že tento stav musíme považovat za „*netrvalý a že zajisté nastane doba časopisům nepolitickým příznivější, ta myšlenka potěšiti nás musí a neodnímati naději veškeru.*“¹⁹⁴

---

¹⁸⁸ SCHULZ, Ferdinand. Literární obecnstvo české. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1878, roč. 8, č. 1., s. 75

¹⁸⁹ SCHULZ, Ferdinand. Literární obecnstvo české. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1878, roč. 8, č. 1., s. 75

¹⁹⁰ SCHULZ, Ferdinand. Literární obecnstvo české. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1878, roč. 8, č. 1., s. 76

¹⁹¹ Tamtéž, s. 76

¹⁹² SCHULZ, Ferdinand. Literární obecnstvo české. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1878, roč. 8, č. 1., s. 77

¹⁹³ Tamtéž, s. 77

¹⁹⁴ SCHULZ, Ferdinand. Literární obecnstvo české. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1878, roč. 8, č. 1., s. 77

Dále se článek zabýval opět přehledem časopisecké tvorby. Roku 1866 byla založena *Malice lidu*. V červnu roku 1867 začaly vycházet *Květy* – obrázkové a *Světovzor*, roku 1871 byly založeny *Poesie světová* a *Vlčkova Osvěta*.¹⁹⁵

Dále se stať zabývala fejetonem Vítězslava Háška z *Národních Listů* z roku 1873, který zde upozorňoval na postupný zánik kvalitních listů a na zarážející situaci, že na tento fakt nikdo nereagoval a nikoho to nezajímalo, zato listy nekvalitní se udržovaly, a to mnohdy velmi dobře. ¹⁹⁶Příčinu viděl jasnou: „nedostatek vzdělání literárního.“¹⁹⁷

V dalším svém fejetonu v *Národních Listech* z roku 1874 konstatoval Hášek smutný fakt, že český spisovatel či novinář se svou činností neuživil. „*Spisovatelstvo české to jest, kteréž až posud obětovalo pro věc národní sil nejskvostnějších, práce přemnoho, času nejvíce!*“¹⁹⁸

Ukázka druhá

Ročník IX, číslo 7

Osvěta zveřejnila článek *Na adresu Lumíra*¹⁹⁹. Autorem byl Ferdinand Schulz. Článek se dotýkal nejprve osobnosti Františka Ladislava Čelakovského, nejdříve mnohými zavrhaného, později naopak vychvalovaného. Konstatovalo se zde, že časopis nelitoval toho, že pomáhal ulehčovat cestu českým spisovatelům a že bude tak činit i nadále. Časopis *Lumír* konstatoval, že to pro *Osvětu* nebyla práce jednoduchá ani vděčná, ale protože *Osvěta* brala na zřetel prospěch národního písemnictví, bude plnit i nadále svoji povinnost. Dobře věděla, že se s *Lumírem* neshodovala dosud v literárních úvahách, že se nemínila řídit jeho kritickou rubrikou. *Osvěta* se zaměřovala na naši malou domácí půdu literární, nikoliv jako *Lumír* na světovou produkci, uvědomovala si také to, nač v *Lumíru* často zapomínali, a to bylo zachování rozdílu mezi kamarádkou reklamou a opravdovou kritikou. Vytýkala *Lumíru* spolek na vzájemné pokuřování a zajišťování si literárních vavříků a nedostatek péče o opravdový prospěch domácího

---

¹⁹⁵ SCHULZ, Ferdinand. Literární obecnost české. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1878, roč. 8, č. 1., s. 78

¹⁹⁶ SCHULZ, Ferdinand. Literární obecnost české. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1878, roč. 8, č. 1., s. 79-80

¹⁹⁷ SCHULZ, Ferdinand. Literární obecnost české. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1878, roč. 8, č. 1., s. 80

¹⁹⁸ SCHULZ, Ferdinand. Literární obecnost české. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1878, roč. 8, č. 1., s. 80

¹⁹⁹ SCHULZ, Ferdinand. Na adresu Lumíra. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1879, roč. 9, č. 7., s. 619

pisemnictví. Kritika *Osvěty* se v žádném případě nebude učit od kritiky *Lumíra*, který měl svou literární rubriku jen pro některé vyvolené autory a ostatní literaturou se nezaobíral.²⁰⁰ „*Tak se nesmí kritizovat, tak se nesmí lhát – jinde než u vás, jak figura ukazuje: vyť musíte mít pořád všecko extra, i to čisté dogma, že vedle vašeho půltuctového „tábora“ žádné české literatury není!*“²⁰¹

Kritika *Osvěty* byla šetrná a řídila se křesťanskými zásadami, ale mohla být nucena odpovídat důrazněji na takové případy, jako byla žaloba, že *Osvěta* literaturu zabíjí. „*Nestačit právě pouhá vášně, když člověk chce psát třeba jen proti – dobré kritice. Tak se ovšem teprv nesmí psát, ač nechceli člověk buditi o sobě domněni, že popuzen nepříjemnou pravdou vyzul svého, nespoutaného“ ducha hlavně ze všech pout zdravého rozumu.*“²⁰²

Z článku je patrné, jak se kritiky obou uvedených periodik lišily, ovšem pouze podle názoru *Osvěty*, čili z jednostranného pohledu.

Ukázka třetí

Ročník XXVI, číslo 4

Osvěta uveřejnila článek *Času a Naší Době za rámeček*²⁰³. Autorem článku byl F. Zákrejs. Reagoval v něm na desetileté výročí od počátku vydávání *Času*. Uvedl, že se *Čas* při této příležitosti nezapomněl náležitě vychválit, na své zásluhy patřičně upozornit. Slíbil si prý totiž, že v tomto pro něj památném roku bude se snažit ještě lépe tvořit, aby si čtenáři uvědomili jeho pravou hodnotu a přitom skromnost.²⁰⁴

Také *Osvěta* se musela připojit ke gratulantům. Článek vyzníval a byl myšlen pravděpodobně ironicky. „*Vždyť není málem ani jediného čísla Času, aby v něm na hlavy naše nepršely růže, lilie, listy vavřínové, poklony a lichotky. Klobouk Času klesá před námi vždy nejniže. Čas podnikl nadlidský úkol přehodnotit u nás á la Nietzsche všechny hodnoty, stal se tak tvůrcem nové vysoké úrovně pro ceny literárních prací českých, a na tuto vysokou úroveň postavil netoliko Hála, Hejduka, Krásnohorskou,*

---

²⁰⁰ SCHULZ, Ferdinand. Na adresu Lumíra. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1879, roč. 9, č. 7., s. 619-620

²⁰¹ SCHULZ, Ferdinand. Na adresu Lumíra. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1879, roč. 9, č. 7., s. 620

²⁰² Tamtéž, s. 620

²⁰³ ZÁKREJS, František. Času a Naší Době za rámeček. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 369

²⁰⁴ ZÁKREJS, František. Času a Naší Době za rámeček. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 369-370

*Vrchlického, Zeyera, nýbrž i Zákrejse a Vlčka.*²⁰⁵ Všichni čtenáři by si měli uvědomit, jaká nešťastná situace vládla v našich zemích před deseti lety, ale jak krásné časy nastaly, když vyšel první *Čas*. Nyní je *Času* deset let, je to vlastně ještě dítě, a i když se v tomto desetiletí odehrávaly často špatné věci, všude jsme se setkávali s falší, jezovitstvím a prostopášností, jenom v redakci *Času* panovala čestnost, otevřenost, pravdymilovnost, nevinnost, pracovalo se novodobě, moderně, skromně, s porozuměním pro bližní. Jejich díla sršela důvtipem, věhlasem, statečností, porozuměním pro programovou a organizační hloubku.²⁰⁶

Osvěta si dále myslela, že nastal nový čas. Národ se měl trochu odnárodnit, vlastenectví odvlastenčit, státní právo odprávnit atd. Nic se nemělo přehánět. Podle *Času* to půjde snadno. Bylo třeba začít znovu tvořit českou duši, to teď věděli podle *Času* všichni. Bylo třeba navázat na sedmnácté století.²⁰⁷ „*Tolstoj volá: Spása je ve vás! – ale Čas a Časovci našli jinou, vyšší pravdu: Spása je v motouzích ! Takový mohutný vzor vzešel nám Časem, a gratulujíc jemu gratulujeme tedy sobě a nejen sobě, nýbrž i lidstvu vůbec a celé sluneční soustavě zvlášť. Při čemž si ovšem vyhrazujeme další právo k jistému pocitu do výše panu redaktorovi Času dobře známé a jim také v čas poctivě kvitované.*“²⁰⁸

Takto ostrá, ironická, až sarkastická kritika z redakce *Osvěty* zazněla na adresu *Času* k příležitosti jeho desátého výročí. A *Osvěta* ještě dále pokračovala ve své kritice. *Čas* byl podle ní vtěleným veleduchem, vševědoucí a všemohoucí, neomylným soudcem, proti němuž nebylo odvolání. Ale ovšem s jedinou výjimkou – pokud totiž T. G. Masaryk dovolí. Takové závislosti, jíž podléhal *Čas* na Masarykovi, nebylo, není a nebude snad nikde. Masaryk prodělal několik vývojových fází, *Čas* je samozřejmě prodělal s ním. „*Čas je píšela, na kterou může Masaryk kdykoli cokoli zapískati.*“²⁰⁹ *Čas* považoval Masaryka za největšího českého muže, sociologa, filozofa, politika, jednou jej kandidoval na ministra, ale neúspěšně.²¹⁰

---

²⁰⁵ ZÁKREJS, František. *Času a Naší Době za rámeček. Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice.* Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 370

²⁰⁶ ZÁKREJS, František. *Času a Naší Době za rámeček. Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice.* Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 370

²⁰⁷ ZÁKREJS, František. *Času a Naší Době za rámeček. Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice.* Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 370

²⁰⁸ ZÁKREJS, František. *Času a Naší Době za rámeček. Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice.* Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 370-371

²⁰⁹ ZÁKREJS, František. *Času a Naší Době za rámeček. Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice.* Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 371

²¹⁰ Tamtéž

Čas i v jiných případech používal prazvláštní logiku. Mluvil o Milionu, ale zapomínal říci, že to je věc samotným profesorem Gebauerem dávno vyvrácená. To byla logika vhodná pro děti, nikoliv dospělé lidi. Čas byl i proti mluvnicku Dobrovského. Podle *Osvěty* si ji Dobrovský nevybájl, ale utvořil ji na základě pramenů. A co víc, Dobrovského a jeho mluvnicku si vážil i sám profesor Masaryk.

Čas miloval pravdu, na jeho stránkách vyšla i stať Masarykova o Janu Husovi, kde se nacházel dlouhý citát vyzývající k naprosté pravdomluvnosti, ale tentýž Čas se nestyděl překrucovat autorův článek *O slově v češtině nemožném*. Jednalo se o překroucení jednoho staročeského slova, přičemž se na stranu autorovu postavili někteří zkušení učenci i některá periodika, např. *Hlas Národa*, *Národní Listy*, česká i německá *Politika*, *Podřipan*. Jen Čas pravdu překrucoval, všichni to však od listu, který se jasné otázky vytáčel, že není jasné položena, aby na ni jednoznačně odpovědět mohl, očekávali.²¹¹

„*Ano, Čas jest velkozávod proti falši, jezovítství, farizejství a pro českobratrskou ryzotu, čistotu, pro vyhledávání pravdy a dobra.*“²¹²

V další části článku se Zákrejs zabýval postavou profesora Masaryka, který Zákrejse nazval: „*věčně svěžím Zákrejsem!*“²¹³ Jeho osobu neviděl v příliš dobrém světle: „*má cosi věčně ženského do sebe. Rád se opakuje, rád se slovy potýká, rád popírá, rád zůstává při povšechnostech, rád má poslední slovo, je tak trochu koketním, v jeho počínání je mnoho (v nejednom smyslu) nalíčeného.*“²¹⁴ Podle autora se hlásil k mladistvé moderně, ačkoliv už abrahámoviny oslavil, nesnášel klípků, i když: „*sem tam přece nějakou tu nevinnou poznámku ze svého zásobeného košíčku vytáhne, pečlivě očeše, vyžehlí a na oblíbený pranýřek postaví.*“²¹⁵ Podle Zákrejse Masaryk také jiné rád zlehčoval a bagatelizoval. Bylo mu však třeba připomenout, jaký názor vyřkl na jeho knihu *Konkrétná logika* po německém vydání německý kritik Schubert. Ten byl názoru, že Masaryk ve své knize převrátil Comteovo rozdělení věd, avšak nové rozdělení nepřinesl, že Comteovy zásady přes palubu přehodil, ale přesto se jich sám pevně přidržoval. Podle autora jednal Masaryk zvráceně a vlastně svým jednáním sám sebe

²¹¹ ZÁKREJS, František. Času a Naší Době za rámeček. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 372

²¹² ZÁKREJS, František. Času a Naší Době za rámeček. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 372

²¹³ Tamtéž, s. 372

²¹⁴ ZÁKREJS, František. Času a Naší Době za rámeček. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 372

²¹⁵ ZÁKREJS, František. Času a Naší Době za rámeček. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 372

přes palubu hodil. ²¹⁶Schubert říkal doslova o Masarykově práci, že byla: „úplně nicotná v jednotlivostech i v celku, a tento úsudek věru není příliš tvrdý.“ ²¹⁷Autor žádal Masaryka, aby až bude chtít někoho zase zmenšovat, měl na paměti tento Schubertův názor.

Na stejnou úroveň jako knihu *Konkrétná logika* stavěl Zákrejs také Masarykovy knihy *Jan Hus*, *Česká otázka a Naše nynější krise*. Čas v nich spatřoval solidní základ k naší sociální i nesociální obnově, ale autor je nazval „třískami“ něčeho. ²¹⁸ „Ano, jde tam tříska za třískou, tříska jako tříska, jedna jako druhá. Patrně zakládá tedy Masaryk velkotovárnu na třísky. O velkozávodu Času jsme se zmínili, a čekáme, že jej také na velkoklackárně rozšíří; tuto smělou naději naši vzbuzují totiž nepřestížené dřevěné suroviny, kterých jsme se v Čase dočtli. Uvážíme-li pak, co bude potřeba motouzů k navazování s bratrskou minulostí, co svítlen pro hledání české duše, až se do něho všichni Češi, Moravané i Slezané dají, a když uvážíme, co bude potřeba postelí pro duchy neodvislé á la Čas: jaký výhled do budoucnosti se nám otvírá! Co tu bude velkomotouzen, velkotruhláren, co velkoklepáren, velkopřimykáren, velkolidolováren atd., atd. ... a pak prý v továrnictví neexcelujeme!“²¹⁹

Z této stati vyplývala ostrá, břitká kritika Času a jmenovitě profesora Masaryka ze strany *Osvěty*, konkrétně redaktora F. Zákrejse. Zda byla oprávněná, či nikoliv, je otázka pro opravdové odborníky.

Ukázka čtvrtá

Ročník XXVI, číslo 5

Osvěta přišla s článkem *Vědeckost Naší doby a Času*.²²⁰ Autorem byl opět F. Zákrejs. Stať se nejprve zaměřovala na Angličany, kteří měli prý také excelentní podvrh. Bylo tím míněno tvrzení, že Shakespearova dramata nenapsal on, nýbrž Francis Bacon. Ani Marlow, ani Beaumont, ani Fletcher nebyli nikdo jiný než opět Francis Bacon. U nás tento názor zastával časopis *Čas*. „Shakespeare je mrtev jako rukopisy, a Čas mne si vítězoslavně ruce. Čas je přece jenom hodnější než jeho jmenovec Chronos.

---

²¹⁶ ZÁKREJS, František. Času a Naší Době za rámeček. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 373-374

²¹⁷ ZÁKREJS, František. Času a Naší Době za rámeček. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 374

²¹⁸ Tamtéž

²¹⁹ ZÁKREJS, František. Času a Naší Době za rámeček. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 4., s. 374

²²⁰ ZÁKREJS, František. *Vědeckost Naší Doby a Času*. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 459

*Ukrutný Chronos pojídal vlastní děti, kdežto se Čas živí pouze padělký, podvrhy a jinými podobnými hamižnými nešvary.*²²¹ Heidelberský profesor Kuno Fischer, literární a filozofický historik, zažertoval vůči protishakespearovským Baconovcům. Jeho vtip byl nejen pichlavý, ale hlavně pravdivý. Tím se podle autora zajisté znelíbil Masarykovi: „*neboť tento miluje a dělá nejraději vtipy, které střílejí kolem terče. S jeho vědou má prý se to ostatně dle Schuberta zrovna tak.*“²²²

V další části, jak bylo pro Zákřeje typické, si bral opět na mušku T. G. Masaryka. „*Kolem roku 1883 ukazovala se neobyčejná znamení na českém obzoru. Otčinou šlo tušení, jako by na tvrdosti nebes měla zapláti skvělá, veliká, majestátní hvězda, snad táž, která za dnů Shakespearových a Baconových obdivem naplňovala svět. A hle, kolem roku 1883 hvězda ta skutečně vyšla, a s ní vzešel i počátek nové doby v dějinách celé střední Evropy.*“²²³

I když nebyl nikdo jmenován, pozorný čtenář se dovítí, o koho se jednalo. Šlo o T. G. Masaryka. Autor ho připodobňoval k Palackému, který pocházel z Moravy a stal se známým v Praze. Proto si i on řekl, že ho bude následovat – pocházel z Moravy, stane se slavným v Praze. Tak také učinil, s jeho příchodem začaly se rychle rodit nové myšlenky – reforma, obroda, obrození vědy. Dalším jeho heslem, mnohokrát opakovaným, byla vědeckost. Před jeho příchodem neměly prý všechny uznávané osobnosti pravé, vyšší a posvátné metody a byly pouze diletanty. Nyní konečně nastal správný obrat. Masaryk napsal *Konkrétnou logiku*, vydal vynikající studie básnického umění, založil nedostižné *Athenaeum*.²²⁴ „*Všechno s epochální etiketou: Vědecký, vědecká, vědecké. Zkrátka: Čechám vrácen ztracený ráj, Čechy byly spaseny.*“²²⁵ Čechové prý nemohli dříve vítězit, neboť to byli pouze modláři, divoši bez vznešených metod. Čechové se mají dále podle Masaryka, jak uvádí autor stati, zabývat pojmy humánnost, sociální stránka věci, milovat bližního i příslušníky jiných národů, bojovat proti zlu, zbavovat se dřívějších model – Jungmanna, Hálka, Hejduka a dalších – a především se řídit heslem vědeckosti.²²⁶

---

²²¹ ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 459

²²² ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 460

²²³ ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 460

²²⁴ ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 460

²²⁵ Tamtéž, s. 460

²²⁶ ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 461

Dále autor soustředil pozornost na časopis *Athenaeum*. Jeho tvrzení vyznívalo opět sarkasticky. Byl to grandiózní list, který programově a metodicky vzdělával, odhazoval dřívější modly. *Athenaeum* brzy skončilo, ale Masaryk si ihned věděl rady. Bylo rychle nahrazeno dalším periodikem, *Naší Dobou*, díky němuž dobýval český národ vítězství za vítězství.²²⁷

Autor dále uváděl, že v *Osvětě* dokázal, že v řádce 2/20 *Královédvorského rukopisu* nebylo slovo v češtině nemožné, ale bylo tam správné staročeské slovo. Jaká byla reakce na tento jeho důkaz ze strany *Naší Doby*? Všem argumentům se pouze hrdinsky vyhnula a místo argumentů se pouze sofistikovaně vytáčela a svým vytáčkám nevěřila ani ona sama. Na to nezbývalo nic jiného, než říci, že šlo dělat jen to, co *Naše Doba* neuměla, červenat se do ruda. Přesto se do ruda zlobila na *Národní Listy* a *Hlas Národa*, že svoje čtenáře s mým článkem seznámily. Ale to jen proto, aby věděli, koho mají v budoucnosti poslouchat.²²⁸

Další část článku vyznívala spíše humorně. Jednalo se totiž o pomníky, které budou jednou autorovi statě a Masarykovi postaveny. Pan Sursum prorokoval autorovi, že mu Akademie vystaví pomník před chrámem Cyrila a Metoděje. Autor považoval toto místo za výborně vybrané. On sám navrhnul pomník Masarykovi, který bude vystaven jistě ještě za jeho života, na kterém bude Masaryk vypočten vleže, nebude zde mít ustláno na růžích, ale na třískách, v rukou bude mít umírající *Athenaeum*, s vyobrazením jeho dvou posledních abonentů, aby potomci věděli, že Masaryk byl šikovným a zasloužilým redaktorem a současně i evropským učencem i středoevropským politikem.²²⁹

V další části článku polemizoval tentokrát autor s časopisem *Čas*. Jednalo se opět o *Rukopisy*. *Čas* taktéž útočil na autorův článek *Slovo, jehož nelze najít*. Pletl si ale podle autorova mínění pravdu s nepravdou. „*Čas vše mění*,“²³⁰ pravil věstec Kolár. Tentokrát se jedná o název Hrubá Skála. Zabýval se jím dr. Pekař, který podal v *Athenaeu* citáty, které před názvem Skála neobsahovaly přívlastek Hrubá. Dr. Pekař nemohl ovšem dokázat, že se toto slovo neužívalo například v mluvě obyvatelstva. Nešlo tedy vyloučit možnost, že tento přívlastek byl starý, že se to místo takto nazývalo

---

²²⁷ ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 461

²²⁸ ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 461-462

²²⁹ ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 462

²³⁰ ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 463

již před rokem 1756. Autor ve svém článku konstatoval, že nebylo využito ze strany Času příslušných vědeckých metod, když jako východisko nesloužil sám rukopis Královédvorský. A tak pánové Pekař a Gebauer měli před sebou jediné dilema – buď se v době vzniku básně přívlastek „Hrubá“ používal, nebo se ho vůbec nepoužívalo. Čas zde měl provést vědecký důkaz, ten však neprovedl a ani provést nemohl. Proto mohl Čas jen tyto závěry činit. Všechny argumenty článku padaly a nesmělo se soudit, že Rukopis je padělek.²³¹

V závěru článku autor uváděl, že měl v zásobě ještě spoustu argumentů, že všechny jeho články na obranu Rukopisů, které byly v Osvětě uveřejněny, byly jeho vlastní, soukromé a že i jeho největší přítel Vlček se o nich dozvěděl, když byly již hotové. „*My nehorujeme pro „nějaký pergamen“, nýbrž pro památky českého písemnictví neobyčejné důležitosti, o jejichžto starobylosti jsme v hloubi srdcí svých beze všech výhrad pevně přesvědčeni*“.²³²

Z článku Zákrejse opět jasně vyplývá, na kterou stranu se stavěl. Byl jasným přívržencem pravosti Rukopisů a rozhodným odpůrcem všech, kteří byli přesvědčeni o jejich nepravosti. Svoje názory dovedl náležitě obhajovat a své odpůrce břitce zkritizovat.²³³

Ukázka pátá

Ročník XXVIII, číslo 2, rubrika *Hlídky časopisecká*

Osvěta si v tomto čísle vzala na mušku list *Naše Morava*²³⁴ z 24. prosince. Ta reagovala v 8 sloupcích na poznámky Osvěty o novém pravopise. Reakce na ně byla poměrně zlá, vytýkala Osvětě anonymnost poznámek, domnívala se, že byly myšleny žertem. Osvěta ovšem uvedla: „*každý má právo mínění své v mezích zákona slovem, tiskem neb vyobrazením volně pronášeti*“.²³⁵ Osvěta nechtěla se pouštět do vážné diskuze, ale když si to *Hlídky časopisecká* přála, přinesla tři body.

1. Neměly se odstraňovat rozdíly v řeči mluvené a nářečích s psanou formou, například rozdíly v krátkých a dlouhých samohláskách.

²³¹ ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 463

²³² ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 465

²³³ ZÁKREJS, František. Vědeckost Naší Doby a Času. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1896, roč. 26, č. 5., s. 465

²³⁴ *Naše Morava. Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1898, roč. 28, č. 2., s. 191

²³⁵ *Naše Morava. Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1898, roč. 28, č. 2., s. 191

2. Složitý pravopis zvítězil, protože lidem vyhovoval, jednoduchý pravopis používali pouze nedoukové.
3. Právo opravovat pravopis bylo jen při anarchii, například za Husa a Hanky, jinak se nic opravovat nemělo. Pak by si mohl opravovat každý, co by chtěl, a výsledkem by byla velká nejednotnost pravopisu a zmatek.²³⁶

Osvěta si myslela, že náš pravopis je vysoko nad úrovní pravopisů jiných národů, dlouhou dobu vytvářený, a že máme jiné starosti, než abychom se jím dále zabývali.

Osvěta se dále zabývala se své stati počítáním množství českého tisku v jednotlivých obdobích, výsledky viděla takto: roku 1840 deset českých časopisů, roku 1897 časopisů 494, z nichž 232 vycházelo v Praze a jejích předměstích. Seznam se jí ale nezdál úplný, odhadovala ho na 600, tedy desetkrát více než před 57 lety.²³⁷

Ukázka šestá

Ročník XXVIII, číslo 3, stať *Naše vlast a Naše Doba*²³⁸

Tato stať *Osvěty* se zabývala poměrem národa k vlasti, tedy vlastenectvím. Chválila mladou generaci za to, že nutnost vlastenectví pochopila. Věnovala pozornou *Naší době*, kterou nově redigoval „Mahomed“²³⁹ T. G. Masaryk a ve kterém měl „titánek“²⁴⁰ J. S. Machar „plesnivý kout pro drobnější výkony, stejně epochální veršem i prosou.“²⁴¹ *Listy* reagovaly ještě radikálněji. Uváděly nařknutí, že Machar psal jen proto, aby se psalo o něm, a že jeho zuřivý fejeton proti vlastenectví ve čtvrtém čísle *Naší doby* byl jen „plakátem“²⁴², na kterém obrovská písmena hlásala: „Machar promluvil.“²⁴³ *Osvěta* mínila, že *Listy* měly asi pravdu. Machar jim nestál za odpověď, ale jen za výsměch. *Osvěta* se jím ale zabývat chtěla. „*Nám bez oklik a vytáček stojí za to posvítiti do onoho plesnivého kouta Naší Doby, stojí za to ukázati, kde jest hniloba, husté šedivé bahno, kým české jméno zohaveno, kdo má zločinnou zásluhu, že musí, každá generace rozházeti především práci generace předešlé, a proto každá musí*

²³⁶ Naše Morava. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1898, roč. 28, č. 2., s. 191

²³⁷ Naše Morava. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1898, roč. 28, č. 2., s. 191

²³⁸ Naše vlast a Naše Doba: Nejnovější patent J. S. Machara a T. G. Masaryka. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1898, roč. 28, č. 3., s. 257

²³⁹ Naše vlast a Naše Doba: Nejnovější patent J. S. Machara a T. G. Masaryka. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1898, roč. 28, č. 3., s. 257

²⁴⁰ Tamtéž, s. 257

²⁴¹ Tamtéž, s. 257

²⁴² Tamtéž, s. 257

²⁴³ Tamtéž, s. 257

svízelně začínati zase znova, ano, kde že máme chvástavé sobce, taškáře, hlupáky a lotry, jak Machar vytrubuje z plných plic, aby po této vrískavé intrádě mohl důstojně v básni své vykřikovati: Ne, nejsem vlastencem a nemiluji svou vlast, jí nemám, neznám, nevím, proč milovat. Jsem Čechem, jak bych mohl být Němcem, Řekem, cikánem a negrem.²⁴⁴ Machar tvrdil, že toužil po kousku země, kde prožil své dětství a mládí, nebyl to tedy stesk po vlasti, ale po mladých letech.²⁴⁵

Nikdo nenapsal nikdy nic tak protinárodního. *Osvěta* se snažila po půlstoletí hájit českou vlast a její práva, vždy znovu od začátku. Tím se pojmenovává novým Sisyfem. Za to se jí dostalo z úst Machara, kterého v žádném případě nepovažovala za vlastence, pouze nadávek a výhrůžek. *Osvěta* se snažila o obranu národa a rozvoj kultury. Machar se přitom nad ni vyvyšoval a vysmíval se její hlouposti. Podle *Osvěty* snižoval i naše dějiny, když tvrdil, že kromě několika mála světlých událostí byly naše dějiny plny útisku, otročení i proradných lidí.²⁴⁶

Takto hodnotila *Osvěta* Macharovo pojetí českých dějin. Na druhou stranu mu vyčítala, že nedovedl docenit význam Palackého. Přitom *Osvěta* chystala jubileum jeho památce, které bude dle Machara pouze banketem kaprů v prohnilé vodě. Machar zastával názor, že Palacký nebyl vlastencem, nemiloval svou vlast, nechtěl ji znát a nevěděl, proč by ji měl mít rád.²⁴⁷

Osvěta tento problém uzavřela tvrzením, že ona na něj na rozdíl od *Naší Doby* nikdy nebude hrdá. Jednu pravdu však podle *Osvěty* Machar přece jenom měl, a to v tom, že jsme měli mnoho lidí, kteří se za vlastence pouze vydávali. *Osvěta* nazývala je: „blázny směšné ve své pýše, taškáře, hlupáky a lotry, obchodníky v čistém vlastenectví.“²⁴⁸ Tito lidé své vlastenectví jen předstírali, ale vlastenci skutečně nebyli, české věci nebránili a cizí podporovali.

Stať končila velmi výmluvným citátem: „Nuže, klobouky vzhůru! a nechť propukne ohlušující potlesk a bouřlivý jásot: Výborně! Zase v Čechách skácena jedna modla, ta hlavní – hloupá, staromódní vlast! Kopejme do ní! Už nejsme její synové – teď jsme synové *Naší Doby*! Kdo by ještě pro vlast vzdychl nebo ji chtěl i jen znát, řezme ho ve jménu páně – vlastně pánů Masaryka, Machara a Cie! Ty postavme na

---

²⁴⁴ Naše vlast a Naše Doba: Nejnovější patent J. S. Machara a T. G. Masaryka. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1898, roč. 28, č. 3., s. 257

²⁴⁵ Tamtéž

²⁴⁶ Naše vlast a Naše Doba: Nejnovější patent J. S. Machara a T. G. Masaryka. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1898, roč. 28, č. 3., s. 257-258

²⁴⁷ Naše vlast a Naše Doba: Nejnovější patent J. S. Machara a T. G. Masaryka. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1898, roč. 28, č. 3., s. 258

²⁴⁸ Tamtéž, s. 258

*oltář po vlasti uprázdněný – Naši Dobu ovšem s nimi. Ejhle, praví čeští mesiáši! Sláva jim! Hřímavá sláva!*²⁴⁹

4.3 Naše doba

Ukázka první

Ročník II, číslo 1, rubrika *Rozhledy časopisecké*

V úvodu článku autor zmiňoval, že to, co znamená v dnešní době pro politiku i veřejný život tisk, to znamenal pro literární vývoj do velké míry časopis vědecký. Ať už se jednalo o časopis zábavně poučný, beletristický, kritický či zaměřený výlučně vědecky.

Právě na stránkách těchto časopisů se vyměňovaly myšlenky té doby za několik málo peněz. Díla, která kdysi dlouze vznikala v pracovnách učenců a básníků a byla vypočtena na celý život, byla dnes v částech tištěná po sloupcích listů. Básně, které v knihách jednou budou znamenat pro naši literární historii významné mezníky, čtenář v kavárně pouze přelétl očima. Rozsáhlá románová díla byla členěna na krátké pasáže na pokračování, a čtenářovi tak ztěžovala požitek z četby. Rubriky zabývající se kritikou čtenáři prolétli takovou rychlostí, jen aby byli informováni, kde kdo jakého autora chválil, či nechválil a důležitých myšlenek a pravého stylu si čtenář ani nepovšimnul.

Literární práce neznamenal v podstatě nic jiného než psaní do časopisů. Tento osud literárního novináře byl smutný a o nic lepší než osud novináře v politice. Avšak časopis pro literaturu značil tolik, co časopis pro politiku.

Určitého daného okamžiku si jinak nešlo povšimnout než právě v časopisech. Ovšem ne jen z prací vyskytujících se v časopisech, ale mnohem více z kritik, referátů, z tajemné činnosti redaktora, z toho, jak volil své spolupracovníky a jakým způsobem prováděl volbu v rukopisech. Toto vše autor uvedl, aby čtenářům bylo srozumitelné, jakým způsobem bude časopis zobrazovat informace o našich časopisech. Pisatelé chtěli, aby za tímto zobrazením šlo upozorovat jakýsi skrytý duševní směr či princip.

V posledním čase se v naší kritice stále opakovalo tvrzení, že procházíme hlubokým literárním převratem. Projevovalo se to zejména ve skupině mladých autorů. Debatovali o všem, plánovali nové programy, bylo zřejmé, že se chystali k postupu. Mezi skupinou mladých a starších autorů byla značná prohlubeň. Nasvědčovala tomu

---

²⁴⁹ Naše vlast a Naše Doba: Nejnovější patent J. S. Machara a T. G. Masaryka. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha, 1898, roč. 28, č. 3., s. 259

kritika Karáska vůči naší lyrice v posledním ročníku *Rozhledů* či kritika Zákrejse vůči naší literární omladině v *Osvětě*. Stačilo si pouze pročíst a srovnat obsah beletristické a básnické rubriky na jedné straně *Lumíra*, *Zlaté Prahy* či *Osvěty* a na druhé *Vesny*, *Nivy* či *Rozhledů*.²⁵⁰

„*Tam jste ještě v sladkých snech romantických a idealistických, tam se pohlíží na realism ještě jako na bláto a špínu – zde jste již v nejmodernějších oblastech překonaného naturalismu, v parfumech dekadence a v kultu nervů. A tu e pak ovšem nedivme, že si pánové nemohou rozuměti a že si občas povědí navzájem všelicos peprného!*“²⁵¹

Mezi skupinou mladé a staré generace stál časopis *Světazor*. To byl v podstatě v současnosti jakýsi monitor, neboť *Lumíru* už toto významné poslání nenáleželo. *Osvěta* měla v současnosti nejkonzervativnější literární názory. Kromě *Osvěty* šlo také spatřovat odpor vůči mladé generaci v klerikální *Vlasti*. Sice stejně stranická, ale o něco střízlivější a věcnější byla *Hlídky literární*. *Národní Listy* byly až přespříliš důsledné ve svém boji vůči mladé generaci. Často se jejich důslednost přeměňovala až v lež a falšování.²⁵²

Jiří Karásek i Arnošt Procházka přinesli do našeho žurnalistického světa nový úkaz. Karásek a Procházka reprezentovali dekadentní směr mladé generace. Začali vydávat nový měsíčník *Moderní Revue*, jehož cílem bylo koncentrovat mladé hnutí v literatuře.²⁵³ „*Nebude však mítí exklusivního programu, nýbrž bude přístupem moderním všem směrům a z cizích literatur předváděti autory nejvýznačnější a u nás neznámé.*“²⁵⁴

Ukázka druhá

Ročník III, číslo 11, rubrika – *Rozhledy politické*

Naše doba přišla s poznámkami k protahování doby výstavby Husova památníku, a za to sklidila od *Národních Listů* možnost využit se na jejich redaktora. *Naše doba* však už od některých redaktorů tohoto listu ani slušnost neočekávala. *Národní Listy* tím daly najevo, že neměly ani ponětí o svobodě diskuze. Uměly pouze překrucovat, žádaly od města jiné místo pro pomník, než je Veliké náměstí, ale

²⁵⁰ *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1895, roč. 2, č. 1., s. 70-71

²⁵¹ *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1895, roč. 2, č. 1., s. 71

²⁵² *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1895, roč. 2, č. 1., s. 71-74

²⁵³ *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1895, roč. 2, č. 1., s. 74

²⁵⁴ Tamtéž, s. 74

najednou nově navržené místo, Betlémské náměstí, považovaly za zastrčený koutek. *Naši době* byla taková politika *Národních Listů* cizí a nepochopitelná. Nerozuměla ani politice mladočeské strany.²⁵⁵

Ukázka třetí

Ročník IV, číslo 3, rubrika *Rozhledy politické*.

Na začátku stati se řešil spor o Slavii, což bylo v tuto chvíli považováno za nejdůležitější otázku, pokud byla, jak bylo ze začátku tvrzeno, skutečně značná část studentstva beznárodní, či dokonce protinárodní. Každému, kdo sledoval veřejný život, muselo být jasné, že v tomto sporu důležitou roli hrálo stranictví. Autor obviňoval *Národní listy* z velkého zrádčovství a z toho, že nepodají-li pádný důkaz, nikdo jim už věřit nemůže. Proto bylo velkým překvapením pro *Naši dobu*, že by mladočeská pokroková část mohla souhlasit v této otázce s *Národními Listy*.²⁵⁶

Článek se dále zaobíral zrádčovstvím humanitního programu. Je to zrádčovství Kolára, Šafaříka, Palackého, Havlíčka, dr. Riegra, Nerudy. Fakt, že to čtenáři snášeli, považovala *Naše doba* za důkaz toho, jak vzdělání českého národa pokleslo.²⁵⁷ A tak: „slovo zrádce stává se u nás národním titulem velmi čestným, nám alespoň v této prazvláštní společnosti je volno a milo. Smutné je jen to, že vlastenčící zrádcařství, přes Nerudu a Havlíčka, u nás může ještě kvést po vývoji padesátiletém.“²⁵⁸

Naše doba žádala humanitu, humanitismus, neboť ten byl nám tím, čím Rusům bylo slavjanofilství, co Polákům messianismus. Bylo to něco jiného a většího, než co požadovaly *Národní Listy*, čili humanismus. Humanitismus chtěl lásku k bližnímu, ale také rozumové vzdělání, jak to žádal například Havlíček, který i strany dělil podle toho, co dovedly udělat pro vzdělání lidu a pro vzdělání národa. A bojoval proti násilí, za které považoval i novinářskou lež. S tím se plně ztotožňovala i *Naše doba*. Humanita nebyla sentimentálnost, což potvrdil i Šafařík, ale naopak vyzývala národ k velké práci osvětlné a politické. Osvětlovala rozdíl mezi vlastenectvím a vlastenčením. Vlastenčení byla podle *Naší doby* práce nebo pohodlná lhotejnost jdoucí starými vyšlapanými cestami. Vlastenčící pochopové zrazovali Čechy. Naši obrozenci, Dobrovský, Kollár,

²⁵⁵ *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Král. Vinohrady, 1896, roč. 3, č. 11., s. 1016

²⁵⁶ H. Spory o Slavii. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. 1897, roč. 4, č. 3., s. 256

²⁵⁷ Tamtéž

²⁵⁸ H. Spory o Slavii. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. 1897, roč. 4, č. 3., s. 256-257

Šafařík, Palacký, Havlíček a před ním Čelakovský museli tedy bojovat s vlastenečnými omezeními.²⁵⁹

„Je proto drzá lež, že humanitní program káže národní lhostejnost. Komu by stav mravní a rozumový našeho národa byl lhostejný, tomu by bylo jedno, věří – li náš lid v to nebo ono, tomu nebo onomu; ale právě proto, že humanistům to lhostejno nebylo a není, pracovali a pracují o vzdělání lidu proti úsilí vlastenečské policie, udržující lid v temnosti. Kde, prosíme, jsou kulturní plody našich starých i nových zrádcařů? Za to právě u kamenování a zrádcování pracovali a pracují – proč? Protože jim mravní a rozumový stav národa je – lhostejný.“²⁶⁰

Palacký a Havlíček potvrdili jasně, že malému národu je humanitní program hlavní oporou. Pokud malý národ nestál za pravdou a spravedlností, jak se chtěl ubránit potom velkým národům? Humanita žádala lásku samozřejmě i k cizím, ale především k domácím. Být humánním ke svým, znamenalo být lidovým, proto *Naše doba* sociální demokraty pokládala za Čechy. Přesto však jejich program nepřijímala, stejně jako marxismus. Bylo to napsáno v *České otázce* a v *Krisi*. Přesto však nemohl list prohlašovat sociální demokraty za Nečechy. Mezi studentstvem byli někteří národně vlašni, tato jejich vlašnost byla reakcí na pusté vlastenčení a politikaření.

Závěrem *Naše doba* uvedla svoje stanovisko, že naše tzv. veliké žurnály ztrácely vliv na studentstvo tím, protože jim nedokázaly nic opravdového říci a dát. Svoji prázdnotu tyto listy nezamluvily lží a rozčilováním, neboť rozum se ukřičet a zradit nedal.

A ještě jedna poznámka *Naší doby* k problematice vlády. Mladočeský klub vyjádřil se pro vládu tím, že hlasoval pro úřednické předlohy. *Národní listy* vládnutí své strany vymlouvaly svým čtenářům zbytečně, také nebyl k tomu důvod, jestliže klub podnikal pro vládu věci rozumné a poctivé. To v tomto případě však nebylo. Proto *Národní Listy* říkaly, že klub hlasoval proti levici.²⁶¹

Ukázka čtvrtá

Ročník V, číslo 1, *rubrika – Rozhledy politické*

Článek začal ostrou kritikou českých listů. Ty si podle *Naší doby* mohly dovolit vůči českým čtenářům vzdělaných středních vrstev napsat cokoliv. Naším čtenářům to

²⁵⁹ H. Spory o Slavii. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. 1897, roč. 4, č. 3., s. 257

²⁶⁰ H. Spory o Slavii. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. 1897, roč. 4, č. 3., s. 257-258

²⁶¹ H. Spory o Slavii. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. 1897, roč. 4, č. 3., s. 258-259

však bylo jedno, četli s radostí své listy dále a nad ničím se nerozčilovali. Bylo to tak pro ně pohodlné.²⁶² Nabízelo se proto tvrzení: „*jaké čtenářstvo, takové i novinářstvo!*“²⁶³

Stat' se dále zaobírala postojem *Národních Listů* k jednotě naší poloviny říše. *Národní Listy* od 4. září do dneška hlásaly, že když se Badeni o parlamentních prázdninách pokoušel udobřit Němce, byla orgánu mladočeskému důležitým bodem sjednocenost pravice a odhodlání hájit tvrdě rovné právo, spravedlnost a samosprávu národů i zemí proti všem nepřátelům. Proto se každý domníval, že byli všichni spojeni v tom, kterak jednotně postupovat proti opozici a nerozhodné vládě. Po svolání říšské rady se ale ukázalo, že vůdcové pravice nic neujednali, že si navzájem nedůvěřovali a že si nevěděli ani v nejdůležitějších otázkách rady. A to právě *Národní Listy* dříve tolik věřily v pevnost a sjednocenost všech autonomistů v naší polovině říše. Jejich názor ukázal se tedy naprosto mylným. Z této nejednotnosti pramenil naprostý smutek a zděšení *Národních Listů*, které se ve svém názoru a své víře tak krutě mýlily.²⁶⁴

V další části se článek zabýval rozbořem politické situace v říši.

Ukázka pátá

Ročník VI, číslo 7, Rubrika – *Rozhledy politické*

Počátek stati byl opět věnován *Národním Listům*, které si dělaly posměšky z poslanecké práce na sněmu království českého. *Naše doba* soudila, že zcela právem kritizovaly, že poslanci zbytečně plýtvají časem, když podávali nehotové návrhy, to se opakovalo i další roky a mohlo se opakovat stále.

Stejný názor měl i staročeský *Hlas Národa*, který na konkrétním případě ukazoval takovéto podávání nehotových návrhů.²⁶⁵

Opoziční *Radikální listy* byly naopak kritizovány za to, že jejich radikalismus bylo pouhé plané rámusení, že snad ani nechtělo být opravdovým radikalismem. Kdyby tyto listy mínily dělat opravdovou opozici vládě: „*mohly by si jen vzít data z tohoto listu, která ukazují, jak dalece vydatnou (!) pomoc vláda tato poskytla českému národu v jeho kulturních potřebách i co tak znamenitého (!) podnikla ze státních peněz na*

---

²⁶² Konfusnost novinářských zpravodajů, rozháranost pravice. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. 1898, roč. 5, č. 1., s. 52

²⁶³ Tamtéž, s. 52

²⁶⁴ Konfusnost novinářských zpravodajů, rozháranost pravice. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. 1898, roč. 5, č. 1., s. 52

²⁶⁵ P. Blahodárná činnost poslanců na sněmě; bezúčelné podávání nepropracovaných návrhů - Laciný radikalismus; plané opozičnickování Radikálních Listů. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1899, roč. 6, č. 7., s. 522

*rozkvět hospodářský a nezbytnosti pořádné vnitřní správy v zemích koruny České.*²⁶⁶ *Naše doba* si myslela, že tak neučiní, samy se podobné práce štítily, ačkoliv by byla nutná, protože bezúčelné rámusení a demonstrování bylo pro ně pohodlnější.

Naše doba dále kritizovala *Národní Listy* za velkou změnu názorů během tří let, která se týkala otázek politických, konkrétně kurie velkostatkářské. *Národní Listy* měnily své názory i v otázce soudnictví. *Naše doba* to komentovala pouze poznámkou, že logice *Národních Listů* bylo těžko porozumět.

Naše doba upozorňovala na staročeský list *Hlas Národa*, který odsoudil chování mladočechů na radnici, kteří zde odhodili veškerou liberálnost, třeba i jen zdánlivou a ukazovaly upřímně své zpátečnictví.²⁶⁷ *Hlas národa* to komentoval velmi stručně: „*Šach inteligenci.*“²⁶⁸

4.4 Ruch

Ukázka první

Ročník II, číslo 15, rubrika *Rozhledy – Literatura a umění*

Tato stať se nazývá *O rozvoji českého časopisectva belletristického.*²⁶⁹ Belletristické časopisectvo mělo u nás velký význam, dalo se podle něj usuzovat alespoň zčásti na veškerou literární činnost u nás. Právě na českém belletristickém časopisectví byl ze všech literárních odvětví nejvíce patrný jeho pokrok. Mezníkem v jeho vývoji byl rok 1848. V čase před tímto rokem se nejvíce usilovalo o národní probuzení, pozornost se věnovala hlavně jazyku a vycházela především díla střední, výjimečně vynikající kvality. Časopisy *Česká Včela* a *Květy* se snažily o probouzení, ale vcelku marně, neboť zejména události politické zapříčinily spíše jakési umdlení a umrtvení. Nejvýraznějším dokladem tohoto faktu byla skutečnost, že v roce 1850 u nás neexistoval žádný belletristický časopis.

Nápravu učinil čtyřadvacetiletý mladý muž Ferdinand Mikovec, který po návratu z dobrovolného vyhnanství v Lipsku založil týdeník *Lumír*. První číslo bylo

²⁶⁶ P. Blahodárná činnost poslanců na sněmě; bezúčelné podávání nepropracovaných návrhů - Laciný radikalismus; plané opposičníkování Radikálních Listů. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1899, roč. 6, č. 7., s. 522

²⁶⁷ P. Blahodárná činnost poslanců na sněmě; bezúčelné podávání nepropracovaných návrhů - Laciný radikalismus; plané opposičníkování Radikálních Listů. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1899, roč. 6, č. 7., s. 522-526

²⁶⁸ P. Blahodárná činnost poslanců na sněmě; bezúčelné podávání nepropracovaných návrhů - Laciný radikalismus; plané opposičníkování Radikálních Listů. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha, 1899, roč. 6, č. 7., s. 526

²⁶⁹ O rozvoji českého časopisectva belletristického. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 2, č. 15., s. 428

vydáno šestého ledna roku 1851. Číslo mělo velikost jeden a půl archu a předplácelo se pět zlatých ročně a jako prémie byl obraz v hodnotě dvou zlatých. Největší úžas vzbuzoval fakt, že přestál celé desetiletí politického a literárního úpadku a že se nestal obětí velice přísné politické kontroly. Mikovec jako jeho vedoucí a redaktor měl ve vývoji českých beletristických časopisů zásadní a nesporný význam. Nikdo si podobně jako on nedovolil vzdorovat tvrdému absolutismu. Stál v čele časopisu až do roku 1862 a po jeho smrti převzal jeho úlohu na krátkou dobu Václav Filípek a po něm se této role ujal od prvního ledna 1863 Vítězslav Hálek.²⁷⁰

Své nastoupení oznámil prohlášením, které obsahovalo i tuto část: „*Bude snahou naší, abysme zásobili Lumír čtením, jež by stejně ušlechtilo matky a dcery naše, jež by vřelá srdce naší mládeže zasvětilo kráse a pravdě, jež by roznícelo v nich lásku k činu a lásku k národu, - jež by roznícelo v nich posvátný oheň, z něhož cokoli vyšlehně, slouží zajisté ke cti člověku a vlasti. – Koho vede vroucí láska k národu, ten ještě nikdy nezbloudil, když hledal cestu k jeho srdci.*“²⁷¹

Mikovcův *Lumír* nešlo srovnávat s jinými časopisy, neboť vycházel v době zlé, jiné než později, přitom si dokázal udržet pozornost čtenářů, a dokonce vychovávat další řadu novinářů i spisovatelů. V *Lumíru* dostali jako první příležitost mnozí autoři, kteří se později stali slavnými. Byli to například Jan Neruda, Vítězslav Hálek, Adolf Hejduk, Ferdinand Schulz, Sofie Podlipská a mnozí další. V *Lumíru* hodně otiskovali básně, novely i historické články. Přestože překlady z jiných literatur ne vždy správně vybrali, dostalo se i tak domácí tvorbě značné posily. V prvních pěti ročnících otiskl *Lumír* 53 povídek přeložených z polštiny, přes 40 z ruštiny, dále překlady z angličtiny francouzštiny a vlámsštiny. Původních povídek bylo uvedeno 54.²⁷²

Na konci pátého roku fungování *Lumíra* docházelo k značnému rozmachu. Objevila se nová družina literátů, členové vydávali nové sbírky, psali básně, vydávali sbírky, roku 1859 založili nový časopis s názvem *Obrazy života*, v němž vycházely příspěvky mladších autorů, kteří odráželi útoky starších literátů, kteří je vinili z kosmopolitismu a z ubližování české literatuře. Útoky odráželi svými obranami a zejména svou prací. Hlavní místo zde náleželo Janu Nerudovi, který spravedlivou kritikou hodnotil práce těchto autorů.

---

²⁷⁰ O rozvoji českého časopisectva belletristického. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 2, č. 15., s. 428

²⁷¹ O rozvoji českého časopisectva belletristického. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 2, č. 15., s. 428

²⁷² O rozvoji českého časopisectva belletristického. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 2, č. 15., s. 428-429

Co bylo důležité, vznikaly i další časopisy, kterými byly například *Jasoň* Jana Erazima Sojky, v Olomouci *Žirovnického Vesna*, v Písku byl vydáván *Poutník od Otavy* a v Boleslavi *Boleslavan*. Beletrii a uveřejňováním překladů se zabývaly také ústřední *Pražské Noviny*.

V šedesátých letech narůstal také význam politických časopisů. U naší inteligence narůstalo povědomí, že potřebujeme co nejvíce časopisů, a proto se je snažili vydávat. Obyčejní lidé byli zasypáváni spoustami problémů praktických, a tak si tuto nutnost zatím tolik neuvědomovali. Hálek změnil *Lumír* v první pěkně ilustrovaný časopis *Zlatá Praha*. Roku 1862 zmizely Augustovy *Obrazy života*, zato vyšlo několik ročníků *Rodinné kroniky*. Zanikla později i Schulzem a Mikešem redigovaná *Osvěta*, dále *Besídka* a Petříkem a Valečkou nově zřízený *Lumír* (roku 1865).

Naštěstí se za této situace vyskytli dva ambiciózní a podnikaví nakladatelé, Grégr a Skrejšovský. Rok 1866 znamenal naštěstí velký posun. Byly založeny *Květy* neilustrované, kde se vedle beletrie měla objevovat také kritika namísto zaniklých *Literárních Listů* a kritické přílohy *Národních Listů*. Vedoucími redaktory *Květů* se stali Jan Neruda a Vítězslav Hálek. Roku 1867 *Květy* rozšířily svoji velikost a začaly přinášet také ilustrace. V jejich čele zůstal Vítězslav Hálek, obrázkovou část měl na starost Maixner. Přibyl i další ilustrovaný časopis *Světozor*, který vydával Skrejšovský. Přinášel zábavnou beletrii a rozebíral historické památky. V pozadí obou časopisů stály politické strany, časopisy vedly mezi sebou neustále zápas, který vedl ke zdokonalení zejména obrázkové části a náklad časopisů rozšiřoval. *Květy* až do svého zániku roku 1872 nad *Obzorem* vynikaly zejména svým obsahem.²⁷³

Přelom nastal opět v letech sedmdesátých, kdy se podoba časopisů znovu proměnila. Někteří literáti začali vydávat nové časopisy na vlastní náklady, a to docela úspěšně. Z předešlé etapy se dochoval *Světozor*. Vyšly některé listy větší, k nim patřily *Květy*, *Osvěta* a *Lumír*. *Světozor* po tehdejší zániku *Květů* se ještě nějakou dobu na vyšší úrovni držel, ale postupně začal stagnovat. Pak se stal redaktorem Sobotka a úroveň jeho opět začala stoupat. *Osvěta*, kterou založil redaktor Vlček roku 1870 a byla jím i redigována, stala se brzy výjimečnou revuí, která se zabývala důkladně výjimečnými politickými i literárními událostmi. Vytvářela zejména výbornou kritiku a přejeme jí, aby v tom pokračovala. *Lumír*, který byl založen Hálkem a Nerudou roku 1873, přinášel hlavně poezii a prózu, jeho redaktory se stali Goll, Hostinský, Čech a

---

²⁷³ O rozvoji českého časopisectva belletristického. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 2, č. 15., s. 429

Keller a v současné době, kdy ho řídí Josef Václav Sládek, se stal centrem našich nejlepších spisovatelů. Vydával věci původní, ale i překlady, zejména z francouzštiny. *Květy* založil Svatopluk Čech a Heller. Vzály si za cíl zaměřit se především na uvádění beletrie, článků zábavných, z různých oborů poučných a cílem by měly pro ně být také britké literární úvahy. Tyto uvedené čtyři listy mohly se měřit se zahraničními listy z hlediska pěkné vnější úpravy i zajímavého obsahu,

Vycházely i listy menší. Bartl na počátku sedmdesátých let vydával *Obrazy života*, uveřejňovaly jak věci dobré, tak i bohužel slabší, hlavně od mladších spisovatelů. Brzy však z důvodu malého počtu odběratelů zanikly. Stejně skončilo i *Album Slovanských Listů*, které v Jičíně vydával Antonín Čapek. Stejně tak Pasekova *Praha* několik let přežívala, až zanikla, protože nepřinášela nic zajímavého. V této době vzniklo i několik krajinských časopisů, jejichž názvy článků neuváděl. Z ostatních časopisů se nesmělo zapomenout na tituly *Česká Včela*, *Paleček*, *Humoristické listy*, *Koleda*, *Obzor*, *Orol* a *Ruch*.²⁷⁴

Tento článek proti nikomu neútočil, přinášel přehled beletristických časopisů a případně se zmiňoval o jejich kvalitě, což byl důležitý přínos k celkovému obrazu na časopiseckém poli této doby.

Ukázka druhá

Ročník III, číslo 5, rubrika *Rozhledy - Malé i velké klepy*²⁷⁵, pořizuje náš Vševeda

Na tomto článku bylo zajímavé, že autor si myslel, že redakce novin byly neomylné. Přišel právě z redakce, kde získal zajímavou zkušenost. V Čechách jich bylo asi sto osmdesát a mnohem více redaktorů, kteří se scházeli, debatovali a učili být se právě neomylnými. V redakci přitom na stolku ležel článek o jakémsi objevu na místě, kde stál chrám bohyně Athény, a přitom z Athén přišel telegram, že je to nesmysl.²⁷⁶ „*Co teď s tím, když je to už vysázeno?*“²⁷⁷

Vyplývalo z toho, že i redakce a redaktori byli omylní a nechali se napálit. Autor citoval jeden korespondenční lístek, který objevil v redakci: „*Ctěný Pane! Pošlete mi jedno číslo R., ať se na ně také podívám. Jsem už teď moc opatrným. Člověk nemůže již ani novinářům věřiti. Vychvalují a vychvalují, koupím si to a pak vidím, že jsem dal*

²⁷⁴ O rozvoji českého časopisectva belletristického. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1880, roč. 2, č. 15., s. 429-430

²⁷⁵ VŠEZVĚD. Malé i velké klepy. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1881, roč. 3, č. 5., s. 66

²⁷⁶ VŠEZVĚD. Malé i velké klepy. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1881, roč. 3, č. 5., s. 66

²⁷⁷ Tamtéž, s. 66

*peníze jen tak, a u nás na venkově je teď o ně náramně zle! Tak, prosím Vás, pošlete mi to hezky brzo a když budu vidět, že je to k něčemu, jistě se předplatím. Váš N. N.*²⁷⁸

Zde byla kritika směřována přímo do vlastních řad *Ruchu* a nepřímo i do ostatních redakcí a byla namířena na nepravdivé zprávy, které se občas v časopisech a novinách objevily.

Autor článku však v rámci objektivnosti uvedl, že podobné situace se stávaly i v Uhrách, co jeden list napsal, to vzápětí druhý vyvrátil.²⁷⁹

Ukázka třetí

Ročník III, číslo 19, rubrika *Rozhledy – K poměrům dnešního dne*²⁸⁰, od Vševedy

Autor se tentokrát zaměřil na vídeňské listy, kterým se mnozí Čecháčkové klanili a zastávali se jich, a přitom neviděli, jak nám v nich nadávali. To by si měl každý Pražák přečíst. Avšak poptávka Čechů po vídeňských listech byla velká. Autor očekával, kdy se v některých německých listech objeví článek tohoto znění: „*Z Prahy. Dnešním nebo včerejším dnem zanikl zde svobodomyšlný list Akademické listy, o který se studentstvo jen pralo. Mnozí odebírali po pěti až deseti výtiscích. Nakladatelství vidouc, že přesprilišnou po listu sháňkou naděje vlasti a budoucího květu české inteligence by mohla býti veřejná bezpečnost porušena a chtějíc předejiti všemožným toho následkům, po pilné úradě s vydavatelem, redaktorem a majitelem, raději list zastavilo. Jeden spolek při té příležitosti bude pořádati na Žofínském ostrově veliký banket.*²⁸¹ Autor by se nic nedivil, neboť redaktoři měli schopnost podobnou komediantům, a to stavit pravdu nohama vzhůru.

Autor čekal na tuto zprávu, ale předpokládal, že se nedočká, neboť si myslel, že si nerozumíme. Naši akademikové si mysleli, že když máme *Akademické listy*, že se o nás za vše postarají. Jinde by se jim za to dostalo z kompetentní strany ostrých slov, ale u nás to vyřešíme založením nových *Akademických listů*.²⁸² „*Tak to bývá, když člověk dopije, dá si ještě jednu!*“²⁸³

---

²⁷⁸ VŠEZVĚD. Malé i velké klepy. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1881, roč. 3, č. 5., s. 66

²⁷⁹ Tamtéž

²⁸⁰ VŠEZVĚD. K poměrům dnešního dne. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1881, roč. 3, č. 19., s. 225

²⁸¹ VŠEZVĚD. K poměrům dnešního dne. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1881, roč. 3, č. 19., s. 225

²⁸² Tamtéž

²⁸³ VŠEZVĚD. K poměrům dnešního dne. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1881, roč. 3, č. 19., s. 225

Autor uváděl, že byl na schůzi, kde se rokovalo o budoucnosti a zlepšení hmotných poměrů našich listů. Na konec rokování byla přijata rezoluce: „*My zde shromáždění zástupcové českých listů a spisovatelstva vůbec na tom jsme se ustanovili, že zítřejším dnem počínaje nepřetržitě a nemilosrdně bojovati počneme společně proti německým listům v českých rodinách zahnížděným, poněvadž nám ubírají půdy a postavení naše ohrožují. V boji vytrváme a nedáme se, dokud nezvítězíme. Na zdar!*“²⁸⁴ A poté následují podpisy účastníků.

Autor v této stati bojoval proti utlačování českého písemnictví vídeňským a přinášel výzvu na jeho podporu.

Ukázka čtvrtá

Ročník III, číslo 21, rubrika *Rozhledy – Bez práce nejsou koláče*²⁸⁵, od Vševedy

Autor pokračoval tam, kde minule přestal, jak ho vyzýval jeden čtenář z venkova. Jednalo se opět o zrušené *Akademické listy*. Čtenář žádal autora o jasnou a srozumitelnou mluvu, o vyjadřování bez ostychu.

Autor konstatoval, že u nás to není nic zvláštního, na vznik a zánik listů jsme zvyklí. Velké následky to nezanechávalo.²⁸⁶ Pouze se řeklo: „*Studentstvo české, které rádo honosí se svými chvalitebnými národními snahami, které prohlašuje, že jest jedním ze sloupů držících odbyt literatury, které v Praze v zimní saisoně vytančí a protančí na věnečkách a plesích tisíce, nemohlo udržeti svůj skrovný orgán, který dobrý jsa jednou zřízen, mohl mu platné služby konati. Akademický čtenářský spolek tu jest a tolik ostatních spolků odborných i krajinských, a studentský list zaniká nedostatkem odběratelů, kde je toho příčina? Je tu někde choroba, na kterou můj doktor předepisuje následující jednoduchý, ale blahonosný recept: „Nic ti to neudělá, když budeš týdně pít o dva litry piva méně a za uspořené peníze zaopatříš si Akademické listy.*“²⁸⁷

Tato rada přicházela poněkud pozdě, ale snad se bude hodit příště, až *Akademický čtenářský spolek* učiní rozhodnutí, že každý jeho člen musí být zároveň odběratelem jeho listu.

---

²⁸⁴ VŠEZVĚD. K poměrům dnešního dne. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1881, roč. 3, č. 19., s. 225

²⁸⁵ VŠEZVĚD. Bez práce nejsou koláče. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1881, roč. 3, č. 21., s. 258

²⁸⁶ VŠEZVĚD. Bez práce nejsou koláče. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1881, roč. 3, č. 21., s. 258

²⁸⁷ Tamtéž, s. 258

Znovu opakoval nelehký úkol, že české listy by se měly konečně postavit vídeňským tiskovinám, i když to samozřejmě nebyl lehký úkol. Musely si ale uvědomit, že když nekráčeji kupředu, jen stojí, že se věc sama nevyřeší. Bylo potřeba české lidi poučovat, aby cizí listy nepodporovali a na české se zaměřili. Dosud měli na paměti zánik *Maticе lidu a Národních listů*, a takový osud by mohl postihnout každý český list, který vznikne. Měli mnoho krajinských listů, které byly prázdné a bezbarvé a na čtenáře působily ničujícím dojmem. Bylo by potřeba právě tyto listy zlepšovat. Bylo velikou hanbou, že se u nás dařilo německému listu *Gartenlaube*, který je neustále pomlouval. Sami jsme měli dobrých českých listů jen poskrovnu. Mohli bychom jich mít více, kdybychom si této záležitosti více hleděli. A z toho mála si ještě navíc jen dva nebo tři slušně stály. Proto musíme tyto chyby napravit a nejlépe bude začít v Praze, která má v tomto ohledu velké rezervy.²⁸⁸

Autor v tomto článku tudíž nejprve kritizoval českou mládež, která se jiným věcem než literárním raději věnovala, poté nedostatek českých listů a také skutečnost, že čeští lidé raději německé listy četli. Žádal naléhavě o nápravu tohoto stavu.

Ukázka pátá

Ročník V, prospekt

Ruch otisknul v V. ročníku i to, co o něm píše některé konkurenční listy.

Několik ukázek:

Literární Listy: „*Ruch* nenapsal si na program svůj jen prázdné fráze, plnit program svůj poctivě a věrně. Jest každého povinností svatou šířiti naše dobré listy po českém venkově. Mezi tyto listy směle počítáme i *Ruch*, že *Ruch* jest listem dobrým, v tom souhlasiti bude každý s námi, kdo jej seznal...“²⁸⁹

Učitelské Listy: „*Ruch*, časopis pro zábavu a poučení, stal se opravdu salonním listem.“²⁹⁰

Otavan: *Ruch* postavil se na místo čestné a jde pevně za svým cílem: býti časopisem všeobecně vzdělávacím, býti naším domácím, rodinným časopisem. Nepochybujeme o tom ani dost málo, že nepodařilo-li se dosud z mnohých míst vypleniti bejlí *Gartenlaubovské*, podaří se to teď, kdy *Ruch* počíná si raziti cestu i do

---

²⁸⁸ VŠEZVĚD. Bez práce nejsou koláče. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1881, roč. 3, č. 21., s. 258

²⁸⁹ Některé výňatky z posudků časopiseckých o RUCHU. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1883, roč. 5, prospekt., s. 3

²⁹⁰ Některé výňatky z posudků časopiseckých o RUCHU. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1883, roč. 5, prospekt., s. 3

rodin vyšších, kde zaujímá důstojné a zasloužené místo... Přihlédněme jen k poslednímu číslu a přesvědčíme se o tom, že Ruch jest dnes již časopisem, radícím se k ostatním časopisům našim v první třídě...²⁹¹

Z toho vyplývalo, že ostatní časopisy si časopisu *Ruch* vážily a považovaly ho za výborný.

Reakce *Ruchu*: „Řadu těmto podobných nedoprošených, nedělaných, nýbrž dle skutečné zásluhy samovolně napsaných posudků mohli bychom rozšířiti ještě četnými podobnými výroky. Přestáváme však na těchto v domnění, že soudnému, nepředpojatému čtenáři nebylo by ani těchto třeba, poněvadž nejlépe mluví *Ruch* za sebe sám, a nebude zajisté nikdo litovati výloh, pakli se o pravdivosti pochvalných vysvědčení těch osobně přesvědčí.“²⁹²

4.5 Lumír

Ukázka první

Ročník V, číslo 7

V článku se věnoval časopis *Lumír* listu *Časopis Musea království Českého*, a to konkrétně číslem čtvrtým z roku 1876. Rozebíral jeho obsah. Tímto číslem konkrétně se zabírá, aby čtenáři měli představu o tomto časopisu, neboť právě tímto číslem byl ukončen padesátý ročník vycházení tohoto časopisu. Od roku 1856 zrodilo se velké množství časopisů, ale mnoho jich také zaniklo, *Časopis Musea království Českého* přetrval však všechny tyto trendy a existuje dosud. Žádný národ neměl takové množství vzniklých a zaniklých časopisů jako my. Tento padesátý ročník byl věnován jeho zakladateli Františku Palackému, od kterého právě obdržel hodně síly a pevný základ, že překonal všechny domácí převraty, zmatky, dobu reakce a díky tomu stál nyní na pozici vědecké, jak to moderní doba naše žádala. Trvalo však delší dobu, než se tam, kde je nyní, dostal. Ve svých počátcích to byl téměř jediný časopis u nás, a zabýval se tedy téměř vším, vědou i uměním. Obsahoval básně, články z krásné i vědecké literatury. Tak tomu bylo za redakce Palackého, Šafaříka, Vocela a Nebeského. Pak však začaly vznikat odborné literární listy, a tak se *Časopis Museum království Českého* stal jaksi přirozeně časopisem pouze vědeckým. Přestal uvádět ukázky literární a paradoxně čistě vědeckým také nechtěl být. Tehdy byli v redakci A. Vrtátka, J. Krejčí,

---

²⁹¹ Některé výňatky z posudků časopiseckých o RUCHU. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1883, roč. 5, prospekt., s. 3

²⁹² Některé výňatky z posudků časopiseckých o RUCHU. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení*. Praha, 1883, roč. 5, prospekt., s. 3

V. Šafařík aj. A přestože pracovali s velikou námahou, nebyli schopni list včas vydat. Nepřicházel dostatek příspěvků, proto se časopis stával někdy dost jednotvárným a občas se prázdná místa zaplňovala i články, které sem obsahově nepatřily. Tuto krizi časopis přežl, nyní stojí v jeho čele Dra. J. Emler a časopis je tak hodnotným, jak dosud nikdy předtím nebyl. V cizině nám zajišťoval slávu už padesát let, což je jev naprosto ojedinělý, ale bohužel k naší národní smůle byl našemu čtenářstvu českému nejméně znám. A to byla veliká chyba, kterou je nutno opravit. Byl to časopis vsutku mistrovský, nezaostával za duchem času a vědeckými vymoženostmi, a co více, stával se postupně sborníkem čistě všeslovanským. Svou padesátiletou historií a čestným postavením mezi českými, ba dokonce slovanskými časopisy i časopisy evropskými byl naprosto unikátním jevem. Nelze nic jiného, než mu popřát, ať je tomu tak i nadále.²⁹³

A na závěr malý výběr z obsahu čtvrtého čísla padesátého ročníku jako doklad kvality tohoto listu: *O Krkonoších*²⁹⁴, přednáška prof. dr. Karla Kořistky, *Zvolení Ferdinanda I. za krále českého*²⁹⁵ od dr. Antonína Rezka, *Příspěvek k otázce rostlinného druhu*²⁹⁶ od dr. Ladislava Čelakovského, *Zeměpisný obraz dávných Čech*²⁹⁷ od dr. Hermenegilda Jirečka.

Dále zde bylo ještě několik příspěvků různého zaměření, na konci byla ještě *Hlídka literární*, která přinášela kritiky vědeckých spisů od Jos. Jirečka. Otakar Mokrý přispěl úvahami o epických básních Vrchlického a Sládka, statí o *Poesii světové* a o *Matici lidu*. Na konci tohoto listu se nacházel všeobecný rejstřík posledních deseti ročníků *Časopisu musejního*, a to podle jmen spisovatelů i obsahů článku.²⁹⁸

Jak je vidět na první pohled, jak již bylo řečeno výše, byl obsah časopisu opravdu zajímavý a pestrý.

Ukázka druhá

Ročník V, číslo 36, fejeton – *Před vlastním prahem*

Autorem fejetonu byl Josef Václav Sládek. Uváděl, že všechny naše časopisy, kromě čistě vědeckých, se v poslední době rozepsaly o naší literární otázce. I náš časopis o ní hodně psal, a to mnohdy možná až do omrzení. Žádný časopis se však nezajímal o časopisy. Proto asi také časopisy nesly značnou vinu na úpadku našeho

²⁹³ Časopis Musea král. Českého. *Lumír: Časopis pro zábavu*. Praha, 1877, roč. 5, č. 7., s. 111

²⁹⁴ Tamtéž, s. 111

²⁹⁵ Tamtéž, s. 111

²⁹⁶ Tamtéž, s. 111

²⁹⁷ Tamtéž, s. 111

²⁹⁸ Časopis Musea král. Českého. *Lumír: Časopis pro zábavu*. Praha, 1877, roč. 5, č. 7., s. 111

pisemnictví. Kdyby někdo porovnal časopisy poslední dobou vyšlé se seznamem knih, které v poslední době vyšly, nevyznělo by to pro české časopisy rozhodně příznivě. Některé časopisy vychvalovaly knihy, které vyšly v tiskárně jim příjemné, ale čtenář je považoval za špatné, odkládal je hned po první stránce, a naopak o některých kvalitních knížkách se ani nezmínily, protože vyšly v tiskárně jim nepříjemné. To bylo ovšem zabíjením, ne podporou českých knih. Bylo běžné, že v politických rubrikách bývaly události zkomolené, ale v hodnocení literatury by se to už z úcty k čtenáři nemělo stávat. Nad touto situací si musel postesknout i nakladatel dobrých knih, neboť mohl zaniknout v seznamu špatných knih, neboť čtenář již reklamám nevěřil, neboť byl již několikrát zklamán. Proto naše časopisy ztratily z tohoto hlediska význam nejen u čtenářů, ale i u nakladatelů a spisovatelů.²⁹⁹

Nyní se zdá, že se začíná blýskat na lepší časy, že redaktoři časopisů si tuto situaci začínají uvědomovat. Je jasné, že náprava nenastane hned, ale může trvat několik let. Bude však k tomu potřeba mnoho práce a svědomitosti. Všechny časopisy by se měly řídit pravidlem, že budou psát jen o knihách dobrých, které si to zasluhují. Nikde se nesmí psát o knihách úpadkových a pak snad nastane situace, kdy zase čeští čtenáři začnou věřit časopisům v jejich názorech na vydávané české knihy. Dále se autor přimlouval, aby se nenadužívalo slovo vlastenectví a vrátil se mu jeho pravý význam.³⁰⁰

Autor se v článku trefoval do řad vlastních, ale i ostatních časopisů v otázce nesprávného hodnocení českých knih, v nerozeznávání dobrých od literárního braku.

Ukázka třetí

Ročník VII, číslo 18, fejeton – J. V. Sládek

Josef Václav Sládek v tomto svém fejetonu uvedl, že jejich upřímná obrana práv české literární produkce a též českého čtení vůči psaným i řečeným výstřednostem kritiky a kritiků snad nalezla náležité ocenění. Alespoň vyburcovala F. Schulze k napsání v článku v *Osvětě* na *Adressu Lumíra* znějící jako úmrtní lístek. Právě tímto článkem však ukazoval, jak se nemá psát, a za to mu upřímně děkujeme. Komu ze čtenářů na tomto sporu záleželo, měl by porovnat, co jen během jednoho roku vytiskl *Lumír* a co jeho odpůrce a kritik, tj. *Osvěta*. Za několik let bude to vypadat úplně jinak. To dobré zůstane dobrým a v *Lumíru* nikdo nikdy neuvedl, že jen v něm vznikaly dobré věci. Na stranu *Osvěty* uváděl, ať si klidně kritizuje, když jí to dělá radost a když nic

---

²⁹⁹ SLÁDEK, J. V. Před vlastním prahem. *Lumír: Časopis pro zábavu*. Praha, 1877, roč. 5, č. 36., s. 576

³⁰⁰ Tamtéž

jiného neumí. Kritika p. Schulze se týkala toho, že prý *Lumír* je a byl proti národnímu směru v české literatuře, že usiloval o přetáhnutí některého redaktora *Osvěty* do svých řad, že *Lumír* ve svých vydáních dělal kamarádkou reklamu. Kritika se týkala také neoprávněného nařčení, že *Lumír* psal, že básní tak dobře, že by jej za to mohli čtenáři zbožňovat, dokonce si před ním za to na kolena kleknout. Tomu se *Lumír* urputně brání, že nikdy nic takového nenapsal. Schulz označil *Lumír* jako orgán pŕtuctového tábora. *Lumír* chtěl po Schulzovi jména členů tohoto pŕtuctového tábora. Źádal tedy o důkaz, že v *Lumíru* nebyly jen kritiky týkající se tohoto tábora. Chtěl jméno toho, kdo řekl názor, že kromě tohoto tábora u nás nebyla jiná literatura a že stanovisko domácí literární je stanoviskem šosáctví, mentorství a pedantství. Na tyto otázky žádal *Lumír* odpověď a uvedení stránek *Lumíra*, kde se tyto články nacházely, případně i souvislosti předcházejících i následujících. Schulz je tak povinen učinit, pokud chce být považován za muže pravdomluvného. Vlčkova *Osvěta* je zase povinna pro zachování své novinářské cti otisknout odpověď Schulzovu tam, kde otiskla jeho obvinění. Pokud tak neučiní, vyhýbá se problému.³⁰¹

Autor dále žádal čtenářstvo o prominutí, že touto kritikou zabíral místo, které by mohlo být užito k něčemu užitečnějšímu. Ale tato kritika byla nutná, aby byl učiněn konec obviňování *Lumíra* z odnárodňování a podpory kamarádů. *Lumír* musel své jméno očistit, ukončit boj s kritikou, zejména s p. Schulzem, a to zejména proto, že Schulz chce být literárním historikem.³⁰²

Ukázka čtvrtá

Ročník VIII, číslo 14, fejeton – J. V. Sládek

Další fejeton J. V. Sládka se věnoval pamětnímu listu *Národ sobě*, který vyšel v redakci Jana Nerudy v části literární a redakci Soběslava Pinkase, Františka Źeníška, Otakara Hostinského, Jana Kouly a Josefa Myslbeka v části obrazové. Nesmíme opomenout zásluh prof. Husníka, vynálezce světlotisku, bez jehož pomoci těžko by list vyšel v určenou dobu, a knihtiskárny Jana Otty, dr. Grégra, družstva Politik, podílející se na vytištění hlavního listu i s pomocí hmotnou, dále pak Šimáčkovy a Vilímovy knihtiskárny, která vytiskla inzertní přílohy.³⁰³

³⁰¹ SLÁDEK, J. V. Feuilleton. *Lumír: Časopis belletristický*. Praha, 1879, roč. 7, č. 18., s. 288

³⁰² SLÁDEK, J. V. Feuilleton. *Lumír: Časopis belletristický*. Praha, 1879, roč. 7, č. 18., s. 288

³⁰³ SLÁDEK, J. V. Feuilleton. *Lumír: Časopis belletristický*. Praha, 1880, roč. 8, č. 14., s. 224

Před námi se nachází velký kus duševní práce vytvořené spojenými silami a pevnou vůlí. Vidíme, jak pokročilo naše literární umění od dob Kollára, Jungmanna, Šafaříka, Čelakovského, Klicpery, Tyla a jiných. Jak oni by se dívali na vynikající dílo vzniklé spojením sil výtvarných a literárních? Jak by reagoval Karel Hynek Mácha? A jak velký skeptik Dobrovský? To, o čem oni pouze snili, se začíná uskutečňovat. Naše umění zde vykvetlo bez podpory aristokracie a vlády, tak jak je tomu běžné v jiných zemích. Proto cítíme takovou radost, hrdost a povzbuzení do budoucnosti. A to vše vzniklo zásluhou lidu.³⁰⁴ „*Náš muž z lidu podává si ruku s naším umělcem. Kéž spojení to potrvá, utuží se a přinese vlasti naši požehnání i až bude čas spojit se k dílu jinému, pak všichni rukou v ruce ku předu!*“³⁰⁵

Sládek v tomto fejetonu vyjadril radost nad zdařilým dílkem českých umělců, nad jejich spoluprací.

Ukázka pátá

Ročník VIII, číslo 14

I přestože chceme zůstat Čechy, nesmíme být tak omezení a nerozhlížet se, co z cizího by pomohlo rozšířit naše obzory. Každý rozumný vlastenec musí s touto zásadou souhlasit. V českém literárním světě je zase pokoj, nikdo by ho neměl rušit, což ovšem neznamená naprostý souhlas se vším, nepoukázání na některé oprávněné nedostatky našich děl.³⁰⁶

Nyní je to však časopis *Paleček*, do kterého nastoupil redaktor Rudolf Pokorný a ten začal rozdmýchávat neustálý boj. Jeho terčem se stal právě náš časopis a jeho redaktoři. Tvrdil, že *Lumír* směřoval směrem „cizáckým“ na úkor tvorby domácí. A proto se *Lumír* rozhodl bránit se tak, že uvede určitá čísla. Tím však nechtěl *Lumír* urážet jiné časopisy, pouze na svoji obranu konstatoval fakta. Faktorem zvoleným pro porovnání se stala tzv. míra „cizáctví“ v jednotlivých časopisech: *Osvěta* 8% – zde není ale hlavním cílem beletrie; *Lumír* 25 %; *Květy* 36 %; *Světobzor* 0 % v textu, 39 % v obrazech a *Česká Včela* 32 %.³⁰⁷

Poctivé by bylo obrátit se tedy proti všem jmenovaným listům, nikoli pouze proti *Lumíru*. Článek končí Jiráskovým citátem: „*Máme různá hesla, stojíme v různých čtetách, ale všichni kupíme se kolem vznešeného praporu, na němž psáno: Umění*

³⁰⁴ SLÁDEK, J. V. Feuilleton. *Lumír: Časopis belletristický*. Praha, 1880, roč. 8, č. 14., s. 224

³⁰⁵ Tamtéž, s. 224

³⁰⁶ Feuilleton. *Lumír: Časopis belletristický*. Praha, 1880, roč. 8, č. 14., s. 224

³⁰⁷ Tamtéž, s. 224

*Národu! Nepřeme se, či heslo, či cesta lepší. Volnost umění! Zápasme však, kdo více jemu a národu poslouží. Dobrá vůle všem; budiž jí ohled; ale skutkům – spravedlivý soud!*³⁰⁸

Tento citát použil autor od Aloise Jiráka z pamětního listu *Národ sobě*.³⁰⁹

Jak patrně z předchozího, Sládek se bránil nařčení Palečka, že uvádí mnoho cizích látek na úkor domácích.

Ukázka šestá

Ročník X, číslo 5

V tomto článku se redaktor *Lumíru* Josef Václav Sládek zabýval *Národními Listy*, zejména úrovní jejich zpráv a jejich literární rubrikou. Je to nejrozšířenější český deník, ale dělá chybu, že na svých stránkách uveřejňoval málo zpráv. Dělo se tomu sice už dávno, ale nejhorší je to v tomto roce. V tomto listu je pohled na oddíl *Literatura* přímo žalostný. Z toho plyne, že čtenář odebírající pouze tyto listy musel si myslet, že nevychází žádná dobrá česká kniha. Přesto má mít novinářství pro svůj národ význam zejména kulturní. Denní tisk má zobrazovat přitom veškerý národní život, jak je tomu u všech vzdělaných národů. Denní tisk by měl vyhovovat všem vrstvám čtenářů. Ovšem vzdělaný člověk dozvěděl se tu bohužel nejméně. Bylo zde totiž hodně informací o pouličních událostech, pohoršlivých výstupech, rvačkách, zlodějnách a splašených koních. Ačkoliv to zajímá většinu čtenářstva, z hlediska mravního to nemělo dobré účinky. Noviny sice tyto zprávy obsahovat musí, ale v *Národních listech* jim bylo věnováno příliš mnoho prostoru, ačkoliv o množství nových knih, které právě vyšly, jsme nenašli ani zmínku. Autor to považoval dokonce za nedostatek českého vlasteneckého cítění.³¹⁰

Následovalo porovnání této problematiky se situací v německém tisku. Na literaturu tam najdou místo i v listech politických. Šíří tím německé čtení a německé vědomí. A důsledek je ten, že Čech sáhnul po německé knize, jelikož o české se z našich novin nedozvěděl. Pokud tedy *Národní Listy* nezačnou upozorňovat na českou literaturu, nelze je považovat za národní list. Přestože Julius Grégr neměl sympatie k literatuře, jeho list by je mít měl. Jiným druhům umění, jako je například divadlo, hudba, výtvarné umění, se *Národní Listy* ale věnovaly. Pro všechna tato umění měly

³⁰⁸ Feuilleton. *Lumír: Časopis belletristický*. Praha, 1880, roč. 8, č. 14., s. 224

³⁰⁹ Tamtéž

³¹⁰ SLÁDEK, J. V. Feuilleton. *Lumír: Časopis zábavný a poučný*. Praha, 1882, roč. 10, č. 5., s. 80

svého referenta, pro literaturu však nikoliv. V pořádku to bylo v době, kdy referáty o literatuře přinášel dnes již nemocný Neruda a později Schulz. Tehdy byla literární rubrika velmi zajímavá. Později byla velice slabá a i nejmenší list stál v tomto ohledu výše než *Národní Listy*. Přitom ty by měly být ostatním listům příkladem.³¹¹

Ukázka sedmá

Ročník XI, číslo 30

V této stati se autor věnoval prvnímu číslu *Athenaea*, listu pro literaturu a kritiku vědeckou, které vyšlo v redakci T. G. Masaryka a nákladem J. Otty v Praze. Náš národ, který se nacházel v nepříznivé situaci, mohla povznést jedině usilovná práce, nebyla myšlena ovšem stránka hmotná, ale duševní. A zdálo se, že ve všech druzích umění jdeme cestou vpřed. Práce vědecká bude snad také obnovena díky znovuotevření české univerzity.³¹² „*List Athenaeum, který právě před sebou máme, jest – docela nebásnický řečeno, - první vlaštovkou, která zvěstuje nám přicházející jaro české vědy.*“³¹³

Dříve pracovali na poli českém pouze jedinci, nyní už více lidí. Začínáme vidět první výsledky své práce. *Athenaeum* díky tomu, že přináší obraz české vědecké práce, přispěje určitě k tomu, aby se o ni šířil zájem i tam, kde o ni dosud nebyl. Přináší také obraz z ciziny a doufá, že český národ bude se snažit nezůstat pozadu. Autoři tohoto vědecko-kritického časopisu vzali na sebe nelehký úkol, a doufáme, že jejich výsledky se brzy dostaví.³¹⁴

Jak je vidět, autoři *Lumíru* vítali vznik časopisu *Athenaeum* s nadšením a velkou vírou v jeho činnost.

---

³¹¹ SLÁDEK, J. V. Feuilleton. *Lumír: Časopis zábavný a poučný*. Praha, 1882, roč. 10, č. 5., s. 80

³¹² Feuilleton. *Lumír: Časopis zábavný a poučný*. Praha, 1883, roč. 11, č. 30., s. 480

³¹³ Tamtéž, s. 480

³¹⁴ Feuilleton. *Lumír: Časopis zábavný a poučný*. Praha, 1883, roč. 11, č. 30., s. 480

5. Možnosti zařazení tématu do výuky mediální výchovy

Na většině základních škol se mediální výuka nevyučuje jako samostatný předmět, ale zařazuje se jako průřezové téma do jednotlivých předmětů. Zde potom může být využito téma této diplomové práce. Největší uplatnění nalezne pravděpodobně v předmětu výchova k občanství, na některých školách zvaném základy společenských věd, při výuce českého jazyka, zejména literární a slohové části, a samozřejmě i v dějepisném učivu.

Ve výchově k občanství tvoří mediální výchova samostatnou kapitolu, podle ŠVP to bývá obvykle v šestém nebo sedmém ročníku. Žáci se seznamují s jednotlivými médii, jejich vývojem i úlohou v životě společnosti a jejich vlivu na veřejné mínění. A právě sem by se hodila tematika této práce. Je možno žáky upozornit na množství současných médií a porovnat tuto situaci se situací v 19. století, kdy lidé byli odkázáni jako na jediný zdroj informací pouze na noviny a časopisy. Nyní má volný přístup alespoň k některému z médií každý člověk, tehdy byla jejich dostupnost pro mnohé velmi omezená. Lze je upozornit na fakt, že stejně jako dnes lze najít v tehdejších médiích mnoho nepřesností, že média vedla mezi sebou spory, navzájem se kritizovala za účelem získání co největšího počtu odběratelů, a tudíž i co největšího zisku.

Při výuce slohu se v deváté třídě probírají jednotlivé novinové útvary. Jedním z nich je i kritika. Při probírání tohoto tématu je možno jednu hodinu využít k porovnání kritiky tehdejší a dnešní. Učitel může přinést do hodiny jednu kritiku ze starého listu a jednu kritiku současnou, aby si žáci utvořili názornou představu o podobě kritiky v tehdejší době a porovnali si ji s kritikou dnešní. Jde si kritiku ponechat i do hodiny jazykového vyučování ke kapitole vývoj českého jazyka a názorně na ní demonstrovat odlišnosti tehdejšího jazyka a jazyka dnešního, vyhledávat zastaralá slova a tvary, případně je nahrazovat slovy a tvary současného spisovného jazyka. Při literární výuce, zejména při vývoji literatury lze žáky seznámit, jaké časopisy jednotliví spisovatelé vydávali, jak mezi sebou polemizovali. Je vhodné seznámit je s některými články odbornými, cestopisnými i s ukázkami literárními. Na příkladu časopisu *Květy* je možno poukázat na jejich dlouholetou tradici, případně porovnat některé starší výtisky s dnešním a vyvodit závěr, jak se postupem času měnila jejich podoba grafická i obsahová.

V dějepise, při výuce učiva 19. století, lze zase názorně předvést, jak jednotlivé časopisy informovaly občany o životě lidí v této době a zejména o historických

událostech, kterých se v naší zemi odehrálo v té době opravdu mnoho. Můžeme také posoudit, které časopisy přispívaly k formování národního uvědomování a které naopak stály spíše na straně německé. Také lze analyzovat, zda časopisy z dnešního pohledu informovaly o událostech pravdivě, či nikoli.

Tématu diplomové práce je vhodné využít i v přírodovědných předmětech, je možno žákům přečíst některé odborné články z tehdejších odborných článků, aby si udělali představu, na jaké úrovni bylo tehdy naše poznání v oblasti medicíny, fyziky, chemie, ale třeba i zeměpisu.

Z toho plyne závěr, že využití diplomové práce při výuce na základní škole je velice široké a pestré.

Závěr

Ve své práci jsem si dala za hlavní cíl zhodnotit české časopisy 19. století z hlediska toho, jak se na jejich stránkách objevovala mediální problematika. Zajímala jsem se o to, jak jednotlivé časopisy hodnotily na svých stránkách ostatní časopisy, které za jejich články chválily, a které naopak hanily. Soustředila jsem se také na to, jak se jednotlivé časopisy pokoušely přispět k formování českého národního vědomí. Na tvorbě těchto časopisů se podíleli přední čeští novináři, ale bohužel i méně kvalitní žurnalisté. Objevily se však i časopisy ryze proněmecké, které tento vývoj naopak pozdržovaly.

Ke své analýze jsem si vybrala pět významných časopisů tehdejší doby. Jsou to časopisy *Čas*, *Osvěta*, *Naše doba*, *Ruch a Lumír*. Vybrala jsem z některých ročníků jednotlivá čísla, kde jsem po opravdu dlouhém a pečlivém zkoumání mediální problematiku našla. To byla podle mého názoru asi nejtěžší část při vytváření této práce.

Nejprve jsem se zaměřila na celkovou charakteristiku časopisecké tvorby 19. století. Toto období jsem rozdělila do dvou částí, na první a druhou polovinu 19. století. Další rozdělení se týkalo druhé poloviny 19. století, kterou jsem ještě rozdělila tematicky.

V další kapitole jsem podala charakteristiku nejvýznamnějších novinářů tohoto období. Stručně jsem načrtla jejich životní osudy, jejich žurnalistickou práci, jejich přínos pro české časopisectvo do budoucna.

Poté už následovala nejdůležitější část mé práce, charakteristika a analýza obsahu vybraných titulů, a to v pořadí *Čas*, *Osvěta*, *Naše doba*, *Ruch a Lumír*. Nejprve jsem se soustředila na celkovou charakteristiku jednotlivých vybraných titulů, na to, co psaly na svých stránkách, jakou tematikou se převážně zabývaly, kdy a kým byly založeny, jak postupně zanikaly a v některém případě opět vznikaly, kterak vznikaly postupem času časopisy nové, jak se střídali jejich redaktoři a podobně.

Nyní nastíním stručný závěr, ke kterému jsem dospěla.

Zcela nejvíce jsem se soustředila na odraz mediální problematiky v jednotlivých časopisech, jak o sobě časopisy psaly navzájem. Nyní uvedu pro názornost jen stručný výčet jejich názorů. Nejprve se budu zabývat časopisem *Čas*. Ve svých člancích vystupuje *Čas* poměrně útočně, zaměřuje se na časopis *Národní Listy*, kritizuje jej za nekvalitní články, články přejímané z jiných časopisů, např. *Živy*, za jeho obavy ze vzniku nového časopisu redigovaného Masarykem, za slibovaný velký román, který však nikdy

nevyšel. Zabývá se novým Masarykovým časopisem *Athenaeum*, jehož vznik vítá, pouze mu vytýká málo českých knih na úkor německých. Dále kritizuje časopisy *Hlídko Literární*, *Vlast*, časopis pro poučení a zábavu za nedostatečnou kritiku, časopisy *Paleček* a *Humoristické listy* za nevkusné vtipy, naopak chválí Světozor, dále *Zlatou Prahu* a *Ruch* za nádherné ilustrace. Jeho největší kritika však padá na hlavu *Kroku* a jeho redaktora Prusíka za to, že neprávem obviňuje některé autory, že svými články kazí morálku mládeže. Časopis *Krok* je podle jeho mínění nejhorším časopisem.

Z časopisu *Osvěta* jsem vybrala také šest článků. Došla jsem k závěru, že nejkritičtější časopisem z těchto pěti byla právě *Osvěta*. Nejprve se brání kritice *Naší Moravy* kvůli uznání nového pravopisu. Poté podává přehled rychlého vzniku a hned nato zániku mnohých časopisů, z čehož viní naše čtenáře. Ústy redaktora Zákrejse ironicky kritizuje *Naši dobu*, Masaryka, *Athenaeum* za názor o padělání *Rukopisů*. Kritizuje *Naši dobu* a Machara za jejich názory na vlastenectví a také tzv. falešné vlastence. Ironizuje desáté výročí vzniku časopisu *Čas*. Chválu si našla snad je pro F. L. Čelakovského a žádá o podporu domácí produkce.

Z *Naší doby* jsem použila pět článků. Časopis v nich porovnává novější a dřívější kritiku, rozdíl mezi vlastenectvím a vlastenčením, humanismem a humanitismem, který zdůrazňuje oproti humanismu navíc ještě vzdělání lidu, kritizuje, že *Národní listy* překrucují své názory, kritizuje také *Radikální listy* za to, že jejich radikalismus není opravdový. Také si bere na mušku české čtenářstvo, že se spokojí s jakýmkoliv čtením a nedbá na kvalitu.

Z časopisu *Ruch* jsem vybrala pět článků, které, stručně řečeno, vyzdvihují význam českých beletristických časopisů, a to zejména *Lumíru* a jeho redaktora Mikovce, kterým se jako téměř jediným podařilo přestát i ty nejhorší časy. Dále vypočítává vznik a zánik dalších časopisů, ale nekritizuje, pouze hodnotí. Upozorňuje i na omylnost některých autorů, ale to se podle něj děje i u vídeňských novin. Někdy jsou naše noviny a časopisy utlačovány právě těmi vídeňskými, a proto žádá nápravu tohoto stavu. V jednom čísle jsou uvedeny i kladné reakce na *Ruch*, na což *Ruch* reaguje tím, že si čtenář musí udělat názor sám, zda si ho má kupovat.

Z časopisu *Lumír* jsem vybrala nejvíce článků, a to sedm. Jsou to většinou Sládkovy fejetony. Reaguje v nich na padesáté výročí *Časopisu Museum království Českého*, který sice překonal několik krizí, ale nyní je na vysoké úrovni. Některé časopisy podle něj hodnotí špatně kvalitu českých knih, a proto je třeba zjednat nápravu. Reaguje zejména na Schulzovu kritiku v *Osvětě*, která *Lumír* nařkla z protinárodního

směru v literatuře. Má radost nad zdařilým Nerudovým pamětním listem *Národ sobě*. Staví se proti nařčení časopisu *Paleček*, že uvádí látky cizí na úkor domácích. Kritizuje *Národní Listy*, že nepřinášejí přehled českých knih, a s radostí vítá časopis *Athenaeum* jako blýskání se na lepší časy.

Při studiu jednotlivých periodik jsem se však bohužel setkala s nejednotností v jejich pravopise, zejména co se malých či velkých počátečních písmen týká. Například *Literární listy* se uvádějí v uvedených časopisech ve tvaru *Literární Listy*, jejich současná podoba bývá psána *Literární listy*. I názvy ostatních časopisů se píšou v různých periodikách odlišně, což mi činilo problémy a odráží se i v nejednotných názvech v mé práci.

V závěrečné části jsem se soustředila na to, jak se tato tematika dá využít při výuce jednotlivých předmětů na základní škole. Zjistila jsem, jak už jsem uvedla v předcházející kapitole, že k mému překvapení tato tematika, na první pohled zdánlivě odtažitá od učiva druhého stupně základní školy svou úzkou specifičností, poskytuje rozsáhlou možnost využití kromě v humanitních předmětech, jak jsem zprvu předpokládala, i v předmětech přírodovědných.

Tato tematika byla pro mě vzhledem k mé počáteční nedůvěře a nejistotě způsobené náročností tématu velmi zajímavá a přínosná, dozvěděla jsem se mnoho nových informací a doufám, že ji při své následující pedagogické praxi dostatečně a ve velké míře využiji a mohu ji poskytnout k dispozici i ostatním kolegům. Nebude sice nosnou náplní jednotlivých hodin, ale spíše vítaným zpestřením výuky daných témat.

Literatura a zdroje

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých medií: Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, 439 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v národním obrození*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970, 162 s. ISBN 1031-6974.

BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Universita Karlova v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1970, 164 s. ISBN 1031-6774.

ŠOLLE, Zdeněk. *Století české politiky: Od Palackého k Masarykovi*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1998, 304s. ISBN 80-204-0696-4.

MALACKA, Emil. *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: Anotovaná bibliografie*. 1. vyd. Masarykova univerzita: Ústav evropské etnologie, 2009, 223 s. ISBN 978-80-210-5079-2.

BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky: I. DÍL Český periodický tisk do roku 1918*. I. vydání. Praha: Novinář, 1981, 296 s. ISBN 59-154-80.

Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Díl 16, Lih-Media. Praha: J. Otto, 1900, 151 s.

STREJČEK, Ferdinand. *Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1915

Prameny:

JVK v ČB. *Čas: List věnovaný veřejným otázkám 1886 – 1924*.

JVK v ČB. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice 1871 – 1921*.

JVK v ČB. *Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální 1894 – 1949*.

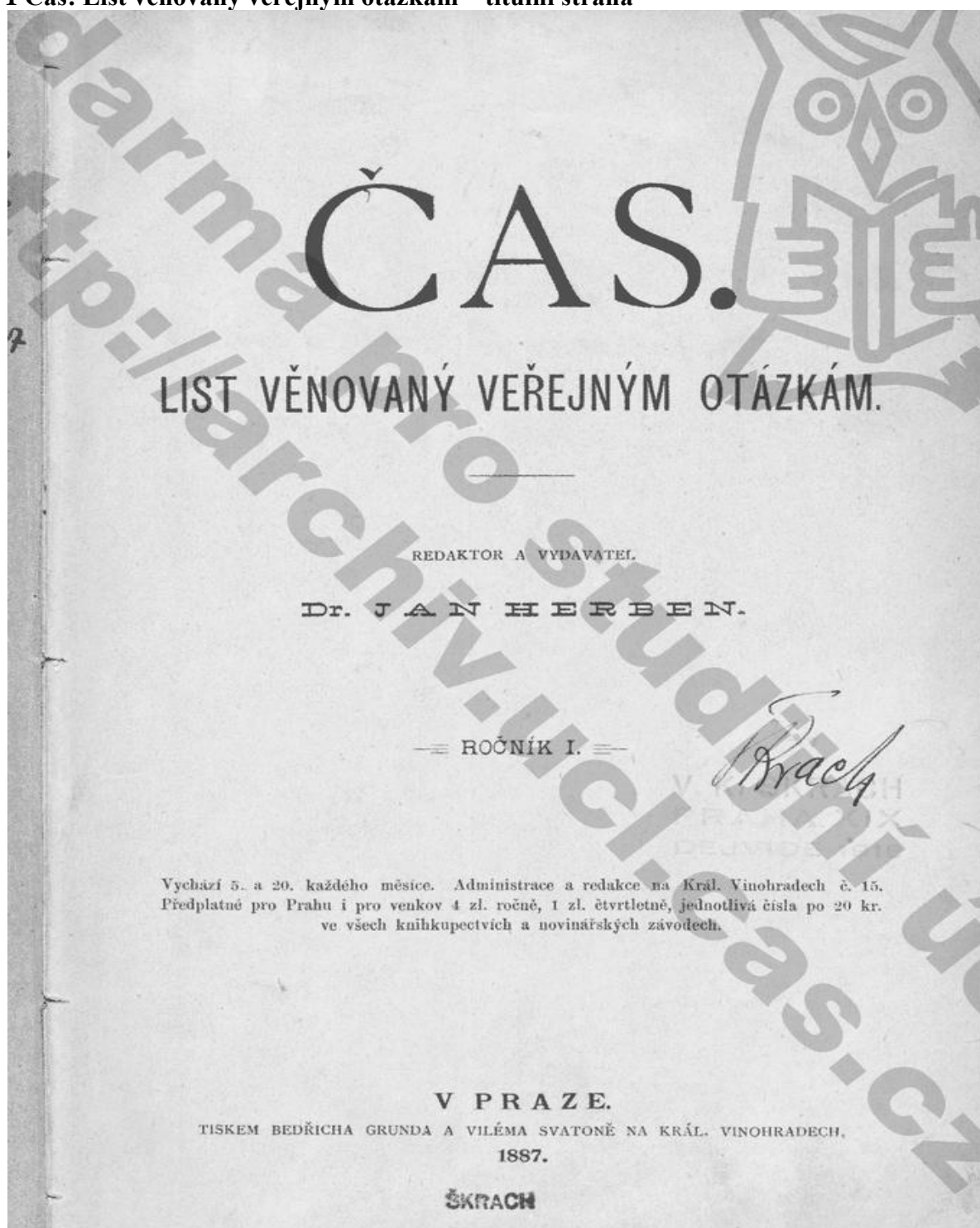
JVK v ČB. *Ruch: Časopis pro zábavu a poučení 1880 – 1888*.

JVK v ČB. *Lumír*: Týdenník zábavný a poučný 1873 – 1940.

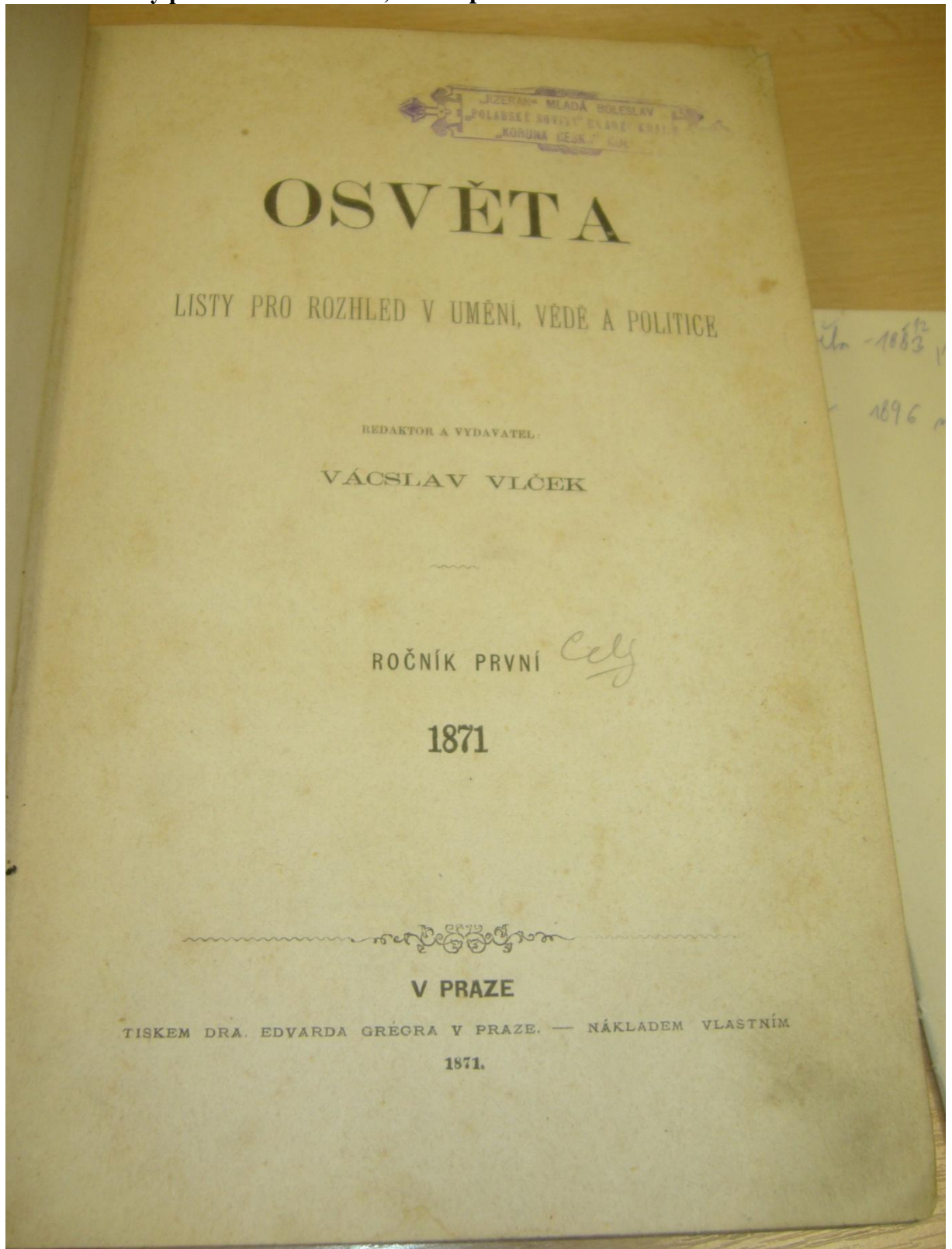
Seznam příloh

- 1 Čas: List věnovaný veřejným otázkám – titulní strana
- 2 Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice – titulní strana
- 3 Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální – titulní strana
- 4 Ruch: Časopis pro zábavu a poučení – titulní strana
- 5 Lumír: Týdenník zábavný a poučný – titulní strana

1 Čas: List věnovaný veřejným otázkám – titulní strana

2 Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice – titulní strana

3 Naše doba: Revue pro vědu, umění a život sociální – titulní strana

NAŠE DOBA

REVUE

PRO

VĚDU, UMĚNÍ A ŽIVOT SOCIÁLNÍ.

REDAKTOŘI:

DOC. DR. FR. DRTINA.

PROF. DR. JOSEF KAIZL.

PROP. DR. T. G. MASARYK.

VYDAVATEL:

DR. JOS. LAICHTER.

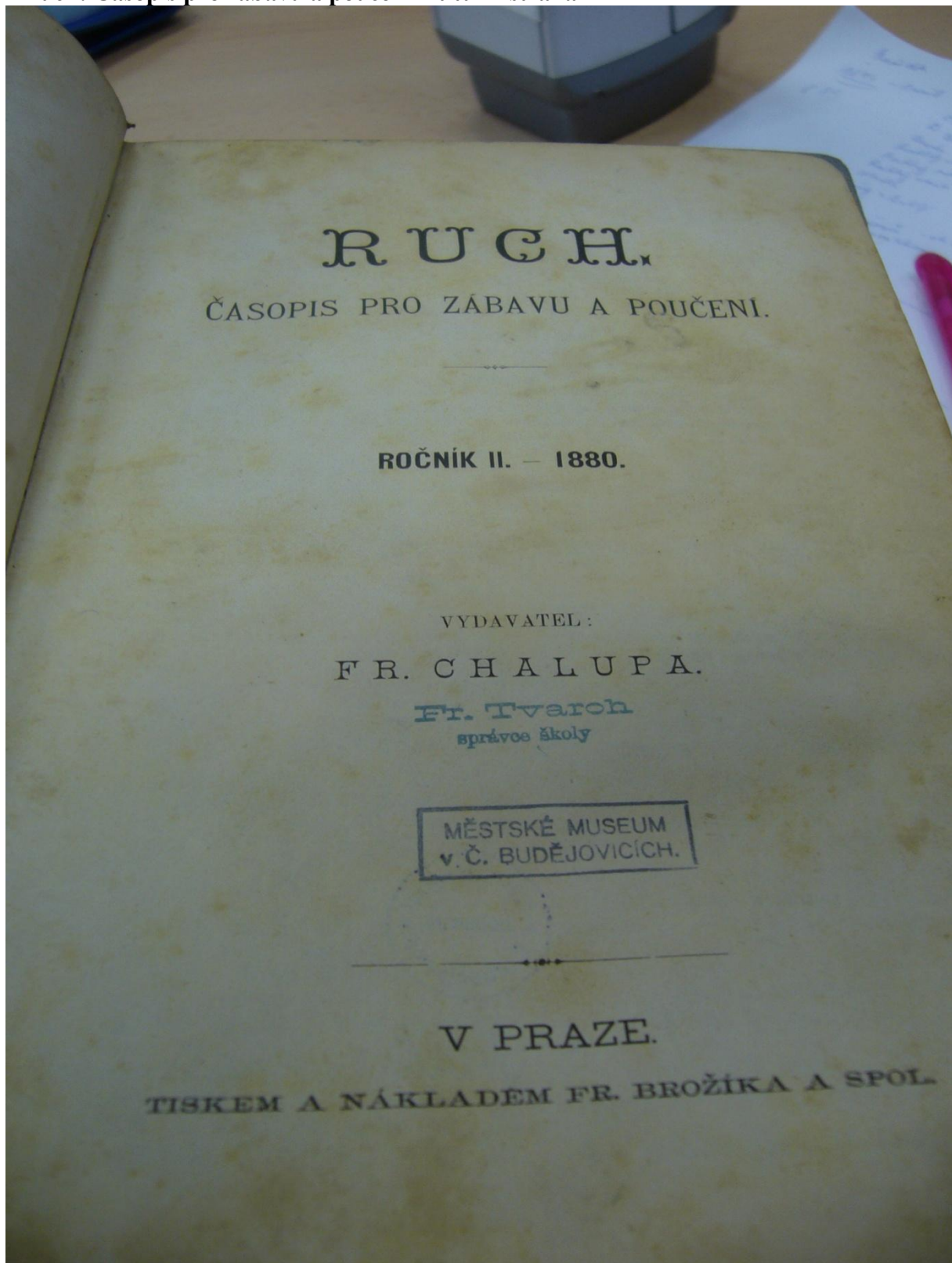
ROČNÍK I.

PRAHA.

MAJITEL A NAKLADATEL DR. JOS. LAICHTER. — TISKEM J. OTTY.

1894.

4 Ruch: Časopis pro zábavu a poučení – titulní strana

RUCH

ČASOPIS PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

ROČNÍK II. – 1880.

VYDAVATEL :

FR. CHALUPA.

Fr. Tvaroh
správce školy

MĚSTSKÉ MUSEUM
v. Č. BUDĚJOVICÍCH.

V PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM FR. BROŽÍKA A SPOL.

5 Lumír: Týdenník zábavný a poučný – titulní strana

